

KRITIČARI O KNJIŽEVNOJ SITUACIJI 1964. GODINE

Vlatko Pavletić

Godina nove kritike

Godinu čine dani, ali joj značenje daju — događaji. Književna godina 1964. nije nam donijela izuzetna djela po kojima bismo je pamtili, ukoliko jednog dana ne bude možda zabilježena kao vrijeme nastajanja neke buduće izvanredne knjige.

Gledajući statističke podatke, nekoliko posljednjih godina u Hrvatskoj nema mnogo naslova ni da se vidi, a kamoli da se posebno istakne. To je međutim već dovoljno analizirana pojava, i nije u vezi s krizom književnosti nego s krizom izdavačke djelatnosti. U tom je pogledu protekla godina nagovijestila svjetliju perspektivu, jer su izdavači bez sumnje poklonili mnogo više pažnje i povjerenje djelima suvremenih hrvatskih pisaca nego što je to u nedavnoj prošlosti bio slučaj. Nije nimalo slučajno što je tako! S jedne strane, izdavači su djelomično konsolidirali svoju situaciju i počeli se dinamičnije prilagođavati zahtjevima trenutka sadašnjosti. S druge su neki izdavači izvan Zagreba bili znatno prije učinili. Koliko je takvo stanje trajno, a koliko tek rezultat prolaznih povoljnijih okolnosti vidjet ćemo uskoro. Zasad je dovoljno da znamo, da i naši suvremeni pisci mogu stvarati s više izgleda na objavljivanje nego prije.

Možda to afirmiranim piscima i nije životno važno, jer su svoja djela relativno lako mogli objavljivati — ako ne u Zagrebu, a ono izvan matičnoga grada — za mlade pisce i književne početnike presudno je mogu li računati na brzo objavljivanje ili se moraju zadovoljiti tek eventualno okvirom časopisa i novina. Nova, druga poslijeratna generacija hrvatskih književnika javljala se i sazrijevala je bez obzira na to, što im izdavači nisu pružili mnogo šanse; objavljivala je i jačala okupljajući se prije svega oko „Razloga“ i „Telegrama“. No, da bi se njezina prisutnost snažnije nametnula pažnji kritičara svakako je bilo potrebno, da pred javnost izade s knjigama.

Dok ne izdriže kušnju i ne potvrde trajnost sabrani u jednoj tematskoj cjelini, pojedini radovi, podjednako pjesme i novele a napose kritike, ne kofiraju u razmjeru sa svojom vrijednošću, nego u skladu s popularnošću tribina i književnih revija u kojima su objavljivi. Neko od razvikanih mladih imena može nam zvučati češće i samo naizgled sugestivnije u uhu od imena drugog, manje poznatog ali znatno talentiranijeg pisca. Sjećamo se još kako je svojedobno, nakon mnogih današnjih svojih kolega, stupio na književno poprište Slavko Mihalić sa skromnom tankom knjižicom stihova. I tek nakon te knjižice, zapravo znatno poslije toga, postalo je jasno — još uvijek samo u užem krugu — da se pojavio pjesnik koji će nadmašiti, mnoge, dotada uvažene, svoje vršnjake.

Nešto slično događa se u posljednje vrijeme s nizom imena, kojih smo djela čitali povremeno u časopisima ali o kojima se mogao iskristalizirati određeni sud tek pošto su njihovi radovi objavljeni u knjigama. Zahvaljujući „Mladosti“, „Zori“, „Znanju“ (s njegovom novom bibliotekom Prvi jenc) i „Telegramu“ natječaju i suradnji s „Otokom Keršovanim“, kao i izdavačkoj djelatnosti „Razloga“, danas već druga poslijeratna generacija zauzima sve vidljivije mjesto, i to ne više na marginama već na središnjim stranama hrvatske literature.

Kao pjesnici oni najviše objavljuju i sve uvjerljivije iskazuju svoj pogled na svijet, tako da se o imenima kao što su Danijel Dragojević, Dubravko Horvatić, Nikica Petrak, Alojz Majetić, Igor Zidić i dr. već može govoriti ne samo zbog vrijednosti njihovih poezija. Zbirka koja je ovih dana izišla u izdanju Cankarjeve založbe i koja nosi naslov po ciklusu što je bio nagrađen na konkursu „Telegrama“ „Med iskalci biserov“, dopunjuje i produbljuje Krakarov pesnički svet. S oporom, ponekad zaista posrešnom rečju uobličio je portret pesnika tragača, čoveka tragača, sužnja sudbine, koji mora da se hiljade puta spusti u opasne dubine, u crni ponor podmuklog mora da donese na dan sitni biser spoznanja. Zbirka je splet rezigniranog meditiranja o sitnom, o malom, o naoko beznačajnom čoveku koga životni tok sudbonosno nosi prema uskom grotu smrti, kao i sve što živi, ali koji se otima tome da bude u tom toku samo deo prirode, nastojeći da bude COVEK, individuum, tragalac, buntovnik, junak do kraja.

France Filipić

Oporo svedočanstvo

Satirični roman Vladimira Kavčiča *Od tu dalje*, koji je izdala Državna založba Slovenije, po svom kafkiskom načinu pisanja jedinstven je u slovenačkoj literaturi i do sada je najoštrija osuda birokratizma i čovekove uskosti. U iznakaženom, do kraja izopačenom svetu birokratskih odnosa nađe se čovek s idealima, čovek koji bi želeo da koristi društvu i koji ima svoj životni cilj. Ali tog Kavčičevog junaka počinju da melju kamenovi podmulke, bezdušne okoline, ispunjene sumnjama i intrigama. Sve što se dešava stavljeno je u neku maglu, obrisi jezivih događaja isprepliću se među sobom, junak zbivanja luta naokolo kao u nekom transu. Bezdušni, birokratizovani svet se savija oko junaka

kao polip s pipcima, trga sa njega poslednje krpe kojima je do tada skrivao svoje ljudsko dostojanstvo, a na kraju ga odbacuje i gura u reku u kojoj treba da se udavi. Ali, junaku smrti nije suđena, preko reke odlazi u neki drugi, slobodniji svet. Odatle, dalje, njegova životna putanja postaje drukčija.

Treća značajnija novina ovogodišnje književne žetve je roman Borisa Pahora *Parnik trobi nji* (Izdala Cankarjeva založba). Pahorov tršćanski svet, toliko puta već nam otkrivan u njegovim prošlim knjigama, ponovo nam se otkriva u metežu narodnooslobodilačke borbe na početku drugog svetskog rata. U središte žilave borbe maloga naroda na jadranskoj obali pisac je ukomponovao ljubavnu istoriju dvoje mladih, ljubav između skromne slovenačke činovnice i slovenačkog studenta. Stranice na kojima Pahor opisuje tu ljubav odlične su, prava su umetnost, dok su neki istorijski opisi zaista simpatični, ali su ipak bliži kronici nego beletristici.

Sve tri knjige imaju nešto zajedničko. Upravo izrazito strši osećanje ugroženosti. Ljudi se utapaju u tom stvarnom moru u kom traže bisere, u moru bezdušnosti, u moru odnarođavanja. To su ljudi koji idu kroz džunglu, koji lutaju i prebijaju se, ali koji ipak idu napred i nikada do kraja ne dolaze. Pogrešno bi bilo mišljenje da su ove tri knjige izraz nekog pesimizma, beznađa. Naprotiv, u njima je sjedinjena životna sila, junaci tih triju knjiga osećaju u sebi moralnu snagu da se neprestano suprotstavljaju sudbini, uvek i svuda.

Interesantno je da sva trojica pisaca pripadaju generaciji koja se umetnički formirala pedesetih godina. Sve tri knjige su prvi međaši njihovog zrelog umetničkog stvaralaštva.

Da na kraju ovog skromnog zapisa pomenem da će realizacija ovogodišnjeg književnog programa u Sloveniji preći daleko i u Novu godinu. Najavljeno je još nekoliko zanimljivih knjiga, među kojima zbirke pesama Cirila Zlobca i Tona Pavška.

Draško Redep

Drugo rođenje pesnika

taj sveži, osobeni preplet pripovedačkog postupka i memoarskog tkiva koji je naišao u jeku jubilaranskog slavlja svoga autora. Ali je na senzaciju nalik i

KNJIŽEVNA SENZACIJA 1964? Ne znam da li bih smeo da se opredelim za jednu među istorodnima, prvu među jednakima, najuzbudljiviju među značajnima, na ovom prokurstovki omeđenom prostoru novogodišnje ankete. Bilo ih je ne malo, i bilo ih je od svake vrste. Senzaciju, i to prvog reda, predstavljao je „Dah života“ Velika Petrovića, taj sveži, osobeni preplet pripovedačkog postupka i memoarskog tkiva koji je naišao u jeku jubilaranskog slavlja svoga autora. Ali je na senzaciju nalik i

Nastavak na 5. strani

mali esej

POSEDOVANJE REČI

„Za pesnika, kao i za boga, reč postaje svet.“ — Zan Val

EMOTIVNI NABOJ svake od onih reči koje smo u određenom estetskom smislu skloni da upotrebimo svakako da nije apsolutan. Tražiti od reči jednu umetničku svrshodnost u svakoj situaciji, znači i ne shvatiti dovoljno njenu semantiku, iza koje se ne krije već javlja ono svakodnevno, realno, postojeće. Uobičajenom ljudskom govoru, koji nije umetnost, niti traži to da bude, reči ostaju u smislu komunikacije samo oznake onih pojmova za koje se odlučujemo, negiramo ih, priželjujemo, ili im dopuštamo da upravljaju, u mislima, da izazivaju izvesne potrebe. Čaša na stolu, voda koja će dospeti u nju postupkom navike, komad uglja, zapušač, list hartije, pero, ptica, vazduh, delovi tela, pa i radnje kojima oni dospevaju u odnose sa subjektom, oni pokreti kojima ih on približava ili udaljuje, stupa u kontakt sa njima, samo su imena i znaci upravo za ovaj niz predmeta koje shvatamo i koji mogu izazivati našu pažnju, emocije ili ravnodušnost, baš iz razloga što smo svojom egzistencijom materijalni u tolikoj meri da smo upućeni na njih.

Ničega, dakle, božanskog, ničega čemu bismo u trenucima gladi, žeđi, ljubavi i mišljenja pridavali natprirodnu moć ili ga izdvajali iz općih relacija kojima postojimo na određene načine, koji, ma koliko različiti, ipak se podvo-

de pod jedan kauzalni princip, u svojoj osnovi i u svome poretku logičan i potpun.

Mistifikacija ide naporedo sa osvešćivanjem; počinje u onom trenutku kada umetnost počinje sa svojim zamenama. One oslobađaju reči jedne direktne odgovornosti i njihova utilitarnost biva opažena na više planova koji su utoliko više mogući ukoliko su nepreciznije definisane snage kojima umetnost nastaje, kojima ona gospodari, pomoću kojih traje i koje će učiniti da se ona ne završi sa, recimo, jednim budućim društvenim stanjem.

Pesnik poseduje reči u onom smislu i u onom intenzitetu u kojem je uspeo da ih veže u svome duhu za određen i već izdvojen svet, na koji on polaže pravo, jer je njegov, on sam dakle. Nastaje bitna razlika između utilitarno-spoljnog i estetičko-unutarnog, ne zato što u ovom drugom slučaju reči drugome služe, sredstva su za jednu drugojačiju vrstu komunikacije od one koja nam je data samim životom; kretanjem i vezama sa drugima na koje smo upućeni. Upravo, ta razlika po kojoj jer ono što smo skloni da nazovemo umetničkim tema, motiv, predmet, situacija ili materijal, i ne postoji kao takva van njihovog donosioca-pesnika u ovom slučaju. Suprotno tvrditi značilo bi isto kao, na konkretnom primeru, smatrati da bol postoji izvan čovekovih „osećanja“, a da ga on doživljava onda kada mu se približi. No ovaj primer je dobar, jer je u stanju da odgonetne

svojom očiglednošću nastajanje umetničkog impulsa koji je kod pesnika uvek reč-silka, izazvana zaista jednim sličnim nenamernim „dražkanjem“, „sudarima“ sa samom prirodom, no čija svrha nije omogućena nekom posebnom logikom.

Snaga posedovanja reči zavisi od pesnikove osetljivosti, što bismo mogli nazvati talentom. Ono, dakle, što nazivamo talentom osmišljeno je ovim i ovakvim postupcima. Naše prepoznavanje ima jednu meru koja nam u različitim prilikama služi da odredimo upravo snagu kojom pesnik poseduje reč — autentičnost: mehanizam nedovoljno određen da bi nas sveo na one koji su se prihvatili uloge hemičara u jednoj mogućoj laboratoriji, ali efikasan da odredi istinitost ovog posedovanja ili njegovo odsustvo, a to je sasvim dovoljno.

Broj reči, količina, pa i kvalitet, koji je često u stanju da nas zaseni svojim nedovoljno, najčešće, oblikovanim ili usmerenim asociacijama kod nekih pesnika zaista imponuje, no od sekundarnog je značaja. U ovome ne treba preterivati i izvoditi zaključke koji bi nekad imali i ovakav smisao: što obuhvatniji jezički kompleks, to i pesnik apsolutniji, i suprotno što iz ovoga sledi. Postoje pesnici savršeno mali čija je verbalna mogućnost gotovo bezgranična, i oni koji bivaju nekom svojom prirodom ograničeni na nekoliko stotina izraza, no koji se potvrđuju podtekstom.

Prepoznavanje pesnika može da bude pojednostavljeno. Zapažanja i beleženja čak više puta ponovljenih reči tokom čitanja jednog poetskog dela da bi se otkrio jedan „svet“. Ovaj put nije besmislen, ali rezultati do kojih dovedu su neznatni i osuđeni da pate od pukog formalizma, bilo da smo ga izabrali radi valorizacije vrednosti ili osobenosti. Daleko efikasnije, no i teže, strano ovoj mehaničkoj rigoroznosti, je prepoznavanje reči kao adekvatnih relacija jednog poetskog sna u kome je biće zamenjeno samim svojim delom, koje ga tumači ne izlazeći iz okvira subjekta. Ovakav postupak kao da traži od svoga izvršioca da ima osetljivost iste vrste i snage kao što je ona u pesnika kojeg ispituje, pa kako je ovo nemoguće u potpunosti, to se javlja „izbor po srodnosti“, traženje prema afinitetima. Zato je apsolutna ocena uvek nesigurna, nedovoljno jasna i u najboljem slučaju, ako je iskrena, subjektivna, te prema tome naročito ne obavezuje.

Pesnik poseduje reč, ako je on u njoj, ako je nije našao, već bio nađen od nje. On osvaja jezik i polaže pravo na određen i za njega zaustavljen skup reči koje, makar i izdvojene iz teksta, kada su to, ako su zaista one jedino moguće, kadre su da sugeriraju jedan svet koji je zapravo autentičan.

Aleksandar RISTOVIĆ

aktuelnosti

15 DANA

Nastavak
na 2. strani

Rezolucija VIII kongresa SKJ o narednim zadacima Saveza komunista

OSMI KONGRES Saveza komunista Jugoslavije koji je nedavno završio sa radom, usvojio je Rezoluciju o narednim zadacima SKJ u kojoj se, između ostalog, o pitanjima kulture i idejno-političkih zadataka Saveza komunista kaže sledeće:

„I na polju kulture i obrazovanja Savez komunista se istovremeno zalaga za odlučno suzbijanje birokratskih tendencija unitarizma i uniformnosti, kao i zatvaranja u svoje nacionalne okvire, koje u stvari ograničavaju i spustavaju kulturni razvitak naroda i njihovo dublje povezivanje. Komunisti će se zalagati za socijalističku, humanističku sadržinu i idejnu orijentaciju kulturnog stvaralaštva u okviru svoje nacije kao i za što doslednije ostvarivanje principa društvenog samoupravljanja, kako bi se bitni interesi radnih ljudi što neposrednije izražavali u različitim domenima kulturnog života i obrazovanja.“

I dalje:

„U cilju usavršavanja sistema obrazovanja i vaspitanja moramo dalje jačati saradnju međunarodnih i međurepubličkih obrazovnih i vaspitnih institucija i svih ostalih društvenih faktora u toj oblasti. Osnova za takvu saradnju mora biti borba za afirmaciju socijalističkog i humanističkog sadržaja vaspitanja, za unošenje savremene, progresivne, naučne misli u obrazovanje i vaspitanje, za dosledno uklanjanje i suzbijanje svih nacionalističkih, idealističkih i nazadnih primesa u nastavnim planovima, programima, udžbenicima, kao i u samoj nastavi.“

Na današnjem stupnju razvika socijalističkog društva, nauka i primena naučnih dostignuća ističu se kao neophodan preduslov društveno-ekonomskog progressa, veće društvene produktivnosti rada, podizanja životnog standarda, oslobodenja rada i čovekove ličnosti.

Savez komunista će se zalagati da se naučnoistraživački rad sve jače povezuje sa svim drugim područjima društvenih delatnosti. Jedino u takvim uslovima naučno stvaranje može da postane istinski slobodno, da utiče na jačanje vlastite materijalne baze i da potpuniše ispunjava svoju društvenu ulogu. Sve proizvodne i društvene delatnosti pre uzimanjem konkretnih mera treba da osiguravaju povoljnije materijalne i društvene uslove za intenzivnije povezivanje njihovog rada sa naučnim stvaranjem. Takva politika ima danas sve realniju osnovu u položaju i pravima proizvođača, radnih organizacija i društveno-političkih zajednica.

Doslednije razvijanje samoupravljanja u naučnim institucijama nužno će osloboditi stvaralačku inicijativu naučnih radnika i doprinositi jačanju njihovog društvenog i materijalnog položaja.

Savez komunista će se i dalje zalagati za stvaranje što povoljnijih dru-

LIKOVNE PRILoge I VINETE U OVOME BROJU IZRADILA EVGENIJA PETROVIĆ-DIMITRIJEVIĆ

15 DANA

NASTAVAK SA
1. STRANE

štvenih uslova za razvoj kulture i umetničkog stvaralaštva u duhu načela sadržanih u Programu Saveza komunista Jugoslavije, za slobodu naučnog i umetničkog stvaranja. Međutim, stvarna sloboda nauke i umetnosti u našem demokratskom društvu pretpostavlja i aktivnu idejnu borbu protiv preživelih i nazadnih ideja i shvatanja.

U tu svrhu Savez komunista će podsticati svestranu kritiku i borbu mišljenja, boriti se protiv birokratskih i monopolističkih odnosa u ovoj oblasti, raditi na tome da kultura i umetnost postanu svojina radnih ljudi i da odgovaraju njihovim potrebama i interesima.

Makedonski pisci u Beogradu

U OKVIRU međurepubličke razmene poseta književnika u Beogradu je gostovala grupa makedonskih književnika u sastavu: Aleksandar Spasov, Gane Todorovski, Petar Boškovski, Boško Smaćoski, Murteza Peza i Vasil Koteski. Istaknuti makedonski pisci imali su 14. XII susret sa srpskim piscima i književno veče u plenumskoj sali Udruženja književnika Srbije. Republički sekretar za kulturu Milan Vučkos primio je grupu makedonskih pisaca 15. XII u Izvršnom veću Srbije. Istog dana imali su prijem u izdavačkim preduzećima „Prosveta“ i „Nolit“. 16. XII održano je književno veče u Kruševcu, a 17. u Pristini.

Grupa srpskih pisaca koju su sačinjavali Miaden Oljača, Ferenc Deak, Fahredin Gunga, Dragan Kolundžija, Branislav Petrović i Matija Bečković posetila je Bitolj, Prilep, Titov Veles i Skoplje.

Jubilej Miloša N. Đurića

UDRUŽENJE književnika Srbije obeležilo je svečano 9. decembra pedesetogodišnjicu rada jednog od svojih najstarijih članova, akademika dr Miloša N. Đurića. U prostorijama Udruženja tim povodom o životu i delu ovog istaknutog književnika, prevodioca, filologa i filozofskog pisca govorili su predstavnici republičkih udruženja književnika, prevodilaca i univerzitetskih radnika.

U toku svog pedesetogodišnjeg rada Miloš N. Đurić objavio je oko 300 originalnih dela i prevoda Homera, Eshila, Sofokla, Platona, Aristotela, Plutarha i drugih pisaca klasike kao i prevode dela savremenika R. Takura, V. Duranta, A. Adlera, K. G. Junga itd. Među originalnim radovima posebno mesto zauzimaju „Filosofija panhumanizma“, „Racionalizam u savremenoj nemačkoj filozofiji“, „Problemi filozofije kulture“, „Ogledi iz grčke filozofije umetnosti“, „Istorija helenske etike“, za koju je dobio Oktobarsku nagradu 1961. godine, i druga dela.

Rehabilitacija „Kukavica“

Josifa Škvoreckog

GODINE 1958. izdao je „Československi spisovatelj“ roman „Kukavice“ (Zbabe) Josifa Škvoreckog. Uzdržljivi i oprezan glas jednog poznatog kritičara, koji je upozorio na veliku darovitost autora, izgubio se u veoma oštrim napadima zbog navodne „uvredljivosti“ dela, zbog toga što je njegov odnos prema „svetim“ pojmovima pogrdan. Posle ove neprijatne epizode publika se sretala sa Škvoreckim kao sa dobrim stilistom i izvršnim poznavocem engleske i američke književnosti. S puno priznanja primljena je njegova „Legenda o Emeke“, splet dosetaka punih mašte i poetskog kazivanja. Kao plod sećanja na detinjstvo i prvu mladost izašla je potom knjiga pripovedaka „Svećnjak sa osam krapkova“.

Posle mnogih diskusija i polemika u književnim časopisima o tome koliko koncepcija ima češka literatura o pitanju angažovanja pisaca, došlo je do revidiranja mnogih stavova. Tome je nedavno, usledilo publikovanje drugog izdanja Škvoreckijevih „Kukavica“. U predgovoru drugom izdanju Škvorecki je napisao da je ispravio neke pogleda, ali da svoja shvatanja nije izmenio. „Kukavice“ su ostale onakve kakve su bile 1958. (delo je napisano 1943–1949). Povratak knjige pozdravio je u „Literarnim novinama“ njihov glavni urednik Milan Jungman, koji je istakao greške što su u vezi s ovim romanom učinjene.

Izvanredno živo „Kukavice“ opisuju prevrat u toku deset majskih dana, prevrat doživljen u malom mestu Kostelnice (ime je, kao i sve ličnosti, izmišljeno) nedaleko do Praga u

vreme kad je Hitler mrtav, Nemačka pobedena a Evropom vladaju saveznici. Delo očevidno nosi pečat mladosti. Jedna grupa mladih ljudi u kojima vri mladalački bunt, autarnji nemir, čiji talog se povećava zbog neuspeha i nezadovoljstva proizašlog iz oluje istorijskih događaja čiji su učesnici, glavni je junak ovog dela. Nemir proizašao iz nemogućnosti da se emocionalni i duhovni život usaglase sa akcijom koja se nameće osnovni je konflikt dela.

„Kukavice“ su pisane u prvom licu, u formi dnevnika, što ne ide u prilog delu, jer ima preterivanja, ponavljanja i izvesne vulgarnosti, ali ne može da umanji njegovu osnovnu vrednost. Knjiga je misaono bogata, književno adekvatno pisana, poseduje interesantan i značajan sadržaj izgrađen na opazanjima oštrog, kritičkog i pronicljivog psihologa-analitičara. (J. D. A.)

„Hiljadu pesama“ — susret mladih koji pišu pesme

PROGRAM za mlade Radio-Beograda sa redakcijom „Književnih novina“ organizuje susret mladih koji pišu pesme, pod naslovom: „Hiljadu pesama“. Propozicije susreta su sledeće: pravo učešća imaju svi omladinci i omladinke; teme pesama su slobodne; svaki učesnik može poslati do tri pesme; pesme treba da su čitko ispisane ili otkucane mašinom; radovi sa punim imenom i adresom mogu se slati pojedinačno ili grupno sa ostalim radovima literarne sekcije; radove treba slati najkasnije do 15. januara 1965. godine, na adresu: Radio-Beograd, Program za mlade, Hilendarska broj 2, Beograd; prispeli radovi neće se vraćati; sve prispеле radove pročitae žiri sastavljen od književnika; najbolji radovi biće nagrađeni, objavljeni u „Književnim novinama“ i emitovani preko Programa za mlade Radio-Beograda; radovi koji budu blagovremeno prispeli biće odabrani i objavljavani svakog četvrtka u 15.15 časova na drugom programu Radio-Beograda u emisiji Radio-mladost; autori nagrađenih radova biće pozvani u Beograd gde će se upoznati međusobno i sresti sa poznatim piscima.

Pasji život

REŽISER Jakopeti snima u Kongu dokumentarni film u sinemaskop tehnici „Zbogom Afriko“.

Beogradske „Večernje novosti“ prenele su delove reportaže iz italijanskog nedeljnog lista „Espresso“ o tome kako se snimaju pojedine uzbudljive scene tog filma.

„Zajedno sa Combeovcima i belgijskim plaćenicima, krenuli su i snimatelji Jakopeti Nievo i Klimati. U tku tog pohoda filmadžije su želele da snime najautentičnije „žive“ kadrove o represalijama nad pobunjenicima: u jednom trenutku na putu, na kome se kretala motorizovana i do zuba naoružana kolona, pojavila su se tri crna dečaka između deset i dvanaest godina, polugoli sa uzdignutom desnom rukom i pevajući neku crnačku pesmu. Videvši ih, južnoafrički plaćenik Ben Lou, koji se nalazio u džipu na čelu kolone, podigao je svoj mitraljez. Ali, okrenuo se prvo prema kamionu na kome su se nalazile filmske kamere. Italijanski filmski snimatelji, međutim nisu bili još „spremni“. Tražili su od plaćenika da prička dok oni nade „najbolji ugao“.

Lou se žurilo. Ali je ipak čekao, psujući i govoreći da će pucati ako ne požure. U tom momentu Klimati je dao znak i „ariflex“ je stavljen u pokret zajedno sa mitraljezom. Tri dečaka padoše jedan pored drugog na zemlju boje zlata“.

Odjek

CLANOVCI Saveza filmskih radnika Jugoslavije i Udruženje filmskih reditelja i scenarista Jugoslavije saznali su ovih dana da je jedna filmska ekipa, na čijem se čelu nalazi italijanski filmski režiser Jakopeti, snimala u Kongu ubijanje nevinog stanovništva od strane Combeovih plaćenika i čak podstrekalova ove na ubistva, kako bi njihove zločine što lakše mogla registrovati na filmsku traku.

Jugoslovenski filmski radnici su ovu neverovatnu, ali po svemu sudeći istinitu vest primili sa najvećim gnusanjem. Ovaj postupak po njihovom mišljenju, ne samo da izjednačuje spomenutu ekipu sa ubicama nevinog stanovništva, već istu čini i posebno odgovornom, budući da je svoja nedela izvršila u ime jedne plemenite umetnosti koja uživa simpatije i poverenje milionskih masa u svetu — u ime filma.

Filmski radnici Jugoslavije pozivaju takođe jugoslovenska preduzeća za promet filmova, kao i preduzeća za prikazivanje istih, da u znak svoga gnusanja pred nedelima spomenute filmske ekipe, koju predvodi režiser Jakopeti, i u znak svoje osude, skinu sa jugoslovenskih ekrana sve Jakopeti-jeve filmove.

Izdavač koji lansira nov specijalizovani časopis sa cenom dvaput većom od one po kojoj se prodaju već uhodani časopisi iste branše, mora biti veoma siguran, duboko uveren u superiornost svog produkta nad konkurentskim, a verovatno spreman i na prilične početne gubitke.

Kad je „Politika“ donela odluku da pokrene ženski modno-zabavni magazin „Bazar“ i da ga prodaje po 200 dinara uprkos tome što se „Svijet“ i „Praktična žena“ prodaju po 100 dinara, učinila je to svakako na osnovu analize koja pokazuje ne samo da specijalizovano modno-žensko tržište nije zasićeno (te tako može da apsorbuje još jedan magazin pored dva postojeća), nego i da razlika između 100 i 200 dinara danas više nije takva da bi ozbiljnije hendikepirala skupljeg konkurenta kad (i ako) nastupi zasićenje tržišta.

Ovo pitanje, naravno, ne bi važilo za potpuno jednake, ravnopravne takmace. Ko će još platiti 200 dinara za kilo krompira ako na istoj težgi isti takav krompir može da dobije za 100 dinara? Posle „Praktične žene“ i „Svijeta“, „Bazar“ je isto to — samo drukčije. Odlučujuće treba da bude ono što je drukčije, tj. bolje.

„Bazar“ je štampan na neuporedivo boljoj hartiji, grafički je mnogo čistiji i dopadljiviji, prelom mu je pregledniji i privlačniji, boje su novog „Političkog“ ofseta sveže su i prirodne u poređenju s mutnim i nelepim, neprirodnim bojama „Vjesnikovog“ bakrotiska. Na stranu mali format „Praktične žene“, koji u svakom poređenju predstavlja vizuelni hendikep. Prvo, letimično poređenje „Bazara“ sa starosedecima na novinskom kiosku stvara utisak da pridošlica vredi dvaput više.

Rano je suditi posle prve laste. Ali ako „Bazar“ bude i nadalje uspevao da održi raznovrsnost i živost materijala inauguralnog broja, on će i sadržajem tući konkurente. To je, međutim, rečeno sa stanovišta „opšteg“ čitaoca, nezainteresovanog bogznakako za modne novosti i „šnitove“. Pitanje je kako će reagovati specijalizovana čitačka publika, koja specijalizovani ženski časopis uzima pre svega zbog modnih novosti i „šnitova“, publika koju naročito ne zanima popularna sociologija i uloga žena u istoriji naše likovne umetnosti.

Da se razumemo. Malo će koju čitateljku odbiti članak o Nadeždi Petrović ili reporterski zahvat u probleme mlade niške radnice koja u mužu i deci treba da nađe „protivtežu“ fabričkoj traci. Ni Balzakova ljubavna pisma ni susret sa Patom Marković, autorom čuvenog „Mog kuvara“, nisu kontraindicirana štiva. Ali sve to, za časopis kakav je „Bazar“ po svojoj osnovnoj nameni, nije noseći tiražni materijal, nego u najboljem slučaju kulturno-prosvetni i zabavni slanjurung. Ono što će odlučiti o sudbini „Bazar“ jeste

ZIVOT OKO NAS

Onako, izgred

LJUBIŠA MANOJLOVIĆ

NEKI OD ISTORIJSKIH DOGAĐAJA...

JEDAN MOJ inostrani prijatelj i drug, građanin jedne socijalističke zemlje, prilikom našeg nedavnog viđenja u Beogradu citirao mi je neke svoje aforizme. Valjda iz skromnosti, on ih nikad dosad nije objavio. Piše ih za svoje privatno uživanje, pa čak i za sasvim privatnu upotrebu. Aforizmi inostranog druga jako su mi se sviđali, naročito mi je dubokom istinom zazvučao sledeći:

„Neki od istorijskih događaja možda će ući i u istoriju“.

Nekako baš tada najavljivao je Osmi kongres našeg Saveza komunista. Razume se, kao kongres koji će biti istorijski. Kako bi se i mogao drukčije najavljivati kod nas jedan partijski kongres, kad su već stvorene navike da za istorijske proglašavamo i pojedine fudbalske utakmice. Pročitao sam, čini mi se, jednom u novinama čak naslov „Istorijski gol“.

Mnogo, dakle, razloga da budem prijemljiv za igru duha, koja, da je ponovim, glasi:

„Neki od istorijskih događaja možda će ući i u istoriju“.

Zato sam sa nekom vrstom olakšanja, na kraju Osmog kongresa, posle izbora novog Centralnog komiteta, slušao Titove reči:

„Ako je riječ o tome koji kongres, recimo, ima historijski značaj, onda treba istaći da nijedan kongres ne po-

Kosta TIMOTIJEVIĆ

Novi izdanak

baš njegova modna sekcija — modeli, „šnitovi“, kosmetika i ostalo, čega je nedovoljno (ili ga naprosto nema) u opštoj dnevnoj, nedeljnoj i ilustriranoj štampi i u časopisima za društvenu aktivnost žena.

U tom pogledu sigurno nije bilo dvoumljenja kad se određivala filzonomija novog izdanka stare „Političke“ loze. Samo ime „Bazar“ sadrži u sebi iscrpnu formulu njegovih 48 strana. Tiraž će ubrzo pokazati je li ta formula (plus grafička prezentacija) dovoljna da opravda udaranje cene dvostruko veće od konkurentskih cena — u trenutku kada dnevni listovi najviše od svega strahuju da će u blizju ili daljoj budućnosti opet morati da poskupe.

KULOARSKA PRIVIĐENJA

Sudeći po naslovu „Post scriptum“ („Ekonomska politika“ br. 664 i „Večernje novosti“ od 21. decembra), na polemiku Mirka Miloradovića i T. Raskovnika stavljena je tačka. Bar što se tiče potonjeg.

Mada ta polemika nije pružila osobito vaspitan primer budućim naraštajima polemičara — i mada njome ništa nije raščišćeno — ipak je bila korisna. Bar se u široj javnosti saznalo da postoji filozofski časopis „Praksis“ i da se taj časopis (kako iz polemike proizilazi) ne bavi isključivo ezoteričnim filozofskim temama nego i problemima naših aktuelnih društveno-ekonomskih odnosa.

Šta i kako taj časopis raspravlja nije mi sad jasno (osim onima koji su iskriminisani broj „Praksisa“ imali u rukama), jer su se Raskovnik i Miloradović počupali više oko toga ko kako barata citatima i ko se kakvim niskim udarcima služi u polemisanju, nego oko polazne tačke, tj. članka u „Praksisu“ za koji je Raskovnik napisao da se približava „ženminžibavskim“ pozicijama.

U žaru prepirke Miloradović je prebacio Raskovniku što se nije pozabavio „aktuelnim neželjenim odnosima između naših filozofa i nekih javnih radnika“, ne objašnjavajući pritom ni koji su to javni radnici ni kakvi su to između njih i filozofa neželjeni odnosi — pa ni zašto bi baš Raskovnik trebalo da se time bavi. Ni u „Post scriptumu“ nema rešenja za nabačeni rebus. Miloradoviću je odgovoreno: „Redakciji „Ekonomske politike“ oduvek su bile

strane „slobodne“ interpretacije, kuloarske aluzije i polemika sa priviđenjima“.

Misterija se zgusnula. I Miloradović i Raskovnik znaju nešto što publika ne zna, nešto što potiče iz kuloara i tiče se nekoga koga neće da pomenu nego ga eufemistički nazivaju „nekim javnim radnikom“, odnosno „priviđenjem“. Na tom terenu Miloradović i Raskovnik poveli su (i na žalost prekinuli) savršeno ezoteričnu polemiku, baziranu na podrazumevanjima i namenjeno očigledno veoma malom broju ljudi dovoljno upućenih da otprve shvate (ili s minimumom truda dešifruju) „kuloarske aluzije“. Zagolicanu radoznalost neupućenih čitalaca ostala je u stanju zagolicanosti.

Razume se da takva vrsta dispuatacije nema naročitu tiražnu vrednost. Daleko je tiražnije podgrevati masovnu polemiku oko Džimija Stanića i Đoke Marjanovića. Tu bar niko ne oseća potrebu za ezopovskim izražavanjem.

Pa ipak je sve to vredeo — bar kao reklama za jedan filozofski časopis o čijem postojanju široka javnost inače ne bi ni sanjala. Ako sada bar poneki nestručnjak, nefilozof, uzme u ruke „Praksis“ da vidi kakva je to „ženminžibavština“ i o čemu uopšte pišu filozofi kad se ne bave usko stručnim temama, neke će koristiti valjda od toga biti. U smislu provetranja ideja.

ošto jedan nedostatak kod govornika na kongresu. Ne umeju dobro da govore. Svi su, uagivnom, čitali što su ranije napisali, a ni čitanje im nije svima i uvek išlo dovoljno glatko.

Prirodno je da na jednom takvom kongresu referati budu čitani. To zahteva, da tako kažem, i sam protokol političkog života. Iako u osnovi delo jednog čoveka, referat je, zbog načina na koji se priprema, zbog uticaja koji na njegov sadržaj moraju da izvrše i drugi ljudi iz rukovodstva, u izvesnom smislu, i zajednički rad, pa je tu preciznost izraza neophodna. Međutim, za ostale govore na kongresu takvi razlozi ne postoje. Zašto onda ne pokušamo bez krutog, golog čitanja? Zašto ne počnemo da se ponašamo kao politički govornici? Prenosenje tih govora preko televizije ukazuje na činjenicu da to više nije obraćanje samo jednoj zatvorenoj sali već u isti mah ogromnom broju ljudi. To utoliko više obavezuje da se govori ne samo sadržajem nego i obikom nametne slušaocima.

Dakle, krajnje je vreme da na kongrese počnemo dolaziti samo s izgrađenom političkom mislju, sa govorom samo u glavi, ne u džepu.

Nije to najzad ni jedino pitanje uticaja na slušaoce. Ima tu nešto daleko važnije za tok jednog kongresa. Naime, ako se živo govori, a ne čita, ima više uslova da se misli jednog čoveka neposrednije sudare sa mislima drugih, pa da iz svega proizide zajedničko mišljenje koje je izdržalo sve vrste vatre.

Učesnici diskusije na kongresu dali su tome skupu nesumnjivo značajan prilog. Ali da su govorili živom reči, nezaključanom u unapred zapisanu rečenicu, taj prilog bi sigurno bio i značajniji.

Zato, drugovi politički radnici, možda ne čitajte više govore nego, umesto toga i pre toga, čitajte malo — nauku o govorništvu.

RADNE RUKU I — NOGE

RED OSMI kongres Saveza komunista Jugoslavije, u našim ilustriranim listovima, često na naslovnim stranama, pojavile su se slike žena u radničkim kombinjezonima.

Sad će, nadam se, opet nastaviti da se objavljuju isključivo slike onih drugih i malo drukčije snimljenih žena. Pa i pravo je, neka se radne žene malo odmire. Tako valjda do — Devetog kongresa.

RETORIKU U RUKU

MOŽDA ZBOG prisustva televizije kao vrlo iscrpnog sredstva u prikazivanju događaja, Osmi kongres Saveza komunista otkrio je prilično

NESREĆNA PESMA

Voleli smo se pre nekoliko vekova
I treba sad da rodi.

Kao kad pijanac rodi zoru
Kao kad grad rodi otkucaje
Kao kad padne glumac.

Dete neće doći poput kiše
Koja počne već ujutro
I rastery prijatelje.

Doći će poput nesrećne dece sveta.

Tek malo zahvaćena ljubičicom.

Padala je sinoć draga kiša.
Moja ljubav pokista do gole
kože.

Jutros šuma kurjakom u požar.

Šta reče moja žena:
U našem kraju zar je tako
U našem kraju zar je tako.

Sinoć i jutros
Srce srndać hoće da pobegne.

Matija BEČKOVIĆ

VARIJACIJE NA ISTU TEMU

1

Na svetu nijedno mesto ne postoji
Gde sad ne prolazim ja i dani
moji.

Padala je kiša i gle: naglo presta
Isto toliko mog života nesta.

Potom još malo stajah ispod streje
Poče mesto snega moj život da veje.

Gledam pahulje dok ih vetar nosi
Svaka se redom na mene odnosi.

2

O grade u koji nikad neću doći
Zar će moj život i u tebi proći?

Zar ako sam ovde lutao i plako
Da i u tebi živim isto tako.

Grade što uz more, ko zna koje,
stojiš
Kao da sam tamo zar mi dane brojiš?

Jer ja bih bio u tebi srećniji
Da me čekaju na tvojoj kapiji —

Pa kad ti jednom pristanem u luku
Da zajedno uđemo u tebe, pod ruku.

Jer bih bez prošlosti, sećanja, imetka,
Živeo ko dete, svuda, ispočetka.

3.

tako vidim da se širom sveta
Moj život prašta od svakog pred-
meta.

Negde je Singapur. Negde trešnja rada.
Ja prolazim i to je sve što se događa.

Pod mojim imenom i u mome znaku
Negde kiša pada, u more, u mraku.

Svu noć sedim i pišem u svom malom
stanu

Ali grđno vreme gubim u Japanu.

Povlačim prste po mapi na zidu
Imao sam juče loš dan u Madridu.

Slušam vesti u strahu šta će da se
desi

Ovome mesu danas u Odesi.

A od svega što znadoh za moga vre-
mena

Dva tri su grada, tužna, bezimena.

O moj živote, zaveso od dima
Podigni glavu. Svuda gde me ima.

(Pismo iz Indije)

MADRAS NEMA gondole ali Venecija nema tako raskošno zelenilo palmi i toliko rascvetanog drveća i tako intenzivne boje vrtova i parkova. Madras milionski grad, po veličini treći u Indiji, nema uske priljave kanale — to su široki kanali i rukavci — neki su u ovo doba godine skoro presušeni, ali Venecija nema obale kanala zarasle u zelenilo bujne tropske trave i opet palme, palme sa bogatim još neobranim plodom: to su većinom kokosove palme. Madras nema Rialto — to su stari skoro sasvim nedekorativni mostovi — ali mostovi Venecije nemaju te vidike, ta čudesna prostranstva koja se sa madraskih mostova pružaju uokolo, katkada beskrajno daleko, preko decenijama negovanih tamno zelenih terena za golf, preko belih ravnih top-skih krovova, preko ogromnih bujnih vrtova u kojima žive svoj tajnoviti život najraznovrsnije ptice, često nevid-

ljive ali neprekidno čujne, prisutne čak i kad prelaziš preko tih starih mostova, pra-teći tvoje korake, iz trave, iz gustog žbuna u koji se možda sklonila od ljudskog oka i ko bra, iz visokog rascvetanog drveća u kome, u tim boja-ma, ne možeš da razlikuješ cvet od ptice — samo crnu, oblapornu, pržnu vranu — uvek spremnu da se sa vrha drveta sunovrati na sendvič koji dete nosi u ruci, ili na grane bana-na koje rikša-kuli, dahčući, vuče na trg, izgubljen pod nebesima Indije sa ogromnim crnim točkovima-pratočkovima svoje teretne rikše i svoga ze-leno-žutog tovara iza sebe.

Madras nema trg Sv. Marka; ali se Marina, duž belih veličanstvenih okeanskih talasa Bengalskog Zaliwa pruža u dužini od osam milja, od Mosta Napier do stare, potamnele ka-tedrale Sv. Tome, koju su Portugalci podigli pre četiri veka, 1504 — utonu-la je u potpunu tišinu ali, kad-god prolazim pored nje — kao da iz nje-nih tamnih zidova i skulptura brujih Bah i kao da zrači svetlost najčistije muzike na bele sarije devojaka koji se lelujuju na povelaricu; osam milja dugačak pojas veličanstvenih belih talasa koje sam sa Marine ugledao prvi put pre osam godina — pre osam vekova — da ih zapamtim, tu belu, skoro surovu, nadljudski intenzivnu lepotu, za ceo život; osam milja du-gačak i nekoliko desetina metara ši-rok pojas sitnog žuto-crvenkastog peska — istog peska u koji je skoro potpuno Mahabalipuram — Sedam Pagoda, sa svojim monolitnim bogo-moljama, pećinama staništima služite-lja bezbrojnih indijskih bogova i skul-pturama indijske mitologije koja mož-da nikad nije bila stvarnija nego dan-as; na istoj obali pred kojom su sa-mo Okean i Nebo, pedeset milja da-leko od Madrasa, trinaest vekova da-leko od čovečanstva današnjice — je-dan korak daleko od moga dečastva — tih Sedam Pagoda pod morem, je-dan san samo daleko od čoveka, od istorije — od ljudske sadašnjosti svih vremena i godina koje čekaju, jedna za drugom, te talase, taj pesak, taj lepom nadahnuti, stvaralačkom snagom ozareni kamen davno istrulelih, iščezlih ljudskih ruku; sutra ujutru idem ponovo u Mahabalipuram, da pokušam da nađem dva svoja bića — jednog dečaka sa dunavskih moć-

vara, sanjara sa nadom i stihovima Edgara Alana Poa u očima, i ono ču-dno drugo Ja, od pre osam godina, sa crnom vranom, vranom koja se čak iz Kočina dovukla, na ramenu; da nađem ponovo potonulih Sedam Pa-goda, sedam svojih Ja, i staru dečač-ku nadu, ljudsku nadu koju ni za-dah hidrogenskih pećurki nad oke-anima koji žive za ljude i za koje ljudi žive ne može da sparuiši, da uguši. Po-jas crnih i crvenih, tamno crvenih tu-lipana. Ljudi — nemirna, glasna, burna reka ljudi u belom, i večno pokretna široka traka najraznovrsnijih vozila po-red tih nasada, i ponosne fasade belih i crvenih zgrada — mogulski crvenih — zagledane u daleku izmaglicu gde se more i nebo spajaju — ko će se, šta će se pojaviti iznenadno iz te da-leke, tako začarane nepomičnosti iz-maglice u daljini. I jedra, stara jedra ribara, žuta, ili posivela od soli i sun-ca — od beskrajnih monsunskih vodo-

JEDNO ZBOGOM MADRASU

derina iz toga sada tako spokojnog, pitomog neba koje se širi u beskraj nad mojom Indijom — od podnožja Himalaja, tamo od Deraduna i Masu-rija do ovih tamnih madraskih tulipa-na i dalje, dalje na Jug, do zaborav-ljenog, skoro sasvim pocrnelog templa na Rtu Komorinu, do pola u pesku i moru.

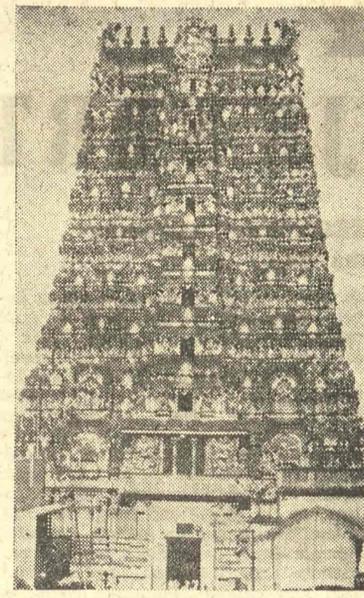
NA BALKONIMA Madrasa, na kapijama madraskih patricijskih — bramanskih i ksatrijskih — domova nema nikakvih grbova, nikakve heral-dike; ostali su možda neki tragovi na nekim stariim zgradama iz doba kolo-nizacije, i u nekadašnjoj zgradi Admi-raliteta, sasvim na kraju Marine, koja je bila u posedu Istočno-indijske kom-panije pa još u prošlom veku prepro-data — pre osam godina u toj skoro ruševnoj zgradi osnivao je čudljivi Lohija novu sveindijsku socijalističku partiju s namerom da preuzme vlast u toku sedam godina sa vlasnikom te zgrade u rukovodstvu; ta partija više ne postoji — čudljivi Lohija okrenuo je još jedan list svoje pitoreskne poli-tičke karijere. Kad sam joj se pribli-žio iz zgrade je tutnjalo — u zgradi je smeštena neka štamparija na tamil jeziku, jeziku Madrasa — nisam ula-zio ali verujem da će se natpis na crvotočnoj tavanici centralne dvorane „Dieu et mon droit“ u davno izbledejoj pozlati, ako nije do sada, uskoro ras-pasti od te potnule tutnjave mašina. Mojih starih prijatelja — Rame, She-halate i male Nange nema — preselili su se u Južnu Ameriku još pre nekoliko godina. Umesto da uveče sedim sa njima na njihovoj terasi nad Marinom — sedeo sam u vrtu porodice Sw., imali su posetu, biskupa sa Cej-lona, koji je školski drug moga do-maćina. Neke ptice su prodorno kreašale u vrtu. Pili smo viski. Moj domaćin i biskup sa Cejlona oživljavali su kri-ketske uspomene iz Oksforda. Mala Nanga sa Terase nad Marinom ima sada sedamnaest godina. Jednoga dana će se vratiti — jer svako mora da se vrati u Madras, u Indiju. Pili smo

viski. Na ovoj verandi, sa mojim doma-ćinima, pio je viski i Zlatko Baloković, koga oni s ljubavlju pominju — mož-da će doći i iduće godine. Nisam ni-kad igrao kriket u Oksfordu, ali moja domaćica, puna šarma spretno me je navela, počinjući razgovor o njenom vrtu, da govorim o lepotama borovih šuma Vrboske, na Hvaru — a onda su mi misli odlutale, za pticama koje su zbog nečega uzemireno kreašale ne-gde u mraku vrta, za golim, praznim stepenicama bivšeg Admiraliteta na kojima smo sedeli jedne iste ovakve noći, zagledani u daleke vatromete da-lekog prema Mahabalipuramu, za tri-naestoricom ubijenih studenata u Orisi iz koje sam tek došao, za nepod-nošljivim utvarama bede i isto tako nepodnošljivim lampionima bogatstva ove Indije u prašini, pesku, dimu osu-šene kralje balege i svetlucanju naj-skupljeg dragog kamenja... Uskoro treba i odavde da pođem — dalje, dalje.

Mnoge delove Madrasa jedva prepo-znajeh po čistoći — i nema sadua, prosjaka i leproznih po trotoarima u mnogim ulicama, kao pre osam go-dina ali ipak — pred zgradom Glavne pošte u Maunt Rodu, glavnoj madra-skoj ulici — jedan leprozni, umotan potpuno, preko glave, u priljave krpe, spavao je na trotoaru — ili možda u-opšte, nije spavao. Samo su mu dve ruke visile iz krpa — ruke bez prsti-ju, srebrasto-žuti patrljci — boje laka na noktima moje domaćice. Nije je-dini u Madrasu, u Indiji. Bilo je podne. On još uvek leži pred Glavnom poštom u Madrasu. Leži ko zna koliko vekova. Ležao je i u crvenkasto-žutoj indij-skoj prašini, onda kad ta madraska zgrada nije uopšte postojala, ni kate-drala Sv. Tome, ni nasadi tulipana na Marini, ni moje dečastvo, ni „Never more“ Edgara Poa, ni Edgar Po, ni Rialto tamo daleko nad priljavim venecijanskim vodama i grbovima. Ko zna dokle će ležati na tom trotoaru, na tom od sunca skoro istopljenom asfaltu, sa koga čovek sadašnjice ulazi u veliku crvenu zgradu nad njim

predajući svoje poruke života i smrti, poruke strasti i lepote, poruke po-razu i nade — poruke koje ja ipak či-tam i u stravičnim srebrasto-žutim vrhovima tih leproznih patrljaka ispru-ženih prema beskrajnom plavom ne-bu drevnog Madrasa što se noću, u najraznovrsnijim bojama neonskih sve-losnih reklama, pretvara u nadu i budućnost.

AKO SE FATEPUR Sikri, veličanstveni mrtvi grad od crvenog kamena, potpuno očuvan, koji je Akbar podigao pre četiri veka na mestu gde mu je Selim Čisti prorekao rođenje sina da bude, usled nedostatka vode, napušten posle pedeset godina — ako se taj mrtvi grad može, u izvesnim trenucima, po atmosferi uporediti sa Pompejima — Madras može, svojim obiljem kanala, i samo po tome, u prvom trenutku da se uporedi sa Venecijom. I Fatepur Sikri i Pompeji nadahnjuju. I Madras i Venecija oza-ruju. Ali Madras ima svoju dušu — kao što je imaju jorgovani u pred-gradima Beograda i zlatno opalo lišće na bogazama Košutnjaka. Imao je, ima je i imaće je.

I dok se sa njim još jednom opra-štam na ovaj način, u stravi i nadi odlaska — svaki je odlazak strava i nada — ostavljam ponovo, u belim talasima koji večno zapljuskuju Ma-rinu, deo sebe.

Da li ću se ponovo vratiti, da li ću se ponovo naći?

— To znaju oni talasi predampom — oni sve znaju.

Sve horoskope.

I one koje ne objavljuje „Hindustan Tajms“ u svojim nedeljnim izdanjima — u kojima se malo manje nego u obične dane piše o aveti gladi koja se stalno nadnosi nad Indiju.

I one koji se ne mogu još dešifro-vati u čoveku, a postoje, elementarno, kao čovekovo trajanje i njegovo strem-ljenje dalekim planetama što ga oče-kuju.

Kao nada.

likovna umetnost

ANTUN AUGUSTINČIĆ

Galerija Doma JNA

SAMOSTALNA izložba poznatog zagrebačkog vajara Antuna Au-gustinčića ima retrospektivan ka-rakter. Preko portreta ljudskih figura i žeskih aktova Augustinčić se pred-stavio radovima nastalim u periodu od 1930. godine do današnjih dana. Neobično plodan majstor izrazio figural-nih shvatanja, na kojim pozicijama i danas nepokolebljivo stoji, Augustin-čić je okrenut klasičnom shvatanju skulptorske forme, sa ispoljenom lič-nom stilistikom. On se naročito sa us-pehom ogledao u monumentalnoj skul-pturi, u mnogim javnim spomenicima koji su razasuti po čitavoj našoj zem-lji, pa i van nje. Uz Ivana Meštrovića, Tomu Rosandića i Sretena Stojanovića Augustinčić se svakako nalazi u vrhu jugoslovenske meduratne skulpture.

Gledajući danas Augustinčićev opus, kroz ovu izložbu i u ovakvom profilu, možemo konstatovati da se on nije ra-dikalno menjao — gotovo ista skul-ptorska shvatanja, problemi i stil pro-žimaju sva njegova dela. Naravno, raz-ličita emocionalna raspoloženja se o-pažaju, autor ih projektuje kroz svoja dela, ali ona nisu takve prirode da

utiču bitno na određene plastične pro-bleme.

Augustinčić je vajar koji je obuzet skladnim proporcijama ljudskog tela, lepom plastične forme i njihovim od-nosima. Volumen, koji on modelira, sa težnjom da izrazi intenzitet oblika, tretiran je postupkom koji površinu katkad fakturira, ali ne sa intencijom da naruši formu, njeno klasično postojanje, već da je u izvesnom smislu oživi. U takvom problemskom zahvatu — od punog volumena lako izfaktu-riranog do plošnjeg i „nemirnijeg“ ob-likovanja — kreće se opus Augustin-čića, uvek po tlu realističke vizije. Neka strogo određena granica koja bi vremenski omedila ova Augustinčićeva kretanja, čini se, ne bi se mogla po-vući. Jer se kroz čitav njegov opus spomenuti izražajni fenomeni smenjuju, oni i paralelno žive; autor nastoji da ih pomiri.

Augustinčić je, nesumnjivo, najbolji u onim delima u kojima se, pre svega, usredsredi da sačini volumen mase u kome odiše osećanje za čist oblik u naponu plastične modelacije, a trag fature samo tu i tamo sugerira gibanje površine dok smisao za koor-

dinaciju odnosa podstiče opšti inten-zitet dela, njegovu monumentalnost i lepotu. Najizrazitiji primer u tom smi-slu je BRIJUNSKI AKT iz 1949. Ovom delu se mogu pridružiti još samo neki eksponati — Zenski torzo iz 1937, Muški torzo iz 1956. i portret L. N. iz 1964. Ostali eksponati su ili skice za izvesne spomenike ili, pak, u njima preovlađuje u znatnoj meri jedan „suv-lji“ tretman nametljivog patetičnog izraza. Pravi utisak o ovom našem majstoru monumentalne skulpture ne mož: se steći na ovoj izložbi.

ANTUN AUGUSTINČIĆ: TORZO

MARKO KRSMANOVIC

Galerija Kolarčevog narodnog univerziteta

ZLOZBA SLIKA Marka Krsma-novića, dobitnika ovogodišnje nagrade Oktobarskog salona za grafiku, ukazuje na mogućnost ovog autora kao slikara. Zaista, on se već eksponirao kao slikar, ali je činjenica da se on bavi sa podjednakim uspehom dvema umetničkim disciplinama — grafikom i slikarstvom. A, ono što naročito imponuje kod Krsmanovića to je njegovo osećanje autonomnosti je-zika ovih dveju likovnih ekspresija. Otuda njegovo slikarstvo nije reprodukcija grafičkog izraza ili, pak, obratno — grafika slikarskog.

Marko Krsmanović je slikar ima-ginarnih pejzaža, čudnog štimunga, u kojima beskonačni prostor dominira. Sačinjeni u jedinstvu pastelnih lazura i potencirane fature sa utkanim ljud-skim figurama koje se diskretno po-maljavu, tačnije rečeno, radaju kao i drugi organski i neorganski oblici — ovi pejzaži kao da otkrivaju ne-prestane tokove života koji postoje s onu stranu realnosti. Uopšte uzeto, nezvesnost u vremenu i prostoru daje Krsmanovićevim pejzažima jednu me-tafizičku dimenziju.

Osobeno bogatstvo koliko čulnih podsticaja toliko svojstvene unutarnje klime ogleda se, u prvom redu, na Krsmanovićevom monumentalnom platnu „Susret“. Za ovim platnom gotovo ništa ne zaostaju i slike „Torzo“ u metamorfozi i „Predeo sa oblakom“.

Vladimir ROZIC

KULT I BEŽANJE OD SNOVA

Premijere: „Mečava“ Leonida Leonova i „Život je san“ Kalderona de la Barke

PLASIM SE DA će nas konvencionalna obazrivost i tradicionalna sklonost ka preuveličavanju osrednosti u pozorišnoj umetnosti zaustaviti na jednom prilično provincijalnom nivou: kako sebi drugačije objasniti da se ravnodušnost prema „Mečavi“ Leonida Leonova, koja se mogla zapaziti na premijeri u Savremenom pozorištu, gotovo preko noći pretvorila u koketnu zainteresovanost?

Ali, da bi se odagnao svaki nespozrazum — ove rezerve nisu upućene upravni Savremenog pozorišta koja se, sasvim prirodno, u osvežavanju svog repertoara s pravom zainteresovala za jedno savremeno sovjetsko delo. Osnovni utisak je da to zapravo i nije drama u klasičnom, a još manje modernom smislu; počinje kao ambiciozni prikaz ugrožene svesti a završava se kao dosadna melodramaska konstrukcija. Ako je to zaista glas protiv kulta ličnosti koji je ugrožavao egzistenciju običnog čoveka — zašto je sav gnev njegovih mračnih sila uperen upravo protiv jednog nevešto prikriivenog neprijatelja kakav je Stepan Sirovarov, odnosno kako objasniti plemenitost islednika druga Potašova i opšte zadovoljstvo što se sve ipak dobro završilo? Nema tu suštinskog zalaženja u svest savremenog sovjetskog čoveka pa, sve ono što Leonovljeve ličnosti govore, nije ništa drugo do opisivanje izvesnih spoljnih reakcija i verbalizam koji opsenjuje poluistinama i sentimentalnom muzikom. Ako strah zaista razara čoveka u kojoj meri mu se i čime on suprotstavlja?

Predrag Dinulović u svojoj scenskoj postavci „Mečave“ nastojao je da se ne udalji ni korak od pisca. Ali, u svojoj revnosti je, po svemu sudeći, preterao: atmosferu predstave teško prihvatamo kao materiju satkanu od realnosti sovjetskih ljudi. Autentičnost se nadoknađuje improvizacijama i pozajmicama iz klasičnog ruskog teatra. Situacije su takođe podređene šablonima. Reditelj, međutim, iznađa svojim izvanrednim sećanjem — tu su gestovi, način interpretacije, koncepcija likova i tumačenje publici sadržaja izvučenih iz arhiva gde se na njih već godinama, na naše zadovoljstvo, taloži prašina. Zato ceo ovaj svet deluje gotovo nestvarno, ispunjen prazninom u kojoj sloboda čak ne podstiče ni ohrabrenje.

Glumci su, sa svoje strane nastojali da ublaže ovakav utisak — u njihovoj igri bilo je dosta truda i emocije. To se u prvom redu odnosi na Tatjanu Lukjanovu, koja je u liku Marfe Kasjanove napravila pravu kreaciju. Njen lik slepe starice nije senčen nikakvim melodramskim tonovima, niti je bio pod uticajem spoljnih faktora već podredjen snažnoj koncentraciji, tako da se celo vreme osećalo kao da ova žena svojom unutarnjom snagom pobeđuje ne samo svoja osećanja već i sredinu u kojoj se nalazi. Ova umetnica imala je zavidljivu mirnoću u gestu i izrazu, sugestivnost u pojavi i životnu ubedljivost u glasu.

Sima Janičijević je svog Stepana Sirovarova u svakom slučaju igrao veoma emocionalno, ali ne u svemu i glumački superiorno. Otud u izvesnim scenama deluje nedorečeno i nesigurno, te se nepotrebno rasplinjuje, posebno u monolozima, tako da nam veže pažnju samo do izvesnog stepena. Janičijeviću nedostaje malo više racionalizacije emocija na sceni.

Bosiljka Boci dala je Jelisuvetu kao krajnje neposrednu i vedru ženu punu snage i boje, a njen obračun sa Porfirijem bio je umetnički smeo i psihološki precizan. Zika Milenković, dovoljno suzdržan u prostoti, pristojan u komičnosti, delovao je pored realistično jarko Olge Ivanović snishodljivo i neiskvareno. Predrag Laković je bio inspirativan u svom tumačenju Lopuhina naglašavajući posebno bogatstvo svog čudnog unutarnjeg nemira. Vlasta Vlajsavljević kao Porfirije iskazujući se samo mimikom i jednim okom, bio je dikensovski ubedljiv. Mira Dinulović, ustreptala u temperamentu, mada dosta ravna i tamna glasovno. Tamara Miletić relativno pristojna, mada još uvek neoslobodena izvesih grčeva u pokretu i govoru.

***

Reči Pedra Kalderona de la Barke izgovorene na sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta imale su za gledalište čar otkrovenja: „Život je san“ je tekst koji prelazi religiozno-misaona ograničenja i do nas dolazi kao prava poezija koja ima snage da oduševi čak i otvorene skeptike. Ovo otkrovenje nije samo izraz prerušenog verovanja već iznad svega nastojanje da se pronikne u čovekov smisao i to putem onog klasičnog filozofskog kontrapunkiranja čovekove realnosti kao nedovoljno istinite situacije i one prave koju za biće stvara njegov duh.

Prema ovom nespokojstvu reditelj Mata Milošević prišao je oveštanim metodama koje se mogu primeniti i na svaki drugi tekst. On u tkivu drame nije osetio prisustvo tih duhovnih prob-

lema koji zahtevaju i od režije da danas u svetu koji, ma kako negirao pišćeve koncepcije, suprotstavi i nešto sasvim novo, ali dovoljno ubedljivo da bi se sa scene čuli odgovori na koje nas tekst i zbivanja navode. Mata Milošević nema alternativa niti intelektualnih rešenja koja bi mogla da nadgrade delo. Zato se sva njegova pažnja koncentrisala na spoljne oblike predstave, na nastojanje da sve bude što razgovetnije i jasnije ispričano, kao da nam se kojim slučajem ne bi smutilo od Kalderonovih misli.

Postavljanje aktera na praznu pozornicu ispred reduciranog dekora na izdužene površine (uz nemoguće i nepotrebne zastore Lalickog između svake slike) možda nagoveštava tu izuzetnu situaciju čoveka — ali šta, kad nam se suprotstavi jedna nemoguća patetika u rešavanju sukoba kojima je potpuno žrtvovana i istina i iluzija, pa nam se nijedna ni druga ne čine stvarnom? A to je bitno — jer sve što se kasnije dogodi ne sugerise ubedljivo da su paradoksi između neprirodnog i prirodnog samo prividni i da ih čovek u sebi samom itekako uskladuje. To nije samo umetnička već intelektualna nemogućnost Mate Miloševića i zato njegova režija tek ako dospeva do granica jedne zaista savremene interpretacije Kalderonovog teksta. Čak i u pozorišnom jeziku ne zapažaju se novine, invencija je oskudna, a u predstavi se tek na trenutke oseća rediteljska ruka. Potpuno odsustvo duha, temperamenta, i što je najvažnije želje da se ti vidljivi paradoksi čoveka i vremena rasvetle do kraja.

Glumci nemaju šta da zahvale reditelju; bili su dovedeni u inferioran položaj prema tekstu, lišeni stvaralačkih mogućnosti i prepušteni sami sebi. Zato se i igralo različitim načinima. To se posebno odnosi na Stojana Dečermića, koji je igrao istina ubedljivo i snažno u izvesnim scenama, ali to se još uvek ne može da prihvati kao Kalderonov Sigismund, pa čak ni kao njegova moderna varijanta.

Od ostalih — Slavko Simić je svoju galeriju staraca obogatio zaista jednom veoma interesantnom i vrednom studijom koja je poljskog kralja Bazilija predstavila kao živ i autentičan lik. Rosaura Maje Dimitrijević u svojim blagim transformacijama imala je i ukusa i mere ispoljavajući pri tome jedan fini senzibilitet i postojanost u izražavanju stanja koja razdiru jednu nesrećnu dušu. Olga Savić kao Stela bila je dopadljive pojave, sigurnih manira, ali šteta što ju je glas ponekad u presudnim trenucima izdavao. Posećamo još na Dragomira Bojanića, Milorada Samardžića i Petra Slavenskog.

Petar VOLK

Otudenje televizijske drame

Televizijska drama je stala na pola puta. To je njena druga prelomna tačka i prva velika kriza na putu ka samoj sebi. Veoma mnogo lakih rešenja joj se nudi, od kojih ni jedno ne razrešava njen problem. Nju zavode primamljive čari susednih umetnosti, njeno iskrušenje nikad nije bilo veće. Ona je, uistinu, na putu svog uništenja, otudujući se već uveliko od sebe.

U početku su stvorena osnovna sredstva, televizijska oruđa zahvaljujući kojima je ova nova izražajna mogućnost rođena. To su televizijske kamere, različite od filmskih i sasvim daleke od onog fenomena koji se u pozorištu zove „oko reditelja“, potom televizijski studio koji nije ni pozorišna scena ni filmski atelje. Ova dva č-

nioca, ove dve polazne tačke, opredelile su, čini se zauvek, fenomen televizije. „Mali ekran“ je treća komponenta iste stvari, koji je tu — reklo bi se — da razgraniči ovo sredstvo od drugih sličnih, ali, istovremeno, baš on je vinovnik izvesne zbrke. I to ne male i nalvne, nego one suštinske. Mali ekran mnogo može da primi pod svoje okrilje, mnogo svega i svačega, i u tome je cela nezdoda.

Ako putem malog ekrana emitujemo jedan dokumentarni film, onda mali ekran sebe svodi samo na jedno sredstvo; međutim, ukoliko izvestan događaj prenosimo putem televizijskih kamera istog časa kada se događa, on više nije samo sredstvo, već način televizije da vam da ne samo događaj već i sebe. (Ovde se može pokrenuti pitanje nedovoljne pokretljivosti filmskih kamera, ali to je problem za sebe.)

Televizijska drama je postepeno postala beskrupulozna, ali ta drskost joj se već ubrizano sveti. Ovo možda još nije sasvim očigledno i u tome je teškoća rasprava koje se vode. Za to vreme, eklektici trijumfuju, u uver-

nju da upravo unapređuju ovaj nov izraz. Umesto da se privole strpljivom iznalaženju istinskih televizijskih rešenja na osnovu datih oruđa, čije je usavršavanje vidljivo za časak zapele, oni skreću na stranu manjeg otpora, mašajući se svega što im smesta pruža izlaz, najčešće filmske trake, timne manje ili više, ili u potpunosti, u daljuju televiziju od sebe. I upravo je taj proces otudenja ovog mladog scenskog izraza, najbitniji, alarmantni problem televizijske drame u ovom trenutku njene umetničke krize.

Jedni izlaz ovome je da se odbace tuđe pozajmljene poštapalice i da se u sebi i nađe snaga za onaj korak koji će doneti nov preobražaj televizijske drame kao posebne umetnosti.

Televizijska drama ima svoju šansu; šansu da postane umetnički fenomen vredan pažnje. Ta šansa upravo proizilazi iz njenih osnovnih sredstava, iz njene — ne prezam da kažem — ograničenosti, ma koliko to zvučalo paradoksalno. Kažem — ograničenosti, relativne ograničenosti, ali ta ograničenost je u stvari koncentriše i usredsređuje, upućuje i postavlja međe, u okviru kojih mora nešto određeno da se odigra i kaže. Ta omeđenost treba da se pretvori u prednost ili tačnije rečeno u pravu mogućnost, koja otvara dalekosežne perspektive. U čemu je stvar?

— enterijer pruža mogućnost analize;

— ograničen broj lica nameće produbljivanje psihologije;

— imperativ zanimljivosti obavezuje pisca da pronađe odgovarajuće situacije i obrte;

— a jednostavno trajanje drame, da te situacije budu bitne i efikasne.

Ukupnost ovih elemenata predstavlja osnovu koja omogućuje prodor u oblast stvarnih istraživanja i poruka.

S druge strane, nastojanje izvesnih televizijskih pregalaca da se oslobode određenih, pa i svakih okvira, ili da za sebe ostvare takve mogućnosti koje će im dozvoliti znatne digresije, degradira televizijsku dramu, oduzima od nje same, ruši je i konstantno izdaje. To je slučaj, na primer, sa pozajmicama filma.

Eksterijer — glavni domen filma — uvek je veoma opasan po sadržaj stvari. Pozorište, enterijerna umetnost, ostaje još uvek, u oblasti dijaloških rodova, najpotpuniji izvestilac čoveka i njegove situacije. Film nije uništio pozorište, nije mu ni naškodilo, samo ga je brže pokrenuo napred. To se desilo stoga što je pozorište umelo da mu se odupre i nastavi putanjom svoje iskonske mislje. Pitanje je: da li će pozorište u televiziji imati opasniji takmaca nego što je to bio film? Uprkos mišljenjima da je televizija daleko od svake umetnosti, ovo pitanje, bar kad je reč o televizijskoj drami, čeka svoj odgovor.

Daleko smo od toga da guramo televiziju u pozorište, ona je samo jedan nov pokušaj da se primat pozorišta u oblasti scenskih umetnosti podeli. Ipak se izvesne pretpostavke ne mogu previdati. Enterijer, tekst, glumac, o tome je reč. Na tim datim elementima, biće potrebno izgrađivati i produbljivati jednu dramsku mogućnost na pomolu; treba je odbraniti od sopstvenog otudenja, dovesti do svoje formule i statusa.

Ništa lakše nego, u odsustvu jasne misli i koncepcije, pribegavati pozajmicama, koje sa svih strana čekaju spremne da posluže. Pod tim uslovima nije uopšte problem „stvarati“, treba imati samo malo kompilatorskog duha. Eklektici, a ponajčešće oni filmski neizživljeni ili koji na film bacaju oko, dobijaju lake poene.

Stvari treba da budu čiste. Ako je upotrebljen filmski materijal, onda to treba kvalifikovati kao filmsku emisiju i u tom slučaju „mali ekran“ je samo sredstvo. Ali mali ekran ne treba da bude samo sredstvo, on nije izmišljen samo zato da bude list u živim slikama ili usavršeni ilustrativni nedeljnik. Mali ekran ima svojevrsnu šansu — pre svega putem televizijske drame — da čoveku da odgovore na njegova pitanja, i tu šansu on ne sme da izneveri.

Vasilije POPOVIĆ

Momo KAPOR

MALI EKLAN HLEBA I TELEVIZIJE!

TELEVIZIJA — HLEB NAŠ NASUŠNI

U JEDNOJ izvanrednoj „Politikinoj“ reportaži, pročitao sam istoriju nekad veoma slavne glumice, koja se povukla iz pozorišnog života. U svojoj kući, u kojoj samuje sa družbenicom, ta seda dama nestrpljivo očekuje veće i televizijski program. Ne sećam se više tačno, da li program gleda od početka do kraja, ali ono što me je naročito potresilo, je činjenica da se ona za televizijsku seansu oblači svečano, da zauzima svoje mesto ispred televizora, na isti način na koji je nekada sedala u mezanin ili pozorišnu ložu.

Kada se program završi ta dama verovatno odiazi umorna u svoju spavaću sobu, skida crne rukavice i topli pled, njena elegantna premijerska haljina ponovo nalazi svoje mesto u nekom potamnelom ormaru od orahovine koji miriše na dunje i kamilicu — jednom rečju, njen večernji provod je završen. Svake večeri, dakle, jedno ljudsko biće premošćuje granice svoje osamljenosti. Ekran — taj peti zid sobe, zid bez kraja i bez početka pravi društvo staroj ženi.

Nikada nisam čuo za plemenitiji i bolji način da se televiziji za usluge koje čini odu priznanje i zahvalnost, od ovog večernjeg rituala, u kome se čak i formalno, ekranu čini čast da bude izjednačen sa svetim tradicijama pozorišnih hodočašća.

Dobro bi bilo da oni koji prave programe, uvek imaju na umu da na svetu postoje sede dame, koje očekuju susret sa njihovim delom, uz mnogo nestrpljenja i mnogo premijerske uzbuđenosti.

Jer svaki naš čin prate nečije strpljive, dobre oči, koje nam neće zameriti ako ponekad pogrešimo, ali čije ćemo večeri ugroziti dosadom i promašenošću, ako ne budemo mislili na njih i na ono što treba da dobiju.

Pisali mi knjige, slikali slike ili snimali za televiziju, nikada ne smemo zaboraviti da će naš rad ipak na kraju krajeva doći pred oči nekoga, ko mirno i van dnevnih berzanskih kolona uspeha posmatra ono što smo učinili. Nekada se taj neko, zvaoo umetnička savest, danas, je to nepoznati gledalac koga nećemo pozdraviti na ulici, ali koji nas poznaje bolje nego što i sanjati možemo.

Zbog njegovog poverenja i poštovanja medijuma kojim se služimo, svaki napor što ga učinimo da napravimo dobru sliku, pesmu ili emisiju isplati se stotruko.

LEPOTA ĐAVOLA

POSMATRAO sam na mnogim mestima i mnogo puta ljude kako gledaju televiziju. Ta tamno polirana kutija sa staklenom poluloptom na kojoj se pojavljuju događaji, još uvek je neka vrsta magičnog, sobnog lunaparka, koji se otvara onda kad su dnevni poslovi obavljani i kada veće nudi svoja zadovoljstva odmora.

Uz televizijske programe se pijuckaju pića, uz njih se grickaju kolači, ili se večera, ili se primaju gosti; televizor je postao neka vrsta Velikog Majstora Bala, koji preuzima na sebe dužnosti zabavljača gostiju, ili sagovornika dosadne supruge sa kojom su sve priče ispričane, a sva zadovoljstva iscrpljena.

I onda tačno u određeno vreme pojavljuje se „Dnevnik“.

Ta emisija dolazi uvek iznenada, mada u određeno vreme. Naime, od svake druge emisije već znamo šta treba da očekujemo; hoće li to biti zabava kojoj ćemo se smejetati, ili film na kome ćemo plakati, dobijamo ono što želimo — jedino se od „Dnevnika“ ništa određeno ne može očekivati. „Dnevnik“ je kao sam život — u trenutku kada smo potpuno sigurni u svoju tihu sreću, izleti nešto nepred-

videno, nešto neprijatno, nešto na šta nismo ni u snu pomišljali.

I tako u sred srede naše udobne večeri, u kojoj smo upravo rekli: „Još malo pudinga, molim! Da, sa višnjevim sokom...“ na ekranu se pojavljuje crnac iz Tenesija koga palicama obaraju na zemlju, ili očajno lice žene, koja u rukama drži mrtvo dete, ili poslednji pogled na ovom svetu smelog automobilskog asa, koji trenutak kasnije poput žive buktinje sagoreva uz ivicu autodroma. Tada nam naš ukusni puding zastaje u grlu, kao što je zastao jednom mom poznaniku kod koga sam gledao filmski izveštaj o gladnima u Indokini. Nesreća naseljava našu dobro građenu udobnost, osetimo se ranjivi i ugroženi jer ipak izgleda da ne treba pitati za kim zvono zvoni — ono zvoni i za nas televizijske gledaoce, jer smo deo sveta.

Ma ko mi bili, mi koji sedimo pred upaljenim televizorom, nećemo ni sa najboljom voljom, ni sa najvećim naporom moći sačuvati ravnodušnost ako iznenada ugledamo kako Džek Rubi puca u čoveka kome su zavezane ruke, ako ugledamo kako se jedan drugi čovek zaklanja rukama od nemilosrdnih hitaca koji stižu iz šume pored nepoznatog kongoanskog druma, kako se meci zarivaju u raširene dlanove i prave tamne mrlje na tropskoj košulji; ma kako bili zabavni programi posle tih prizora, negde u najskrivljenijim uglovima naše svesti, otače da pod prašinom smeha leži skriveno očajanje, prisustvo smrti, saznanje da svi ljudi na svetu u ovom trenutku nisu podjednako srećni.

Zbog toga osećanja koje nam je poklonila televizija, i pored svih njenih pogrešaka, za gledanje „Dnevnika“ treba svakako obući svečano odelo za premijere. Ili za pogrebe, svejedno!

PRILOZI OBJAVLJENI U »KNJIŽEVNIM NOVINAMA« U 1964. GODINI

VOLK PETAR: Crvena i bela pustinja. 233, 10.

GRUSA JIRZI: Proces sa Francom Katkom. S rukopisa prevela Biserka Rajčić. 236, 10.

KRSTIC UGLJESA: Naša omladinska literatura i svet. Beleške sa prvog međunarodnog sajma dečjih i omladinskih knjiga. 233, 10.

LAZIC ZIKA: Smederevci i Avinjunci. 219, 12; Borina mahala. 229, 12; Sta će reći stranci. 231, 12.

MADER MIROSLAV: Utjecajne rubrike. 232, 10.

ŠAULIĆ ANICA: Gundulićev „Osman“ na ruskom. 226, 12.

ZIVOT OKO NAS

LJUBISA MANOJLOVIĆ: Onako, uzgred. Covekovo ime. Rogovima, pa u — biblioteku. „Ali“ i „Medutim“. Onako uzgred... (214, 2). Prašuma upozorava na relaciji kapitalizam-socijalizam. Izvinito, mi to podrazumevamo. Ima li boga u Subotici? Zasad 3:0 za kafanu. Onako uzgred... (215, 2). Stari dobri Vuk. Poslovice imaju i svoju budućnost. Vruće parole. Malo simbolike(?). U četiri oka. Onako uzgred... (216, 2). Zamisljivo. Tri puta bog pomaže. U zdravlje partijskih masa. Čudno. Onako uzgred... (217, 2). Krivac i kazna. Prosto: zamislio se. Koze bez jarca. Koko za ručak. Onako uzgred... (218, 2). Uverljivost. Naši šalteri. Broj žalbi. Bakari-Tempo. Svetlost i mi. Onako uzgred... (219, 2). Izlet u inostranstvo. Odzvonilo. Proleće. Pasulj za praznik i nebo iznad nas (220, 2). Zivot lep i ružan. Monopol kritike i antikritike. Interesantno. Kosa tanka, pa — crta debela... Dakle(m), Drugovi i drugarice... (221, 2). O iskustvu. Gde si, Jovo? Srce. Naše perjanice... i naši slavuji. Trčećim korakom ka operacionom stolu. Sad! Ne damo mi to. Onako, uzgred... (222, 2). Novi ljudi u foteljama. Ne širaj u to (223, 2) Vesti Jarka svetlosti požara. Izvesno priznanje (224, 2). Staljinu, sine tatin... Strausov (otpadni) valcer. Jesmo li ljudi ili (samo) stružnjaci (225, 2). Sejati žito ili sa preporuke. Hleb naš... (226, 2). Navalni na rad. Zdravlje ulazi na usta. Naš mrak. Praznik. Dugačke konferencije (227, 2). Poteška računica. Vrućina i u skupštini. Jugoslovenska koža. Potrebna reforma (228, 2). Gde si, družice? Kraljica. „Ne tumbaj — čovek!“ Deman ti. Solteri. „Angažovana“ umetnost. Onako uzgred (229, 2). Savremena poezija Sa radne akcije. Bog na zemlji. Običaj. Onako uzgred (230, 2). Teorija i praksa. Napolje! Nervozna (231, 2). Gool!... Misao s tavana. Onako uzgred (232, 2). Pop i bob. Sporije krštavati. Bez motike (233, 2). Kako je nacrtan nacrt. Neko. 50% kajanja. U neku ruku jubilej (234, 2). Beograd-Tokio. Taj crni ugaj. Ribe. U sledećem broju (235, 2). Tempora mutantur „Izopćenje“ iz crkve. Poštovanim čitaocima (236, 2). Uvažena drugačija kritika. Put u socijalizam. Vaspitavamo ljude (237, 2). Srbi, Turci i Hrvati (238, 2). Neki od istorijskih događaja (239, 2).

ESEJISTIKA

BRKIĆ SVETOZAR: Maska Kralja i bit čoveka. Jedno shvatanje lika Kralja Lira. 226, 6.

GEORGIJEVIĆ dr KREŠIMIR: Lirski profil Antuna Gustava Matoša. 228, 5.

GLUŠČEVIĆ ZORAN: Igra marioneta. Odlomak iz eseja o E.T.A. Hofmanu. 213, 5.

DRASKOVIĆ BORO: Smrt i ljubav u Sekspirovim delima. 225, 4.

ZORIĆ PAVLE: Ljubomir Nedić kao preteča.

JEREMIĆ DRAGAN M.: Velibor Gligorić ili jedinstvo društveno angažovane i akademске kritike. 227, 5.

KLAJN HUGO: O nekim savremenim izvođenjima Sekspirovih drama. 227, 8.

KOT JAN: Iz beležnice sekspirologa. Preveo Svetozar Nikolić. 223, 1.

LAZAREVIĆ BRANKO: „Novo“ „Staro“ etc. 219, 5.

LAUSIĆ JOZO: Etika i umjetnost. 224, 1.

MANOJLOVIĆ TODOR: Endre Adi i prvi uzlet madarske moderne. 221, 4.

MITRINOVIĆ DIMITRIJE: Nacionalno tlo i modernost. 226, 8.

PAVLOVIĆ ZIVOJIN: Delo i njegov rep. 217, 5.

PEROVIĆ MILIVOJE: Na temu: Kafka. 219, 9.

PETROV ALEKSANDAR: Povodom rime. 222, 5.

STOJANOVIĆ JUGANA: Dualizam Uga Betjaja. Povodom desetogodišnjice smrti. 214, 5.

SUPEK IVAN: Zbilja i umjetnost. 216, 7.

TAUTOVIĆ RADOJICA: Lepa sloboda ili demilitarizacija umetnosti. 229, 5.

CRNJANSKI MILOŠ: Trijalog o Mikelandeju. 236, 1. O onoj koju je Mikelandeju voleo. 237, 5. 238, 4.

IZLOG KNJIGA

ARANDELOVIĆ VLADIMIR: „Izabrana dela Satobrijana“. Izbor i prevod Milica Carcarević. 215, 9;

ATANASIJEVIĆ GAVRILO: Nikola Drenovac, „Pisci govore“, 238, 9;

BANDIĆ MILOŠ I.: Nedeljko Fabio, „O-dora Talije“, 221, 11;

BOGDANOVIĆ STANOJLO: Lazar Merković, „Put dug pet života“ 214, 7; Vasilje Kukić, „Avilja“, 226, 11; Zora Topalović, „Pakleni raj“, 227, 11; Đakomo Skoti, „Rimovano more“, 228, 9; „Latinska poezija“. Priredio i preveo Nikola Miličević, 229, 9; Valentin Benoši, „Sanatorij“, 230, 9; Nikola Jankov Vapcarov, „Pesme“. Preveo Radivoje Pešić, 235, 9; Lazar Đ. Radovanović, „Crveni cvet sna“, 236, 9; Jurijus Marcinkjavić, „Bor koji se smilja“, 237, 9; Bert Šrbek, „Slepi plivači“. Preveo Dragoslav Andrić, 238, 9.

BOGETIĆ BOSKO: Evgenije Jevtušenko, „Tajne“. Preveo Sava Penčić, 234, 9; Zivorad Mihailović, „U bilo koji dan“, 236, 9;

BOJOVIĆ VOJISLAV: Vojislav Đurić, „Goranova poezija“, 231, 9; Persi Bis Seli, „Poezija“. Prevela dr Ranka Kutić, 233, 11;

BOLK PETAR: Rudolf Arnhajm, „Film kao umetnost“. Preveo Dušan Stojanović, 222, 11;

DIDIĆ LJURISA: Ljilje Kovačić, „Ključni mesta“, 237, 9;

ĐURIĆ OSTOJA: Viktor Konjecki, „Sut-rašnje brige“, 220, 11; Dušan Baranin, „Veliki gospodar“, 224, 11; dr Ljubomir Đurković-Jakšić, „Englezi o Njegošu i Crnoj Gori“, 230, 9; Veljko Martinović, „Čovek i zmija“, 236, 9; Majer Levin „Zločin stoljeća“. Preveo Zlatko Crnčević, 239, 9.

ZAHAROV LAV: Vladimir Solouhin, „Vladimirske staze“. Prevod Danice Jakšić, 217, 11;

ZORIĆ PAVLE: Radivoje Pešić, „Povelja ljubavi za zemlju“, 219, 11;

JEREMIĆ DRAGAN M.: Radmila Bitević, „Ono što se nije dogodilo“, 218, 11;

JOVANOVIĆ RASKO: Ivo Vojnović, „Dubrovačka trilogija“, 216, 11;

JURIŠEVIĆ MIODRAG: K. I. Galčinski, „Začarana kočija“. Preveo Petar Vujičić, 227, 11;

MARKOVIĆ MILIVOJE: Slavko Jug, „Verzi“, 215, 9; Matej Bor „V poletni travni“, 218, 11; Ljudevit Jonke, „Književni jezik u teoriji i praksi“, 232, 9;

MILJKOVIĆ ALEKSANDAR: D. Nedeljko-vić, V. Ribar, R. Ratković, P. Jakšić, „Engels danas“, 223, 11; Milan Kangrga, „Etički problem u delu Karla Marksa“, 225, 11; Erih From, „Bekstvo od slobode“, 226, 11; Lešek Kolakovski, „Filozofski eseji“, 232, 9;

PALAVEŠTRA PREDRAG: Dr Ilja Kecmanović, „Ivan Franjo Jukić“, 216, 11;

PEIĆ BRANKO: Hajnrih Gerlach, „Izgubljeni armija“. Preveo Milan Siani, 238, 9;

PETKOVIĆ VLASTIMIR: Mišel Del Kastiljo, „Tangi“ 220, 11; Zan Luj Klrtis, „Sume mraka“. Preveo Ivan Caberica, 221, 11; Klod Simon, „Flandrijska cesta“. Preveo Ivan Caberica, 222, 11; Rože Pejjerfit, „Izgnanik u Kapriju“, 223, 11; Gojko Banović, „Crni Hodočasnik“, 224, 11; Dimitrij Ščeglov, „Zarobljenici idu na istok“, 228, 9; Andre Subiran, „Veliko zvanje“. Preveo Ivo Ursić, 231, 9; Budimir Miličević, „Su-očen sa sobom“, 237, 9;

PREDIĆ VLADIMIR V.: Laslo Gal, „Pesme“. Preveo Ivan Ivanji, 217, 11; Mate Raos, „Ratnici“, 220, 11; Đorđe Vlajić, Mije Biskupljanin, Miloš Nikolić, „Laste, Meridijani, Breg“, 223, 11;

PROTIĆ PREDRAG: „Radovi filozofskog fakulteta u Zadru“. 214, 7; Dr Kosta N. Milutinović, „Prvi ideolozi federalističke misli kod Južnih Slovena“, 217, 11; „Jevrejski almanah“, 218, 11; Gojko Banović, „Ivan Goran Kovačić“, 220, 11; Branislav Đordev, „Uloga crkve u staroj istoriji srpskog naroda“, 233, 9; Dr Branko Peruničić, „Beogradski sud 1819—1839“, 234, 9;

RAJČIĆ BISERKA: Timoteuš Karpović, „Lekcija tišine“. Preveo Petar Vujičić, 216, 11; Anđžej Kljovski, „Optuženi“. Preveo Petar Vujičić, 233, 9; Tibor Deri, „Niki“, Preveo Aleksandar Tišma, 234, 9; Mječislav Jastrun, „Lepa bolest“. Preveo Miroslav Topić, 239, 9.

RISTOVIĆ ALEKSANDAR: Milena Jovović, „Pesme“, 214, 7; Vera Pavlović, „Znani i neznani“, 217, 11; Jolanda Bilić, „Ljudska geometrija“, 219, 11; Momčilo Đerković, „Gorke rapsodije“, 225, 11; Rene Sar, „Arhipelag reči“, 229, 9; Milorad Gončin, „Plavi šlemovi“, 233, 9; Rejmon Keno, „Stilske vežbe“. Preveo Danilo Kiš, 235, 9;

SUSKO MARIO: Sol Belou, „Ne propustiti da“, 220, 11; Robert Pen Voren, „Pećina“. Preveo Omer Lakovica, 222, 11; Džems Farel, „Subotom noću“. Prevela Desanka Milekić, 226, 11; Nikola Martić, „Vrtovi zemlje humske“, 234, 9;

TRIFKOVIĆ RISTO: Husejin Tahmišić, „Da čudne radosti“, 224, 11; Branko Marčeta, „Karavan“, 227, 11; Niko Jovičević, „Duka dinski zapisi“, 230, 9; Milan Mučibabić, „Medaši“, 231, 9;

ČIRKOVIĆ ŠANDOR: L. N. Tolstoj, „O književnosti“ 224, 11;

SOP IVAN: „Zemlja od mora oteta“. Izbor holandskih pripovedaka. Prevela Vera Ilić, 215, 9; Mira Alečković, „Svetla soba“, 216, 11; Branko V. Radičević, „Čudotvorno oko“, 218, 11; Simo Klarić, „Adam, Eva i hljeb“, 219, 11; „Dečji pisci o sebi“, 221, 11; E. E. Talu, „Bez sreće“. Prevela Lamija Hadžiosmanović, 223, 11; Huan Goitisolu, „Tuga u raju“, Preveli Gordana Stojković-Badnjarević i Aleksandar Badnjarević, 225, 11; Miroslav Anđić, „Poslednja bajka“, 229, 9; Milan Trešnjčić, „Legende obaveštajne“, 232, 9; A. Fadejev, „Poraz“. Prevod u redakciji Vida Latković, 233, 9; „Bez diake na jeziku“. Priredio Nasko Prndić, 234, 9; Frederik Lumis, „Iz ordinacije“. Preveo Ivo Hergešić, 237, 9; Havard Fast, „Gradanin Tom Pein“. Preveo Vladimir Zunjević, 238, 9.

IZLOG ČASOPISA

ATANASIJEVIĆ GAVRILO: Današnja hrvatska poezija. 238, 8;

BOGDANOVIĆ STANOJLO: Estetički kriterijumi, 227, 10; Spor oko Dostojevskog, 228, 8; Savremena sovjetska kritika, 229, 8; O realističkom romanu XX veka, 230, 8; Son O' Kejsi o Sekspiru, 233, 8; Stvaralaštvo Branka Miljkovića, 234, 8; Savremena sovjetska poezija, 234, 8; Godišnjica Ljermontova, 235, 8; Reč Branka Miljkovića, 236, 8; Prekor Kafki 238, 8; I-dejna pozicija i umetnički stilovi, 239, 8.

DIDIĆ LJUBISA: Janko Kos o Antonu Vodniku, 217, 10; O „Odiseju“ Gregora Strniše, 218, 10; Lirika Franca Prešerna, 220, 10; Sekspir — pesnik svih vremena, 223, 10; Problemi dramskog stvaralaštva, 225, 10; Hakslijeva idejna traganja, 228, 9; Ljubomora u Sekspirovim delima, 229, 9; Lirika Ivana Minatija, 232, 8; O Sartrovoj „Mučnini“, 233, 8; Latinsko-američki roman, 237, 8;

IGNJATOVIĆ DRAGOLJUB S.: Aco Sopov o Koči Racinu, 214, 6; Sekspir i mit o Sekspiru, 217, 10; Kultura — proces opštedruštvenog kreiranja, 223, 8; Kompozicija — ključna preokupacija romana, 225, 10; Koordinacija svih umetnosti, 234, 8;

KULENOVIĆ TVRTKO: Jezik pozorišta, 214, 6; Lenjingradski razgovori o romanu, 216, 10; Frojd i XX vek, 218, 10; „Mit“ o američkoj književnosti u Italiji, 219, 10; Majerholdova revolucija, 221, 10; Politika i roman, 222, 10; Jedna istorija filozofije, 223, 10; Sest teza o savremenoj prozi, 224, 10; O jugoslovenskoj kulturi, 225, 10; Moravija i Paeze kao esejisti, 226, 10; Poligrafski zanat, 228, 8; Nova italijanska proza, 229, 8; O romanu, 231, 8; Hajneov povratak, 232, 8; Jedna nova Amerika, 234, 8; Indijska filozofija i književnost, 236, 8; Veličina neuspeha, 238, 8;

LUKIĆ SNEZANA: Blanšo i Krleža, 235, 8; Gaetan Pikon o Sartru, 236, 8; Stogodišnjica Unamunovog rođenja, 237, 8;

MALOVIĆ DRAGUTIN M.: Junak u novoj sovjetskoj prozi, 224, 10;

MILJKOVIĆ ALEKSANDAR A.: Nova serija, 217, 10; Nova serija, 218, 10; Društvena kritika u socijalizmu, 221, 10;

POPOVIĆ ALEKSANDAR: O Georgu Bihneru, 215, 8; Poezija pod podeljenim nebom, 216, 10; 125-godišnjica osnivanja Matice srpske, 218, 10; O ideološkom uticaju zapadne građanske umetnosti, 219, 10; Moderni Strindberg, 220, 10; O internacionalnosti literature, 221, 10; Karakteristika eseja, 222, 10; Socijalistička literatura danas, 223, 10; Umemo li da čitamo, 224, 10; Beleške o prevodenju stihova, 225, 10; Polovi realizma... 226, 10; Marginalije jednog koji piše, 227, 10; Nauka, odgovornost i sloboda, 228, 10; Kritika iz međunarodnog ugla, 230, 8; Misli o nauci i mudrosti, 231, 8; Teatar u istoriji i sadašnjici, 232, 8; Ekspresionističko spisateljstvo Austrije, 235, 8; Sedesdesetogodišnjak Pablo Neruda, 236, 8; Georg Trakl — pedesetogodišnjica smrti, 238, 8; Sartrovo „ne“, 239, 8.

PREDIĆ VLADIMIR V.: Razgovori o savremenoj umetnosti, 228, 8;

PROTIĆ PREDRAG: Pesnički jezik i lingvistika, 215, 8; Slavko Leovac o poeziji Vaska Pape, 218, 10; Panorama savremene srpske pripovetke, 220, 10; Slobodni nepravni govor kao stilska osobina, 221, 10; Broj posvećen Sekspiru, 224, 10; Hugo Klajn o Brukovej koncepciji „Kralja Lira“, 226, 10; Savremeno scensko tumačenje Nušića, 230, 8; Nikola Radojević o Rankeovoj „Srpskoj revoluciji“ i o Vuku, 233, 8; Studija o Škerliću i Starčeviću, 235, 8;

PUVACIĆ DUSAN: Dejvid Dejčiz o Livisovom časopisu „Scrutiny“, 214, 6; Američka kritika danas, 217, 10; Savremena meksička književnost, 226, 10; Književni život Londona, 230, 8; Ivo Frangeš o Ivanu Mažuraniću, 232, 8; Džon Vejn o Filipu Larkinu, 233, 8; Pirova pobeda? 235, 8;

RAJČIĆ BISERKA: Najmladi... Strahovanja i nade... 215, 8; O uticaju antike na savremenu literaturu, 218, 10; Traganje za formulom, 219, 10; Jaroslava Ivačkijevića jubilej, 220, 10; Da li je Meterlink revolucionisao dramu? 222, 10; Kult ličnosti u književnosti, 223, 10; Poljska poezija 1963, 224, 10; Perspektive savremene poljske proze, 226, 10; Razgovor o slovačkoj mladoj prozi, 227, 10; Rene Velek o češkoj književnosti, 231, 8; Jaroslav Marek Rimkjevč o savremenoj poeziji, 233, 8; Poljska literatura 1944—1964, 234, 8; O slovačkom nadrealizmu, 236, 8; Hipoteze o kritici, 237, 8; O poljskoj lirici, 239, 9.

SAVOV GANČO: Mišel Bitor u Bugarskoj, 220, 10; Poezija i prijateljstvo, 237, 8; Ivo Andrić i borba protiv provincijalizma, 238, 8;

TRAJKOVIĆ NIKOLA: Pedesetogodišnjica Prustovog romana „Kod Svanovih“, 215, 8; Iskustva grupe oko časopisa „TEL QUEL“, 216, 10; Književnost u današnjici, 227, 10; Kako peva Marija Kalas, 231, 8;

C. S.: Nacionalna literatura i komparatistika, 223, 10;

SOP IVAN: Nova shvatanja o Nasradin-Hođži, 232, 8.

INOSTRANE TEME

BANDIĆ Miloš I.: Radanje jedne književnosti. Nekoliko napomena o kiparskoj literaturi 218, 3;

JEREMIĆ Dragan M.: Jubilej bugarske književnosti. 214, 5;

JOVANOVIĆ Milivoje N.: Nepotpuna antologija. „Počty Yugoslavil XIX—XX vekov“. 226, 4;

KOLJEVIĆ Nikola: Pismo iz Engleske o njenom pesniku. 215, 6; Tradicija i njen iskustva. Dve beleške iz Oksforda. 225, 8;

KOT Jan: Ne smemo da se bojimo formulacija. Prevela Jasna Novak. 221, 8;

LASOTA Gžegož: Novi poljski roman. 224, 8;

POPOVIĆ Aleksandar: Kuda ide „Grupa 47“? 220, 8;

PUVACIĆ Dušan: Put ka besplatnoj umetnosti. Arnold Vesker i Centar 42. 230, 6;

RAJČIĆ Biserka: Bez unutrašnje cenzure. Mišljenje Derda Lukača o savremenom romanu. 218, 12;

FIDLER Lesli: Smrt književne avangarde. Preveo Aleksandar Bilić. 229, 7;

P. C.: Koegzistencija i borba ideja. 217, 5;

A: Anti — Sekspir. Novi elementi mita o Sekspiru i njegovim takmacima. 222, 8.

KOMENTARI

BUNJAC VLADIMIR: Naša savremenost i film, 216, 12.

VITOŠEVIĆ DRAGIŠA: „Branilac“ „svetinja“, 239, 10.

DIMITRIJEVIĆ RADMILO: Na „ruženja“ i „kudenja“ prof. Dragiše Zivkovića. 217, 12.

ZAHAROV LAV: Kako se piše i ne piše o prevodima poezije. 227, 12; Hladnodušni. 233, 10.

ZORIĆ PAVLE: Kako skrenuti pažnju na sebe? 218, 12.

IVANJI IVAN: Rilke na našem jeziku, 239, 10.

KAPOR MOMO: Duh ili tehnika. 216, 12.

MARINKOVIĆ BORIVOJE: Primer mešovite literature Povodom priče „Drvo na sred svijeta“. 216, 9.

NIKPALJ BERISLAV: Nevolje sa honorarima i poreskim vlastima. 214, 12.

NINKOVIĆ LADISLAV: Baron Kalaj i republički ključ. Povodom polemike o Kongresu Saveza književnika. 237, 10.

PROTIĆ PREDRAG: Stampa i 50-godišnjica i svetskog rata. 230, 12.

PULJIZEVIĆ JOZO: U prvom planu — kazalište. Zagrebački februar. 219, 12.

SINKOVIĆ MARIJAN: Predrasude književne administracije. 238, 10.

TRIFKOVIĆ RISTO: Predrasude ili puko neznanje. 237, 10.

DZAMONJA SREČKO: Jedan ili dva jezika. Sinonimi i oni koji to nisu. 224, 8.

KRITIKA

BOGDANOVIĆ STANOJLO: Sami u divljini (Milivoje Perović: Vući iz Zute reke), 239, 3.

VOJVODIĆ RADE: Sopstvenim tragom (Mirko Banjević: Do iskapi), 224, 4; Rane i ratnici (Vasko Ivanović: Ratnici, klinici i ostali), 239, 3.

DAMNJANOVIĆ MILAN: Nad fenomenom klasike i romantike (Zoran Gluščević: Putevi humaniteta), 237, 3.

ĐURIĆ OSTOJA: Angažovani pesimizam (Tome Momirović: Grešna nedelja), 235, 3.

ZIVKOVIĆ dr DRAGIŠA: Prilozi modernog književnoistorijskog periodizaciji (Aleksandar Flaker i Zdenko Skrab: Stilovi i razdoblja), 233, 3.

ZORIĆ PAVLE: Duh moderne pikareske (Pavle Ugrinov: Ishodište), 223, 3; U potrazi za alibiem (Momčilo Milankov: Klupa na kraju sveta), 229, 3; U vlasti košmara (Petar Segedin: Na istom putu: Orfej u maloj bašti), 232, 3; Novi Skerlićev lik (Midhat Begić: Jovan Skerlić et la critique littéraire en Serbie), 234, 3;

IGNJATOVIĆ DRAGOLJUB S.: Reportaža umesto romana (Berislav Kosier: Slučaj druga Simuna), 216, 4; Protiv vampira (Ivan Dončević: Potopljeni svijet) 217, 3; Za jedinstvo života i umetnosti (Saša Vereš: Dovidjenja u Sirkuzi), 218, 3; Izneverena zamisao (Vukašin Mićunović: Godina u noći), 221, 3; Jedva dalje od skice (Dragutin Ilkić-Birta: Siroti krivci), 222, 3; Roman revolucionarne mladosti (Niko Jovičević: Suplje kolo) 223, 3; Život nije osnovna škola (Branko Čopić: Osma ofanziva), 225, 3; Spisateljska tragi-komedija (Zvonimir Majdak: Bolest), 227, 3; Pokušaj i promašaj (Miroslav Egerić: Portreti i pamfleti), 229, 3; Apсурd je mogućan (Miro Glavurtić: Glad), 234, 3; Simplifikovan antologijski izbor (Miodrag Pavlović: Antologija srpskog pesništva), 236, 3;

LAUSIĆ JOZO: Neprevladani shematizam (Dragan Božić: Prekosutra), 216, 4; Zavidno zrelo (Dušan Andelković: Tavan), 220, 3.

MLADENOVIĆ ZIVOMIR: Najlepše stranice naše književnosti na italijanskom jeziku (Arturo Crona: LA PIU BELLE PAGINE DELLA LETTERATURA SERBO-CROATA) 220,3.

PALAVESTRA PREDRAG: Antologija izraz kritičarske zrelosti (Vlatko Pavletić: Hrvatski pjesnici između dva svjetska rata) 214,3; Mogućnosti poetskog romana (Olga Ostojić-Belča: Smrt godišnjeg doba) 216,3; Primena metoda kritičke interpretacije (Miloš I. Bandić: Ivo Andrić: Zagonetka vedrine) 219,3; Aleksandrijska kritika (Miodrag Pavlović: Osam pesnika) 238,3.

PEIĆ BRANKO: Pred četvrtom deonicom (Cedomir Minderović: Film u tri epohe), 222,3; Samoća kao stvarnost pojedinca (Radomir Smiljanić: Alkarski dan), 223,3; Svečanost putenih radosti (Slobodan Džunić: Pagani) 231,3; Moć lirskog pamćenja (Zarko Đurović: Prolegomena za noć), 236,3.

PEJOVIĆ dr ALEKSANDAR: Ljubav za sve što je živo (Veljko Petrović: Dah života), 230,3.

PETROV ALEKSANDAR: Izvan glavnih koseleka (Radomir Rajković: Maske), 214,3; Svet savremene makedonske poezije (Zoran M. Jovanović: Ratnik, Vlada Urošević: Prizori, Radovan Pavlović: Suša, Petre Andrejski: Gluvo doba, Bogumil Duzel: Nebo, zemlja i sunce, Gane Andrejski: Predeli iza mnogih vrata, Ante Popovski: Samuil), 219,4; Poezija s raskršća (Slobodan Marković: Umiljati apostol), 224,3; Nad uskim prostorom (Vladimir Stojšin: Trafika u tesnoj ulici), 225,3; Filozofija tek zatim dolazi (J. Hristić: Poezija i filozofija), 226,3; Na kraju etape (Husein Tahmišić: Sve naše jave), 230,3; Polifonična poema (Radoslav Vojvodić: Revolucija), 234,4; Savremena crnogorska poezija (Sreten Perović: Korica, Jevrem Brković: Rat se nastavlja, Petar Đuranović: Zajedno smo ubili Boga, Dragutin Vujanović: Daljina čuva mir, Milo Kralj: Rame na vjetru, Svetozar Piletić: U dnu predvečerja, Ljubisav Miličević: Monolozi), 236,3.

POPOVIĆ BOGDAN A.: Pesnik gradskog štimunga (Milivoj Slaviček: Predah), 214,3; Apel ljudskoj savesti (Zvonimir Golob: Elegije), 215,3; Samoučinstvo lutke (Gregor Strniša: Jednorož), Neusklađenost jezičkih instrumenata (Zvonimir Majdak: Ukleti motoklikista, Igor Zidić: Kruh s grane, Nikica Petrak: Sve ove stvari, Zeljko Sabol: Dio po dio, Dubravko Horvatić: Zla vojna), 219,3; Racionalna organizacija pesme (Ivan Slanin: Naronska slika), 220,3; Da li zvonit? (Husein Tahmišić: Gde sad zvonit), 223, 3; Ka složenijoj sugestivnosti (Ljubomir Simović: Poslednja zemlja), 224,3; Kompletan umetnička ličnost (Danijel Dragojević: U tvom stvarnom tijelu), 226,3; Ponovo o osveženju (Branislav Petrović: Gradiliste), 228,3; Protej danas (Vuk Krnjić: Priviđenja gospodina Proteja), 229,3; Pomeri sklad (Aleksandar Ristović: Drveće i svetlost unaokolo), 230,3; Obnova poznatih obrazaca (Ciril Zlobec: Bele zastave), 234,3; Verbalna evokacija jednog vremena (Jure Kaštelan: Izbor pesama), 238,3.

PROTIĆ PREDRAG: Pred nezvesnošću života (Janoš Herceg: Nebo i Zemlja), 215,4; Nad prepisom Račkoga (Srpski naučnici i književnici u prepisci s Račkim), 228,3; Značajan doprinos Vukovoj proslavi (Miodrag Popović: Vuk Stefanović Karadžić; Vuk Karadžić o srpskoj narodnoj poeziji), 233,3.

PUVAČIĆ DUŠAN: Zamke opredeljenja (Vojislav Lubarda: Ljuljaška), 215,3; Divna, šašava mladost (Grozdana Olujić-Lešić: Glasam za ljubav), 216,3; Putevi i stranputice modernog romana (Svetozar Koljević: Trijumf inteligencije), 218; Robija kao deo sudbine (Oskar Davčić: Glad), 221,3; Čovek kao elementarna jedinica života (Živojin Pavlović: Krivudava reka), 222,3; Doba pretrane zrelosti (Krsti Spoljar: Gvozdje i lov), 225,3; Sa silama nemerljivim (Filip David: Bunar u tamnoj šumi), 226,3; Balade o ljudskoj samoći (Andrej Hing: Samoća), 231,3; Neprilike s pamćenjem (Erih Koš: Imena), 232,3; Zamke ambicije (Radoslav Pajković: Vi koji dolazite), 233,3; Življenje kao samoća (Grozdana Olujić: Ne budi zaspale pse), 235,3.

STOJANOVIĆ JUGANA: Vizija neizlečive usamljenosti (Luigi Pirandello: Jedan, nijedan i sto hiljada), 218,4; Opsesija spontanošću (Alberto Moravija: Promašene ambicije), 218,3; Fantastika svakodnevice (Alberto Moravija: Odabrana dela) 237,3.

COLAK TODE: Cesarčev životni put (Vice Zaninović: August Cesarec), 231,3; Čakavski Kanat Drage Zerveca (Čakavski stihovi); Matice hrvatska), 232,3.

SAULIĆ JELENA: Misli i pesme P. P. Njegoša (Pero Suć: Iz Njegoševih bilježnica), 228,4.

SOP IVAN: Iznad reporterske prolaznosti (Vasa Popović: Neću da se šišam), 227,3; Varijacije na istu shemu (Ivan Ivanji: Svako igra svoju ulogu) 228,3; Legenda o borbi za opstanak (Ahmet Hromadžić: Okamenjeni vukovi) 231,4; Između lirike i patetike (Dragutin Vujanović: Kamenu se molim), 235,3.

LIKOVNA UMETNOST — SLIKARSTVO

AMBROZIĆ KATARINA: Skulptura Olge Jančić. 215,4; Slikar boje i svetla. Izložba Ede Murtića. 219,6; Umetnost Cuze Sokić. 226,7; Rušneberg, predstavnik i izuzetak (pismo iz Italije), 229,6; Trijenale — samo informacija. 232,6; Prva jugoslovenska izložba akvarela. 235,4; Težnje Jovana Kratoškovića. 237,4; Vitalnost Marina Targatlie. 238,4.

VERES SASA: U pohvalu Milica Stankovića. 226,7.

ROZIĆ VLADIMIR: Kroz beogradske galerije. Milo Milunović, Vila Bogdanić-Memnuna. 214,4; Nova afirmacija srpske likovne umetnosti — posleratni period — u Zagrebu. 215,4; Kroz beogradske galerije. Francina Dolenc i Stipe Sikirica. Karlos Hidalgo. 216,4; Boje Dubrovnik. 217,6; Kosmički simbol i male stvari. Izložba Nagornog i Zelenka. 218,6; Cistota stila. Miljenko Stančić. Miša Sarić. 220,6; Senzibilne linearne arabeske. Slavoljub Čvorović. Stojan Čelić. 221,7; Osam beogradskih slikara. 222,7; Grafika beogradskog kruga. Boris Anastasijević. Stojan Trumić. 223,6; Kroz beogradske galerije. France Mihelić. Cedomir Krstić. 224,6; ULUS 64. Nikola Graovac. 226,6; U znaku apstrakcije i novog realizma. Povodom XXXII bijenala likovne umetnosti u Veneciji. 227,6; Lazar Vozarević. Radomir Damjanović. Dželo Đoković. 233,6; Zlatko Prica. Vladislav Todrović. 234,6; Petar Lubarda. 235,4; V oktobarski salon. 236,4; Turinski i Pavlović u Salonu moderne galerije. 238,4; Antun Augustinčić i Marko Kršmanović. 239,4.

TIMOTIJEVIĆ BOŽIDAR: Poniženje smrti ili Boško Ristić-Risim. 224,7; Ubistvo čoveka ili Radomir Reljić. 230,4.

LIKOVNI PRILOZI I VINJETE

BOGOJEVIĆ SLAVOLJUB: 215, 222, 228, 235.

VASILJEV IGOR: 224.

VOZAREVIĆ LAZAR: 219.

GLAVURTIĆ MIRO: 229.

DIMITRIJEVIĆ MILO: 225, 234.

DIMITRIJEVIĆ-PETROVIĆ EVGENIJA: 239.

IVANJICKI OLJA: 232.

IGNJATOVIĆ PETAR: 231.

ISAKOV ĐORĐE: 223.

MARKOVIĆ SLOBODAN: 223.

MILJUS BRANKO: 214.

NAGORNI MIODRAG: 216,238.

NIKOLAJEVIĆ MIČA: 227.

OMČIKUS BRANKO: 228, 233.

RANKOVIĆ DARKO: 237.

RELJIĆ RADOMIR: 230.

RISIMOVIĆ BOŠKO: 217.

SAMUROVIĆ SVETOZAR: 220.

TODOROVIĆ ĐURĐE: 218.

HRUSKOVIĆ TOMISLAV: 236.

SIVERT ALEKSANDAR: 221.

LIRIKA U PREVODU

AJSI GENADLIJ (SSSR): Preveo Milivoje Jovanović. 216,7.

BEJLEV KRSTJU (Bugarska): Prevela Dragica Spasovska. 236,5.

BUNJIN IVAN (SSSR): Preveo Lav Zaharov. 231,5.

VEKSEL JULIUS (Finska): Preveo Miodrag B. Sijaković. 225,5.

VINOKUROV EVGENIJ (SSSR): Preveo Izet Sarajlić. 226,5.

VJAATJAINEN GATU (Finska): Preveo Miodrag B. Sijaković. 255,5.

VRAHIMIS NIKOS (Kipar): Preveo Dušan Lazarević. 218,5.

DVOZAČKOVA VLASTA (Cehoslovačka): Prevela Biserka Rajčić. 223,5.

DUDIN MIHAIL (SSSR): Preveo Izet Sarajlić. 226,5.

ELIJAR POL (Francuska): Preveo Nikola Trajković. 233,5.

EMANIEL PJER (Francuska): Preveo Milan Komnenić. 220,5.

EMINESKU MIHAL (Rumunija): Preveo Vasko Popa i Ivan V. Lalić. 228,5.

ZEBELJANU ALEKSANDAR (Rumunija): Prevela Florika Stefan. 230,5.

KEJS SIDNI (Engleska): Prevela Dragana Marinković. 221,5.

KIRSANOV SEMJON (SSSR): Preveo Izet Sarajlić. 226,5.

KUBJAK TADEUŠ (Poljska): Preveo Petar Vujičić. 232,5.

MONTALE EUDJENIO (Italija): Prevela Jugana Stojanović. 227,5.

NURDGREN AILI (Finska): Preveo Miodrag B. Sijaković. 225,5.

ODEN V. H. (SAD): Preveo Tomislav Sabljak. 215,5.

ONERVA L. (Finska): Preveo Miodrag B. Sijaković. 225,5.

PAJNASI DINA (Kipar): Preveo Dušan Lazarević. 218,5.

PAPADOPULOS JANIS (Kipar): Preveo Dušan Lazarević. 218,5.

PREVER ZAK (Francuska): Preveo Nikola Trajković. 217,5.

RUKAJZER MJURIEL (SAD): Preveo Vladimir Zunjević. 239,5.

SVJETLOV MIHAIL (SSSR): Preveo Lav Zaharov. 234,5.

SEDERGAN EDET (Finska): Preveo Miodrag B. Sijaković. 225,5.

STUKA IVO (Cehoslovačka): Prevela Biserka Rajčić. 223,5.

TOMAN VALTER (Austrija): Preveo Aleksandar Popović. 237,5.

FONJAKOV ILJA (SSSR): Preveo Izet Sarajlić. 226,5.

FUSE MAKS-POL (Francuska): Preveo Komnen. Beđirović. 222,5.

HIKMET NAZIM (Turska): Preveo Lav Zaharov. 219,5.

HJUZ LENGSTON (SAD): Preveo Vladimir Zunjević. 224,5.

HJUZ TED (Engleska): Preveo Vladimir Zunjević. 235,5.

HOLUB MIROSLAV (Cehoslovačka): Prevela Biserka Rajčić. 223,5.

CARA TRISTAN (Francuska): Preveo Dragoljub S. Ignjatović. 214,5.

DZENINGS ELIZABET (Engleska): Preveo Vladimir Zunjević. 229,5.

NA MARGINAMA ŠTAMPE

TIMOTIJEVIĆ KOSTA: Prva strana (214,3); Jubilej (215,2); Ima leba za sve (216,2); Poplava (217,2); Lepotica i don (218,2); Bandu za bradu (219,2); Welcome into Beograd (220,2); Radio-Mileva (221,2); Masaža u nastavcima (222,2); Strip-tiz na Karaburmi (223,2); Satir ili Misionar (224,2); „" (225,2); Na slovo, na slovo... (226,2); Neki Lujo (227,2); Nove cene (228,2); Anonimnost garantovana (229,2); Sve o travaru (230,2); Ne tumbaj (231,2); Nama tuđe (232,2); Ko je ko na slici? (233,2); Dogovor kuću gradi (234,2); Protiv sujeverja (235,2); V. D. Raka (236,2); Ne uzimaj uzalud (237,2); Vaskove uši (238,2); Novi izdanak (239,2).

NEPREVEDENE KNJIGE

BABIĆ SAVA: Tibor Cseres, „Hidég napok“, 237,9.

VLJIMEN LEO VAN: Simon Vestdijk, „Het Genadeschot“, 238,9.

DAKOMO SKOTI: Vasko Pratolini, „La costanza della Ragione“, 233,9.

ZAHAROV LAV: Lev Ozerov, „Rabota Poeta“, 229,9.

JOVANOVIĆ MILIVOJE N.: Leonid Leonov, „Evgenija Ivanovna“, 219,11.

MUSIĆ SRĐAN: Italo Calvino, „La Giornata D'uno Scrittore“, 215,11; Davide Lajolo, „Il Voltagabanna“, 221,11.

NINKOVIĆ LADISLAV: James Baldwin, „Go Tell It on the Mountain“, 223,11.

NJERS MIRA: Karl Heinz Jakobs, „Beschreibung eines Sommers“, 220,11; Christa Wolf, „Der Geteilte Himmel“, 224,11; Erwin Strittmatter, „Der Wundertöter“, 234,9; Siegfried Lenz, „Lehmanns Erzählungen oder So schön war mein Markt“, 238,9.

POPOVIĆ ALEKSADAR: Klaus Hermsdorf, „Kafka: Weltbild und Roman“, 217,11; Heinrich Böll, „Ansichten eines Clowns“, 228,9; G. Calinescu, „Lauda lucrurilor“, 230,9; Robert Pinget, „L' inquisiteur“, 236,9.

RAJČIĆ BISERKA: Stanislaw Helsztynski, „Człowiek ze Stratfordu“, 231,9.

SAVIĆ MILAN D.: Dr Radu Flora, „Istoria literaturii Romine I—II“, 218,11.

STEFANOVIĆ ALEKSANDAR V.: Pierre Boule, „La planète des singes“, 222,11; Nathalie Sarraute, „Les Fruits D'or“, 226,11; James T. Farrell, „The Silence of History“, 235,9.

SUŠKO MARIO: Carson Mc Cullers, „The Ballad of the Sad Cafe“, 227,11.

ŠEŠUN FEDOR: Csuka Zoltán, „A jugoszláv népek irodalmának története“, 215,9.

ŠIJAKOVIĆ MIODRAG B.: Garaudy Roger, „D'un Réalisme sans rivages“, 232,9.

15 DANA

br. 214,1—2
Peta godina „Telegrama“. Deset godina ansambla zagrebačkih solista. Iz završne reči A. Rankovića na savetovanju u CK SKJ. Beno Zupančić o društvenoj kulturnoj politici. Smrt Paula Hindemita. Simpozijum „Marks i savremenost“. Ne voli Meštovića.

br. 215,1—2
Prevod i kriterijumi (B. P.) Godišnja skupština Udruženja književnika Srbije. Poplava knjiga školskih pisaca. Današnji trenutak naše kritike. O festivalima povodom festivala „Zagreb 64“. Post skriptum razgovorima o stadionu.

br. 216,1—2
Smisao humanističkih nauka. Socijalizam i kultura. Anketa o materijalnom položaju pisaca u Srbiji. Jubilej Viktora Novaka (P. P-6). Nesporazum oko spomenika Njegošu i Vuku (V. B.) Četiri miliona pedeset pet hiljada primeraka biblioteke „Reč i misao“ (B. A. P.) Genij, gusari, intelektualci. Povratak Artura Milera pozorištu.

br. 217,1—2
Dragutin Tadijanović i Stevan Raičković dobitnici Zmajevе nagrade. Novi konkurs „Telegrama“. Da ne bude la-vova (D. K-v). Mladi pisci žrtve pozorišne nedoslednosti (P. V.). Sukob starih i mladih ili... (D. S. I.). Osamdesetogodište časopisa „Slovenske pohľady“. Petnaest novinara i pet beleški. Objašnjenje Lazara Trifunovića. Simpozijum o filmu bez filma (P. S.).

br. 218,1—2
Sud časti — u granicama nadležnosti. Ko se čime bavi. Ka samoupravljanju u naučnim institucijama. Ljubinka Bobić ponovo na sceni (P. V.) Dokle tako (V. P.) Drugi miting poezije. Jubilej Jaroslava Ivaškjevića.

br. 219,1—2
Jubilej A. G. Matoša. Samoupravljanje u kulturnim ustanovama. Besplatni udžbenici? Umro Milton Manakl doajen jugoslovenskih snimatelja (S. J.) Sto pedeset godina od rođenja Tarasa Ševčenka (D. S. I.) „Pod slovom „S“ nema Sutjeske“. Smejala se kuka krivoj gran. Brodolom „Dugih brodova“.

br. 220,1—2
Dobra ili zla kob (Lj. R.). Juriš na „Juriš“. Otelo Aleksandra Marinkovića (V. V. P.) Četiri stotine godina od rođenja Kristofera Marloa. Smrt Brendana Bijena. Zaustavljena evolucija. Čudotvorac. Hegalci. (D. Kv.) Slovački aforizmi Milana Krausa. Naša posla.

br. 221,1—2
Smrt Lazara Lučenoskog. Novinarstvo i kriminalistika. Prvi prevodi „Seobe“ Miloša Crnjanskog. Kakvi su ljudi (američki) pisci. Ja lažem, ti lažeš... Domaći proroci. Izvođenje Križinih dramskih dela u Budimpešti.

br. 222,1—2
Obećanja devetog Pozorja. (P. V.) Rad i stimulacija rada. Cedi divlji čovek.

Odgovor Dušana Radovića na jednu anketu. Neophodnost jedne izložbe (B. P.) Pisci „našeg vremena“. „Mladi“ američki pisac.

br. 223,1—2
Skerliću u čast. U senci festivalskih nagrada (P. V.) Od neandertalskog do socijalističkog čoveka (Pavle Stefanović) Iver i balvan. Vašar nad vašarima (V. P.) Cehoslovačke nagrade za književnost (B. R.)

br. 224,1—2
Pred VIII kongres SKJ. Domaća drama na licitaciji (P. V.) Babeljeva pisma (D. S. I.) Dodeljene nagrade „Mladosti“. Zatočenik Džumhur (M. K.) Zabranjujemo... Kritičari komentarišu. Samo citati.

br. 225,1—2
Sarajevski susreti u čast Sekspira (P. V.) Zvižduci na Tašmajdanu (P. P-6) Smrt kao reklamni trik. Važno je biti imenjak. Književni skandal u Parizu.

br. 226,1—2
Nagrada „Fonda Vladimir Nazor“ Da li je Atelje 212 dočekao svoga Godoa (P. V.) Ne potpisujte prepisano! Samar za sedam hiljada dinara (D. G.) Pisci protiv Sartra (T. M.) Kako je nastao jedan književni prikaz. Cena filmske sentimentalnosti. Zagonetka.

br. 227,1—2
Kongres međunarodnog Pen kluba u Oslu. Ka opštejugoslovenskom konkursu za karikaturu (I. S.) Traganje za specifičnim (I. S.) Kud se vede...? Ko su antipolemičari? Mnogo vike oko tri glumca (P. V.) Svetski sajam knjiga u Londonu.

br. 228,1—2
Filozofi ili političari. Pulska selekcija filmova sa savremenim temama (P. V.) Veljko Korać o kritičkoj snazi marksizma. „Književne novine“ za graditelje Vukovog puta u Tršću. Kraj jedne problematične prakse. Mrtva sezona ili...? Prag slavi Franca Kafku.

br. 229,1—2
Konkurs „Književnih novina“. Angažovanost u kulturi (D. S. I.) Socijalistička „dila“ (T. P.) Predložci za izmene u radu Saveza književnika. Da li je Frans Fenter književnik naroda Bantu. Tio-sav i voće (I. S.)

br. 230,1—2
Međunarodni susret pisaca u Beogradu. Knjižare u senci osniava. Ohrabruje li „Lito vilovito“ (R.) Novi časopis u Zagrebu. „Pop Cira i pop Spira“ S. Srećca i „Zastave“ M. Krležje u Mađarskoj. Oda sedmoj sili (S. B.) Pobeditelj pobjednik. „Iste snaže“ ili zdrava konkurencija.

br. 231,1—2
Smrt Palmira Toljatića. Umro Juž Kozak. „Prijave“ napise i pozorišni distinci. O jednom dramu i jednoj polemici (I. S.) Ima još šarova osim zeljova. Rektor je rekao. Džepna knjiga u Nemačkoj. (D. D.)

br. 232,1—2
Rezultati konkursa „Književnih novina“ za kratku priču. Proslava Vukovog jubileja Jugoslovenska književnost 1965. godine u Bugarskoj. Konkurs za međunarodnu nagradu „Cortine — Ulisse 1965“. Jugoslovenski pisci na slovačkom. Razmena poseta urednika varšavske „Kulture“ i „Književnih novina“. Konferencija pisaca u Slovačkoj. Komentar koji imponuje.

br. 233,1—2
Autori nagrađenih i otkupljenih priča na konkursu „Književnih novina“. Bruka u čast Nušičevog jubileja. (P. V.) Za književnu ostavštinu Tina Ujevića. Rezolucija o narednim zadacima Saveza književnika Jugoslavije. Sto znači pisati „popularno“. (Lj. Kl.) Tomislav Sabljak: „Kritičari-plašljivi zečevi?“ Razmena poseta urednika „Književnih novina“ i praških „Literarnih novina“. Vest iz naše redakcije.

br. 234,1—2
Međunarodni sastanak pisaca u Beogradu. Ostavke ponovo na sceni. Frankfurtski sajam knjiga i nemačka izdavačka produkcija. Kako je propao „Kosmos“ i kako to niko nije video. Rezultati „Telegramovog“ konkursa za roman, dramu, ciklus pesama. Bugarski novinari i cehoslovački književnici u redakciji „Književnih novina“. Konkurs japanskog PEN kluba.

br. 235,2
Sartre Nobelovac. Biološka smena ili... Prevod Crnjanskog. Andrića. Krležje i Desnice. Iskopaše ti oči lepa sliko... Zanka i Desa (R.)

br. 236,1—2
Ujevićev grob (Berislav Nikpalj) Počasna diploma UNESCO-a Dušanu Radoviću. Konkurs za radio-dramu RTV Zagreba i „Telegrama“. Pesme Stevana Raičkovića u mađarskom prevodu. Serpar-reklamna emisija (K. V. M. P.) Flet-mignon à la P. Volque. Devize koje lete. Neukusno, u najmanju ruku (T. M.) Sta se krije iza buke oko „našeg filmskog mikrokosmosa“? Jevtino iz

br. 238,1-2
 Akcija Saveza književnika za pomoć Zagrebu. Konačno književni fondovi. Sudbina poreza. I televizija protiv film skih kritičara. „Danteova smrt“ od Georga Bihnera. Izdavačka nekorektnost (V. Latković) Puče kolan svečevoj kobili. „Bagdala“ prodire u svet. Uvek iste fotografije.

br. 239,1-2
 Rezolucija VIII kongresa SKJ o narednim zadacima Saveza komunista. Makedonski pisci u Beogradu. Rehabilitacija „Kukavica“ J. Skvoreckog (J. D. A.). „Hiljadu pesama“ — susret mladih koji pišu pesme. Jubilej Miloša N. Đurića. Fasji život. Odjek.

POEZIJA

BEČKOVIĆ MATIJA: Dosta je bilo. 218.4. Ponovo imam potrebu da govorim. 228.6; Varijacije na istu temu. 239.4.

BLAŽIĆ PETAR: Smrt u Madridu. 227.9.

BUJIĆ ZDRAVKO: Iznad Vodičeva. 220.9.

VARAGIĆ JOVO: Spomenik, Ljubav. 226.8.

VIDAKOVIĆ MILOŠ: Svetlost, Bez naslova, Mir života. 228.8.

VOJVODIĆ RADOŠLAV: Pred sobom na kolenima. 221.8; Pesma sa istočne strane. 228.4; Moja gordost. 232.3; Reči uzdanice. 238.6.

VUJANOVIĆ DRAGUTIN: I drveće hoće da živi. 217.9; Večiti pustinjač. Tvoja nežnost, majko. 234.4.

VUKMIROVIĆ MIRJANA: Sonet o kiši. 214.6.

GACINOVIĆ VLADIMIR: Drugarici. 226.8.

DELIĆ BOGDAN: Veliko doba bilja. 236.7.

DIANA SREČKO: Ratnik. 225.8.

DRAGOJEVIĆ DANIJEL: Uspavanka. 228.3; Jutarnje sunce. 235.6.

DRENOVAC NIKOLA: Pesma za nju. 223.3.

ĐUROVIĆ BOŽIDAR: Svetlosti moja, Govor nije nikad dovršen. 225.4.

ĐUROVIĆ ŽARKO: Glas okrenut mrcu. Monolog. 222.8; Gde naći mir. 230.7.

ERIĆ DOBRICA: Barjaktar i krstonoša. 214.4. Prolećni koncert u Gruži. 227.3.

ZAJC DANE: Sunčev grgeč. 229.4.

ZLOBEC CIRIL: Kamen. 237.4.

IVELJIĆ NADA: Park. Majstori i ruže. 225.4.

IGNJATOVIĆ DRAGOLJUB: Odavde. Družina. 216.10.

JEVTIĆ BORIVOJE: Kula života. 226.9.

JOVIĆ ZVEZDAN: Izlet. 230.7.

JOVOVIĆ MILENA: Osmeh jutra Krunisanje. 221.9.

JOCIĆ LJUBIŠA: Licem u lice s prvim majom. 222.4.

KOVIĆ KAJETAN: Besan pas. 224.7.

KOLUNDŽIJA DRAGAN: Svet nam je za- vičaj. Patnja. 215.4; Zene na bunaru. Prijatelji Soba. 224.8; Vetar i vatra biva veća. Prestaće ptica a početi čuma. 229.5; Ako me voliš. Ljubavnici koji ne- staju. Predeo. 233.4; Nesrećna pesma. Bez naslova. 238.4.

KOMNENIĆ MILAN: Ishodište. 233.2.

LABUD JARA: Gatka. 227.4.

LEVERIN Đ: Tri pesme u prozi. 225.9.

LUKIĆ VELIMIR: Sonet. Senke. Preludijum. Starinski plač za Očijlom. Molitva. 237.6.

MADJER MIROSLAV S: Nemoj mi umirati, dane Popodne. 216.4; Vrača se seljak sa sutohom na kosi. Smiren ljudski dan. Lipe mirišu i čovjeku. 229.3.

MAKSIMOVIĆ DESANKA: Tražim pomilovanje: „Za laži izgovorene iz milosrda. Za ljude koji jasno vide. Za brankovinske seljake. O praštanju. 218.3.

MARKOVIĆ SLOBODAN: Iz redova „Kamen domovine“. 219.4; Prijava boravka bogu. 222.3; Ovo je sat noći porazan i častan. 239.3.

MATIĆ DUŠAN: Pošte puta. 216.3.

MADŽGALJ DRAGISA: Moj Mojkovac. 226.9.

MILDRAGOVIĆ BOŽIDAR: Tri soneta. 225.5.

MITIĆ SRBOLJUB: Čovek peva o strahu: S obe strane pamćenja. Skrovišta za ptice. Panika vida. Kompozicija za bitku. 221.9; Sudbina pesnika. 232.4.

MIHALIĆ STAVKO: Jezero. 235.3. Uvijek grešnji. 239.3.

MLADENOVIĆ BORA: Molitva koja se čita zemljom za sinijom. Lepota hleba. 218.9.

MLADENOVIĆ TANASIJE: Misliš. 236.3.

MRS DRAGUTIN: Pred polazak. Trans. 226.8.

NIKOLAJEVIĆ DIMITRIJE: Ljubeci je. Sa praga. 215.6.

NIKOLIĆ MILAN: Sarenica zemnog šara. Znamen bogaz. 227.7.

PANIĆ-SUREP MILORAD: Iza prede. Od- jednom iznenada. 237.3.

PARUN VESNA: Nesebar. Sozopol. 217.8.

PETROVIĆ BRANISLAV: Ponoć, periferi- ja. kiša, razgovor s prijateljem. Ponoć, periferija. Zvezde, raž, svici. Bez naslova. 238.4.

PLAVŠIĆ DANICA: Milošu Crnjanskom. 220.8.

PREDIĆ VLADIMIR V.: Zvezde, Bez naslova. 223.8; Bonaca. 231.7.

POPOVIĆ TADIJA: Nebo. 215.6.

RADULOVIĆ DRAGUTIN: Pod novim ži- votom. 226.8.

RAIČKOVIĆ STEVAN: Metamorfoze. 219.3.

RAKITIĆ SLOBODAN: Severna elegija. 224.7.

RISTOVIĆ ALEKSANDAR: Ono što čini da te volim. 218.8; Vidim izmenjen sjaj. Priroda čoveka i njegove ljubice. Vo- da i njeno krilo. 231.4.

SARAJLIĆ IZET: Aleksandrovi park. Bez naslova. Brandenburška vrata Bez naslova. Hitlerova ovčarka „Blondi“. 230.6.

SIMOVIĆ LJUBOMIR: Pesme sa putovanja: Oluja Jednog leta u Dubrovniku. Kra- ška polja. Sami. 223.6; Slemovi. 234.6.

SJEKLOČA RAJKO: Mansarda. 225.9.

SLAVIČEK MILIVOJ: Nigde više čuda. I dalje mozgamo o smislu. Otišao je. 224.3.

STANIĆ MILJKO M.: Durača iskonska. Plodovitost zemlje. 225.4.

STANKOVIĆ MILAN: Dve pesme. 226.4.

STRNIŠA GREGOR: Lenorina pesma. Or- fejeva pesma (Sa slovenačkog preveo Saša Trajković) 221.5.

TANASKOVIĆ SANA: Obamrlost. 222.9.

TARJEVIĆ MARIJA: Soba je brod. 232.6.

TAHMIŠIĆ HUŠEIN: Visoki crveni me- sec. 220.5.

TIMOTIJEVIĆ BOŽIDAR: Zvezda. Gde su naši svetovi. 220.4; Spomenik. Srce cve- ta. 226.3.

TOMIĆ ZLATKO: Lutalac. Argonaut. Argonaut na povratku. 227.4.

FILIPIĆ FRANCE: U znaku reke (sa slo- venačkog prevela Jasna Melvinger) 221.4.

SIFLER LJERKA: Tužaljka za Daňom. 220.9.

SOP IVAN: Dve pesme. 225.8.

SOPOV ACO: Ožiljak (preveo Radivoje Pe- šić) 214.4.

STEFAN FLORIKA: Moj obračun sa bes- kičmenjacima. 232.7.

SUJICA BOŽIDAR: Tako te moj živote ima. Pesma biće koje nadahnjuje. 219.9. Danas tu već nisam. Bez naslova. Ele- gija — kritika. 231.6.

POZORIŠTE

ASANOVIĆ SRETEN: Predstava ušla u gledalište. 228.6.

VOLK PETAR: Smeh i hrabrost života. Gostovanje Narodnog teatra iz Skoplja — Premijera drame „Ko se boji Virdžinije Vulf“ Edvarda Oibija u Ateljeu 212. 214.4; Dosadivama u zabludama. Premijere „Bez krivice krivi“ Oštrovskog i „Slatka Irma“ Brefora-Monaa. 215.6; Poezija univerzalne stvarnosti. Premijera „San letnje noći“ u Jugoslo- venskom dramskom pozorištu 216.5; Obmana presahlih iluzija. Dvoumljenje Bojana Stupice. Soova „Milionarka“ na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu. 217.7; Večnost ljudskog postojanja. Gos- tovanje Kraljevskog Šekspirovog po- zorišta u Stratfordu. 219.6; Pomračenje kazališta sa Senoiom „Ljubicom“ i Zi- roduovom „Ljudakinjom iz Sajoa“. 220.6; U rasponima želja. „Balada o aždaji i junaku“ Vuka Vuča i „U logoru“ Miroslava Križe. 221.6; Skromnost smešnog. Premijera Komedije „Stvara- nje sveta“ Dragutina Dobričanina. 222.6; Začarani apsurdni života. Premijere: „Kralj tibi“ Alfreda Zarija i „Nenagrađeni ljubavni trud“ Viljema Šekspira. 223.6; Mala zadovoljstva u smešnom „Dr“ Branislava Nušića i „Venčanica“ Efraima Kišona. 224.6; Uznemirenost scene. Gostovanje francuske komedije i „Valpurgijska noć“ V. Lukića. 225.6; Za- borav i zadovoljstva. Na kraju pozoriš- ne sezone. 226.6; Sunnje i spokojstvo. 227.7; Povratak pozorištu. 233.1; Vreme čoveka. Premijere: „Okovani Prometej“ Eshila „Mister Dolan“ i „Gospoda mi- nistarka“ Branislava Nušića. 234.6; Tuž- ne opsene mraka. Premijera drame „Posle pada“ Artura Milera u Savre- menom pozorištu. 235.4; Upoznavanje. Gos- tovanje Savremenog pozorišta iz Var- šave. 236.6; Malodušnost u sceni tradi- cije. Premijera Molijerovog „Tartiffa“ i Beneventove „Ire interesa“. 237.6; Pre- malo za hrabrost. Vasko Ivanović: „Ko puca otvoriće mu se“ u Ateljeu 212. 218.7;

Kult i bežanje od snova. „Mečava“ L. Leonova i „Život je san“ Kalderona de la Barke. 239.6.

PREVEDENI ESEJ

REKSROT KENET: Beket i važnost čeka- nja. (Prevela Dubravka Filipović) 215.8.

BERDZIS ENTONI: Romansijer i sadaš- njost. (Preveo Dušan Puvčić) 232.8.

BITOR MIŠEL: Knjiga kao objekt. (Preveo Tvrtko Kulenović) 231.8.

BLANSO MORIS: Pripovedački glas (Pre- vela Snežana Lukić) 236.8; Stvaralačka kritika. (Preveo Đ. Leverin) 216.10.

BREŠON ROBER: Pol Elijar danas. (Pre- veo Nikola Trajković) 233.8.

BROMBERG VIKTOR: Sartrovski intelek- tualac (Preveo Dušan Puvčić) 235.8.

VELEK RENE: Književnost i biografija (Preveo Aleksandar I. Spasić) 229.8.

GARODI ROZE: Realizam bez obala (Pre- veo Miodrag Sijaković) 218.10.

GIZI FRANCESKO: Ponovno čitanje Mala- partea. (Preveo Tvrtko Kulenović) 214.6.

DIRENMAT FRIDRIH: Problemi pozorišta (Prevela Nadežda Vuković) 239.8.

KARPATSKI DUŠAN: Pokušaj pohvale Františka Halasa (Preveo sa češkog M. I. Bandić) 223.10.

LEVIN HARI: Konteksti o klasičnom (Pre- veo Mario Suško) 238.8; 239.8.

PALJEVSKI M.: Promašaji strukturalizma (Preveo D. S. Ignjatović) 228.8.

PJOVENE GUIDO: Mape nove realnosti (Preveo Tvrtko Kulenović) 219.11.

RICARDS I. A.: Aluzivnost poezije i traj- nosti kao merilo (Preveo Dušan Puv- čić) 226.11.

ROZENTAL M. L.: Proširenje senzibiliteta (Preveo Mario Suško) 234.8.

SPENSER STIVN: Pesnici i kritičari: zabo- ravljena razlika (Preveo Dušan Puv- čić) 225.10.

STEJNER DZORDZ: Homer i profesori (Preveo D. S. Ignjatović) 221.10 i 222.10.

STRINDBERG AUGUST: O slučaju u u- melničkom stvaranju (Preveo Aleksan- dar Popović) 224.10.

HERMAN ISTVAN: Mistifikacija kritike i i kritika mistifikacije (Preveo s ma- darskog Aleksandar Popović) 227.10.

HUK SIDNJ: Pornografija i cenzura (Pre- veo Dušan Puvčić) 237.6.

SO DŽ. B.: Pravila za reditelje (Preveo Dušan Puvčić) 217.10.

PRIČA „KNJIŽEVNIH NOVINA“

ARAMBAŠIN TATJANA: Priče kakve bi želio. 238.7.

BABELJ ISAK: Moj prvi honorar. Preveo Lladislav Ninković. 230.7.

BUNJAC VLADIMIR: Močvara. 225.9.

GLAVURTIĆ MIRO: Nema više Spiridona. 226.9; Bernardo. 239.7.

ĐURĐEVIĆ MIODRAG: Lice života. 218.9.

JOVIĆEVIĆ NIKO: Molitva za ptice. 231.7.

KARADŽIĆ STEFANOVIĆ VUK: Drvo na sred svijeta. 216.9.

KOVAC MIRKO: Iz poglavlja o Jakovu. 217.9.

LAZIĆ ZIKA: Zelezničar i žena. 223.9; Kiša za utopljenike. 235.7.

LUBARDA VOJISLAV: Igra. 228.7.

NIKOLIĆ DANILO: Podzemni hodnici. 221.9.

OBRENOVIĆ ALEKSANDAR: Kadenje u našoj dolini. 237.7.

PÁVLOVIĆ ŽIVOJIN: Izdržati ili pasti. 227.9; Veče. 234.7.

PAJKOVIĆ RADOŠLAV: Pas. 236.7.

STEFANOVIĆ PAVLE: Velika dizalica. 220.9.

SUPEK IVAN: Pred poslednjim vratima. 222.9.

TRIFKOVIĆ RISTO: Lažljivi medaljon. 219.9.

UGRINOV PAVLE: Lepo lice. 224.9.

SČEPANOVIĆ BRANIMIR: Smrt gospodina Goluže. 233.6.

RADIO-TELEVIZIJA — MALI EKLAN

BUNJAC VLADIMIR: Umetnost radija. 217.7.

KAPOR MOMO: Ulepšavanje istine. 217.7; „Show“ šepurenje. 218.7; Televizija bez pretenzije ili burgija. 219.7; Slatke bes- mislice. 220.7; Zvezdani časovi televizije. 221.7; Studioznost jednog „Studija“. 222.7; Živeti svoj TV život. 223.7; Hajde da se igramo. 224.7; TV kavez. 225.7; Slatki doktor Kilder. 226.7; Pohvala TV ludo- stli. 227.7; Studio 13. 228.6; Razmišljanja u TV pauzi. 229.6; Vrata detinjstva. 231.7; Svevideći TV pogled. 232.6; Res- nici i šansona. 233.6; Bitka za vreme. 234.6; Hrizanteme za radio. 236.6; Bogovi subotom uveče. 237.6; Volite li Bramsa. 238.6; Hleba i televizije. 239.6.

POPOVIĆ VASILJE: Otudjenje TV-drame. 239.6.

RADIČEVIĆ LJUBOMIR: Domaći serijski TV film. 227.6.

TRAJNE VIZIJE

ATANASJEVIĆ KSENLIJA: Sećanje na pesnika bota i ponosa. 236.4.

VLATKOVIĆ DRAGOLJUB: Glumci i Nu- šićeve „Male novine“. 234.5.

ZIVANCEVIĆ MILORAD: Nepoznati Senoi- ni korespondenti. 221.8.

ZIMBREK LADISLAV: Dragocjena kores- pondencija Augusta Cesarca. 229.7.

ZAHAROV LAV: Ljermontov i savremenost. U danima proslave 150-godišnjice pesni- kovog rođenja. 235.6.

ZORIĆ PAVLE: Prizori neprekidne svetko- vine. Delo Siba Miličića. 224.5.

KIČOVIĆ-PEJKOVIĆ SNEŽANA: Laza La- zarević o svojim savremenicima. 225.8.

KOVIJANIĆ GAVRILO: Jedan Nušićev slu- čaj. 222.7.

NEDELJKOVIĆ DR DUŠAN: Kolumbo ne- ba. Povodom 400-godišnjice rođenja Ga- lileja. 228.7.

PAUNOVIĆ SINISA: Poslednja Nušićeva karikatura. 234.5.

PEJOVIĆ ALEKSANDAR: „Guslar kod Mil- tona“. Povodom 80-godišnjice rođenja Veljka Petrovića. 219.8.

TRIBINA

BALIĆ FUAD: Činjenice i proizvoljnosti (Odgovor P. Ljubojevu). 228.12.

BOŽOVIĆ BOŽIDAR: Spojiti nužno i ko- risno, plemenito i zabavno. Povodom plenuma CK Srbije o omladini. 215.5; Ko koga zaluduje i na čiji račun. 235.10.

VOLK PETAR: Potcenjivanje dramske li- terature. 228.1.

ZIVKOVIĆ DR DRAGISA: Metodika na- stave i metodologija književnosti. 214.7 i 215.7.

KLAJN HUGO: Prilog diskusiji o izdavač- koj delatnosti. 224.12; Činjenice i zvanični ugovori. 226.12.

KULUNDŽIĆ ZVONIMIR: Neka govore gole činjenice. O sabranim djelima hrvatskih pisaca. 222.9; Protiv tajnosti u izdavač- koj djelatnosti. 228.12.

MLADENOVIĆ TANASIJE: Čija su izda- vačka preduzeća. 227.1.

MRVIĆ ZDRAVKO: Mediji i meditacije. 235.10.

„NOLIT“: Privatni razgovori i činjenice. Odgovor Hugu Klajnu. 225.12.

PEROVIĆ MILIVOJE: Zaista, čija su iz- davačka preduzeća. 228.12.

PETRIĆ VLADIMIR: SOS prenumeranti. 227.1.

PETROVIĆ ALEKSANDAR i PETKOVIĆ ALEKSANDAR: Žiri i feslivali. 220.7.

PROTIĆ BOŠKO: Auditor et altera pars. 227.4.

FILM

BOGDANOVIĆ EMILIJ: Kad legenda po- stane činjenica. 222.6.

BUNJAC VLADIMIR: Film — svedočan- stvo. 218.6.

BOŽIĆ MLADEN: Volite li Antonionija. 237.6.

VOLK PETAR: Zbunjeno mirovanje. 215.4; Ko je junak novog talasa — pita Zorž Sadul. 215.5; Otpor. 231.6; Muke sa isto- rijom. Premijera filma „Marš na Drinu“ Zike Mitrovića. 238.6.

DELIBASIĆ PREDRAG: Komično tragični Dermi. 217.6.

KALAFATOVIĆ BOGDAN: Jedan čarobni mačak. Premijera filma „Jednog dana jedan mačak“. 225.7.

PETRIĆ VLADIMIR: Put ka istini. Kino i oko — skrivena kamera — Slobodni film — film istine — kamera stilo. 215.5; Lice pred kamerom. Film istine i film- ska gluma. 217.6.

PETROVIĆ ALEKSANDAR: „Svetlost lu- talica“. Novi film Lujka Mala. 231.7.

RADIČEVIĆ LJUBOMIR: Asocijacije na festivalske teme. Jedanaesti festival Ju- goslovenskog dokumentarnog filma. 219.6; Niko nije zadovoljan. 220.6; Heroji su umorni. Dijalog o crtanom filmu. 221.7; Sumrak kanskog festivala. 223.7; Pisac i današnji film. 224.6; Dijalog o dijalogu i ne samo o njemu. 225.7; Treba li nam Pula svake godine. Kakav je njen stvar- ni uticaj. 226.6; U Puli pravo stanje do- maćeg filma. 229.4.

ČLANCI

BANDIĆ MILOŠ I.: Približavanje. Ka temi A. G. Matoš i roman. 220.1.

LAZAREVIĆ BRANKO: Skerliću u spomen. 50 godina od smrti Jovana Skerlića. 223,1.

MLADENOVIC TANASIJE: Kreun, pesnik u politici. 236,1.

OLJACA MLADEN: Spasti čoveka od njega samog. 235,1.

PALAVESTRA PREDRAG: Književni nastaj Mlade Bosne. 226,1; Duh saradnje i prijateljstva. 236,6.

PANIĆ-SUPER MILORAD: Piši kao što govoriš. 216,1.

PETKOVIĆ-DIS VLADISLAV: Ni za pakao nije bilo mesta. 221,1.

POTOKAR TONE: Slovenska Matica. O 100-godišnjici njena postojanja. 237,1.

PROTIĆ PREDRAG: Utisak o Veljku Petroviću. Povodom 80-godišnjice rođenja. 215,1; Rat i književnost. 229,1; Ivan Mažuranić — pesnik i političar. 231,1.

REDŽIĆ ENVER: Protivurječnosti kulturnog razvoja. 214,1.

SELIMOVIC MEŠA: Uloga i mesto književnika u socijalističkoj izgradnji. Posle VII kongresa Saveza književnika Jugoslavije. 233,1.

STEFANOVIĆ PAVLE: Između kiča i kritičarstva. 225,1.

UREDNIŠTVO: Dogovor o kulturnoj saradnji jugoslovenskih listova. 217,1; Savez književnika zajednice invalidnih stvaralaca. Uoči VII kongresa Saveza književnika Jugoslavije. 232,1.

FILIPIC FRANCE: Slovenačka književna žetva u 1963. godini. 214,1.

FOGL IVAN: Finansiranje — ili pravo na ostvarivanje prihoda. Problemi finansiranja kulture. 216,1.

CRNJANSKI MILOŠ: Bombardovanje Rima. 232,1.

DZADŽIĆ PETAR: Reč-dve o finansiranju u kulturi. Problemi finansiranja kulture. 216,1.

ANKETA — INTERVJU — LJUDI I GODINE — MALI ESEJ — MUZIKA — PISMA UREDNIŠTVU — OSTALI ČLANCI

KLJAKOVIĆ VANČA: O Pravilima za reditelje. 219,7.

KULUNDŽIĆ JOSIP: O Pravilima za reditelje. 218,7.

LADAN TOMISLAV: Jedinstven kulturni pothvat. 239,5.

MILIČEVIĆ OGNJENKA: O Pravilima za reditelje. 220,7.

PAVLETIĆ VLATKO: Godina nove kritike. 239,1.

PLEŠA BRANKO: O pravilima za reditelje. 221,6.

POPOVIĆ BOGDAN A.: Približavanje novom tumačenju poezije. 239,5.

REDEP DRAŠKO: Drugo rođenje pesnika. 239,1.

FILIPIC FRANCE: Oporo svedočanstvo. 239,1.

BOJOVIĆ ILIJA: Razgovor s Veljkom Petrovićem. 213,10; Razgovor s Brankom Čopićem („Život gledan s vedre strane“) 219,8; Razgovor s Dušanom Matićem („Filozofija gleda svet, poezija ga ose-

ća“) 217,4; Razgovor s Ivanom V. Lalićem („Ljubav, smrt, vreme — osnovna poetska tema“) 223,4.

ROBERTS PITER: Razgovor s Piterom Brumkom („Kralj Lir“ ishodište moderne drame). Povodom gostovanja Kraljevskog Šekspirovog pozorišta iz Stratforda. 218,8.

REDAKCIJA: Razgovor sa generalnim sekretarom Saveza književnika Ivanom V. Lalićem („Uskoro veći honorari“) 216,6; Razgovor sa Sergejom Mahonjinom („Putevi čehoslovačke literature“) 226,4; Razgovor sa Branimirom Šćepanovićem („Prednost života“) 233,10; Razgovor sa Zivojinom Pavlovićem. 234,7; Razgovor sa Žikom Lazićem („Kratka priča se može dogoditi u životu“) 235,7; Razgovor sa Radoslavom Pakovićem („Iskazujem se u nedorečenom“) 236,7; Razgovor s Tatjanom Arambašin („Kratka priča mi se nameće“) 238,7; Ginući, a ne znati zašto... Nemački i austrijski kritičar o „Seobama“ Miloša Crnjanskog. 229,6.

AMBROZIĆ KATARINA: Prekinuta nit. 224,4.

BANDIĆ MILOŠ I.: Opređeljivanje za roman. 223,5.

VEREŠ SASA: Ne Beč, već Pariz i Beograd. O Matošu. 225,5.

ZIVANOVIĆ MILAN: Osnovna škola u Tršiću. 221,9.

IVANJI IVAN: Nesporazumi oko Frojda. 25 godina od smrti. 234,7.

KLJANČIĆ LJUBICA: Nepoznat članak Vuka Karadžića o položaju Srbije 1858. godine. 220,8.

LAZAREVIĆ BRANKO: Smrt Bogdana Popovića. 235,5.

MARKOVIĆ VIDA E.: „Bio je čovek“. Povodom četiristogodišnjice Šekspirovog rođenja. 222,1.

MILJKOVIĆ ALEKSANDAR A.: „Radikalizam“ Jovana Skerlića. 223,5. Tucović naš savremenik, povodom 50-godišnjice smrti. 236,6.

MINDEROVIĆ ČEDOMIR: Jedno zbogom Madrasu. Pismo iz Indije. 239,4.

PETROV ALEKSANDAR: Antejev hram ili poezija života. 223,8.

BRAUN AJVOR: Šekspir u svojoj sredini. Preveo Dušan Puvčić. 222,1.

VAUPOTIĆ MIROSLAV: Kritika kao praksa ili o praksi kritike. 231,1.

DRAGOJEVIĆ DANIJEL: Nostalgija bilješka. 218,4; Veronikin rubac. 221,1; Naravi praznine. 230,4.

KECMANOVIĆ DUŠAN: Navika i druga priroda. 228,6.

PAVLOVIĆ ZIVOJIN: Obrazine. 219,1; Suentičnosti. 224,1; Posedovanje reči. 239,1.

RISTOVIĆ ALEKSANDAR: O poetskoj autentičnosti. 224,1; Posedovanje reči. 239,1.

SOP IVAN: Varijante traganja za orijentom. 214,4.

STEFANOVIĆ PAVLE: Muzika i publika. 217,1; Muzika molitve, obreda, života i smrti. 221,6; Čovečni smisao napora. Festival bugarske simfonijske muzike u gradu Ruse. 222,4; Drugi festival savremene kamerne muzike u Slatini Radencima. 233,4; Dve predstavničke grupe muzičke kulture Amerike. 234,4; Osvrt na „Jugoslovensku muzičku tribinu“ u Opatiji. 238,6.

VUKČEVIĆ LJUBISA: Vuk i anonimno pismo. 218,4.

DOVNIKOVIĆ L.: Neobična antologija. 237,10.

GOLUBOVIĆ DOBRIVOJE: „Drugorođenje“ Milutina Uskokovića. 231,4.

ZIVOJINOVIĆ BRANIMIR: Povodom Klambunda. 238,4.

ZORIĆ RADE: Oblik i sadržaj. 218,4.

ILIĆ PAVLE: Popust za studente. 213,6.

MOLOVIĆ JORDAN: Kad je umro Jernej Kopitar? 217,12.

MOSKOVLJEVIĆ OLGA: Na samo „slatki“ dr Kilder. 227,8.

OGNJANOVIĆ DRAGUTIN: Opet o „dve“ smrti Dušana Srezojevića. 222,4.

RAZBORSEK LUDVIKA: Kad otkaže memorija pomaže enciklopedija. 231,4; Ne pomaže uvek enciklopedija kad otkaže memorija. 233,4.

SOVIĆ MIRKO: Ne pomaže uvek enciklopedija kad otkaže memorija. 232,5.

TRKULJA NIKOLA: Za izbore iz djela poslijeratnih pjesnika. 215,6.

SIRIĆ DARA: O Vuku i o anonimnom pismu. 217,12.

HRAST MILAN: Vuk i anonimno pismo. 218,4.

AMBROZIĆ KATARINA: Jovan Bijelić. 219,6.

BANDIĆ MILOŠ I.: Za Skerlićevim tragom u Pragu. 237,1.

JOVANOVIĆ MILIVOJE: Poseta jednoj legendi. Sa porodicom Isaka Babelja. 230,1.

KONFINO ZAK: Duboki su koreni. Utisci iz Izraela. 224,9.

LJUBOJEVIĆ PETAR: Prolećne teme i problemi. 220,12; Kratak dah starmalog festivala. 221,12; Osam Šekspirovih dana. 224,8; Posle svega — mirno leto. 227,12;

Neosporno — kič nije nigde poželjan. 230,10; Dečja knjiga — prihvaćena i zanemarena. 231,10.

MAKSIMOVIC MIODRAG: Kun-slikar prkosa i pouzdanja. 215,7;

PALAVESTRA PREDRAG: Blistavi izdank kritičke tradicije, (Povodom smrti Milana Bogdanovića) 218,1.

POPOVIĆ BOGDAN A.: Kontinuitet u tri vida (iz putne beležnice) 235,6.

POTOKAR TONE: Slovenačka književna hronika. 217,12; Ostvarenje Prešernovog instituta. 221,12; Kompletni Srećko Kosovel. 223,4. Oko koprodukcije i oko prodaje knjiga 225,12; Izdanja Slovenske Matice. 228,5; Knjiga sećanja. 231,5; Slovenačka pozorišta u novoj sezoni. 236,10; O Mišku Kranjcu. 220,9.

PROTIĆ PREDRAG: In memoriam — Pero Sijepčević. 239,10.

RADOJČIĆ ĐORĐE SP.: Srpski muzičari i književnici vizantijskog porekla. 231,6.

SARAJLIĆ IZET: Prvi roman Justinesa Marcinkjavičjusa. 224,5.

STEFANOVIĆ PAVLE: Iznenađni odlazak Milenka Živkovića. 227,6; Bdenje mramornih žena. 235,4.

STOJANOVIĆ VELIMIR: Zanimljiv početak sezone. 234,10.

TIMOTIJEVIĆ BOZIDAR: Provincija, deca, ljubavnici ili Miljenko Stančić. 221,4; Rušenje zida ili Miro Glavurtić. 222,6.

CEKIĆ MIODRAG: Mali filozofski dnevnik. 214,5.

CRNČEVIĆ BRANA: Piši kao što čutiš. 216,6 217,3 218,4 219,4 220,4 221,4 222,4 224,4 225,4 226,4 227,4 228,4 229,4 230,4 231,4 232,4 233,4 234,4 235,4 236,4 237,4.

TEMA DANA

Značajan prilog međurepubličkoj saradnji. 214,8; Kako poboljšati položaj pisaca? 215,10; Vuk i anonimno pismo. 216,12; Javni apel kao oblik angažovanosti. 217,12; Afera Oberhauzen. 218,12; Pretkongresne obaveze. 219,12; Korak ka usklađivanju programa izdavačkih preduzeća. 220,12; O jednom „Samoublstvu“. 221,12; Da li samo veni, vidi, vici? 222,12; Nagrade kao stimulacije kiča. 223,12; Umetničke ostavke ili sitne ucene. 224,12; Pretkongresni razgovori o kulturi umetnosti. 225,12; Tragom fudbalskih skandala. 226,12; Birokratska sterilizacija. 227,12; Primer graditelja Vukovog puta. 228,12; U čije ime? 229,12; Turistička kritika i slučajni kritičari. 230,12; Balet-eksport ili politika zataškavanja. 231,12; Prosvetni radnici govore o sebi. 232,10; Sta je učinjeno za Vukovu proslavu? 233,10; „Čovek peva posle rata“. 234,10; Konačno antikvarnice? 235,10; Hoćemo li ikada dobiti literarni fond. 236,10; Mesec knjige — bez svežine i živosti. 237,10; Za punu odgovornost. 238,10; Tema dana i trajne aktuelnosti. 239,10.

Poziv na pretplatu

MOLIMO SVE PRETPLATNIKE „KNJIŽEVNIH NOVIN“ I „SAVREMENIKA“ DA OBNOVE PRETPLATU ZA NAREDNU 1965. GODINU. STARI PRETPLATNICI TREBA DA UPLATE PRETPLATU NA TEKUĆI RAČUN „KNJIŽEVNIH NOVIN“ BROJ 101-112-1-208. PRETPLATA IZNOSI ZA „KNJIŽEVNE NOVINE“: GODIŠNJA 600.— DINARA, POLUGODIŠNJA 300.— DINARA, ZA INOSTRANSTVO DVOSTRUKO, A ZA „SAVREMENIK“: GODIŠNJA 1.000.— DINARA, POLUGODIŠNJA 600.— DINARA, ZA INOSTRANSTVO DVOSTRUKO. NOVI PRETPLATNICI TREBA DA POPUNE NARUDŽBENICU, ISEKU JE I POŠALJU NA ADRESU BEOGRAD, FRANCUSKA 7.

NARUDŽBENICA

Ovim se neopozivo pretplaćujem na časopis „Savremenik“. Godišnju pretplatu (polugodišnju) od dinara 1.000.— (600.—) uplatiću na žiro-račun „Književnih novina“: 101-112-1-208, posle čega će mi časopis biti dostavljan na sledeću adresu:

(PREZIME I IME, BROJ LIČNE KARTE)

(MESTO, ULICA I BROJ)

Izdavač se obavezuje da će list redovno slati na adresu pretplatnika, odmah po izlasku iz štampe.

NARUDŽBENICA

Ovim se neopozivo pretplaćujem na list „Književne novine“. Godišnju pretplatu (polugodišnju) od dinara 600.— (300.—) uplatiću na žiro-račun „Književnih novina“: 101-112-1-208, posle čega će mi list biti dostavljan na sledeću adresu:

(PREZIME I IME, BROJ LIČNE KARTE)

(MESTO, ULICA I BROJ)

Izdavač se obavezuje da će list redovno slati na adresu pretplatnika, odmah po izlasku iz štampe.

Svim svojim čitaocima, saradnicima i prijateljima „Književne novine“ žele mnogo sreće u 1965. godini

NUOVA ANTOLOGIA

SUDBINA KNJIZEVNOG LIKA

O PROBLEMU ljudskog lika u modernoj i klasičnoj književnosti piše Frančeško Grizl na zanimljiv, iako možda već poznat način: jasno je da naturalistički metod nije više savremen i da se moderni romanopisac odriče prošlosti da bi pokušao jednom novom orijentacijom, drukčijom funkcionalnošću, pogodnijom tehničkom strukturom i odgovornijom, u izvesnom smislu, moralnom dijalektikom, da stvori „novi“ roman. Ovi pokušaji su u većini slučajeva prvenstveno zaokupljeni protagonistom radnje, ličnošću.

U romanu prošlosti — prema šemi Pola Buržea — ličnost je znala da je nadgledaju i nije se bunila: sledila je radnju, trudila se da bude odjedalo realnosti, prilagođavala se arhitekturi dela. Svesna mudrosti istorije imala je poverenja u lekciju koju je trebalo da recituje, verovala je da ne može biti drukčije nego onako kako je u eksperimentu iz Zolning, Verginog ili Cehovičevog laboratorija.

Odnosom — ne znamo tačno kada — književnom liku je dosadno da bude činovnik i laboratorijska epurvetka, i izjavio je da više ne želi autora. Sličao je sa stranicama romana, proglašio se slobodnim i bacio u avanturu. Mitovi koji su juče predstavljali samu suštinu postojanja više se ne prepoznaju, a na njihovo mesto dolaze mahnite mržnje, slučajne mogućnosti, intelektualne deformacije, aveti koje lutaju u noći, nekontrolisane vrtoglavice i mučne napetosti. Juče je lik imao jednu hermetički zatvorenu sudbinu, znao je kuda je krenuo i kuda treba da stigne, danas je otvoren svim kombinacijama.

U drugom delu svoga eseja Grizl na isto tako zanimljiv način govori o dve mogućnosti oživljavanja književnog lika u klasičnoj romansijskoj tradiciji: statičnoj i dinamičnoj. Prva je mogućnost „portreta“ u kome se ličnost predstavlja od samog početka jasno i određeno i razvija se tako da sva zbivanja kojima biva izložena vrše samo funkciju potvrđivanja i savijanja. Ovu statičku soluciju prihvatila je naročito takozvana romantičarska estetika, na primer Alessandro Manconi, koji stvara ličnosti blokirane i definisane, objanjane i nepokretne, neuslovljene situacijama.

Druga mogućnost je ona dinamičke ličnosti koja nastaje u toku radnje i koja izlazi iz koordinata zbivanja razloge i odrednice svoga nastajanja. U okviru ovih dvaju načina predstavljanja ličnosti radnju se značajne posledice stilističke, lingvističke, scenske, psihološke i tehničke prirode. Statička ličnost ostaje oko sebe događaje u okviru ledne egocentrične funkcije konvergenije objektivne realnosti sa ličnom sudbinom. Dinamička ličnost zahteva činjenice scene i situacije posredstvom kojih jedino postaje živa. To je takozvani psihološki roman, roman Zveza, Pirandella.

Rat ili mir, čar ljubavi ili borba klasična biće samo jedan pretekst i jed na prilika za pokazivanje kad je reč o statičnoj ličnosti, dok će predstavljati organske nužnosti, osnovne uslove i neizbežne zahteve kad pisac stoji pred dinamičkom ličnošću. Lako se može pokazati i razlika u instrumentaciji romana, različiti stavovi u pogledu jezika, opisa dokumentacije, slika metafora, sve do podele romana na poglavlja (T. K.)

Współczesność

ZOFJA NALKOVSKA I SAVREMENI ROMAN

POSLEDNJI ovogodišnji broj poljskog dvonedeljnog književnog lista „Współczesność“ donosi zanimljiv pri log Hane Kirchner o stvaralaštvu poznate poljske književnice Zofje Nalkovske. Hana Kirchner kaže da je prošlo već deset godina od smrti Nalkovske i da se sada bez sumnje može doneti pravi sud o njenom stvaralaštvu. Ona bez daljeg pripada „velikoj trojci“ najpoznatijih poljskih savremenih prozaičara: Nalkovska, Dombrowska, Ivaškevici.

Nalkovska na primer figurira isključivo kao autor „Granice“, „Medaliona“ i možda još „Čvorova života“, jedinih dela koja su joj u vreme socrealizma spasla stvaralaštvo. Savremena poljska proza, kaže H. Kirchner, ne voli da se poziva na zemljake već radije na inostrane pisce. To je uslovio i socrealizam, koji je umanjio šansu takozvanom „otvorenom realizmu“, „Granica“, o pusu magnum Nalkovske, je kulminacija izvesnog umetničkog i mislenog procesa, koji je počeo vrlo rano i odredio problematiku i traženja čitavog njenog stvaralaštva. Misao-

ni profil svog pisanja Nalkovska nosi još iz vremena Mlade Poljske. Jer je njena karakteristična filozofska dispozicija i sastavni deo programa takozvanog modernizma ili Mlade Poljske, čiji je najveći inspirator Pšibiševski. Taj pokret u Poljskoj isto kao i pokreti toga vremena u Evropi prezentira želju da se dosegne do „dubina“, do onog što je večno, nepremisljivo, iskreno. Pošto je Nalkovska debitovala 1906. naravno da će to biti i domen problematike i filozofije njenog stvaralaštva. Od patrona mladosti razlikuje se intelektualizmom. Ona se pojavljuje ne samo u realijama već i u svesti svojih junaka, koji su većinom žene. To je izraz autodiskusije koju Nalkovska vodi skoro kroz čitavo svoje stvaralaštvo. Tu smo već u periodu proze dvadesetog veka, čija je tematika filozofska obuhvatajući problematiku mehanizma i dinamike čoveka. Dalje knjige Nalkovske opisuju čoveka u traženju, koji neprestano gubi sebe, rastignutog između svoga shvatanja o sebi i sistema društvene uloge, koja mu je određena i koja za sobom povlači vrednovanje od strane društva. Prustovski početak „Granice“, rekonstrukciju izgubljenog života, Nalkovska je filozofski prokomentarisala. Isto tako je to velika diskusija o borbi jedinke sa teškoćama postojanja, sa zlom sveta, sa trpljenjem i smrću. U godinama mladosti književna teologija Nalkovske je bila lepa, estetska. Kasnije je prešla da pali kandelu tim bogovima ili bolje, počeli su da se javljaju u drugom obliku. Lepota se preselila u dubinu njenog dela, u savršenu harmoniju njegove konstrukcije, preciznost reči. Analizirati njeno delo je vrlo teško, jer je kompozicija vrlo stroga i najsitniji element igra konstruktivnu ulogu. Njeni romani su filozofski oni govore o slabosti čoveka, o ljubavi, o patnjama u mladosti, o fluzijama koje čovek ima u odbrani od razočaranja, nemira, odgovornosti. Sve je to gorak epitar za inteligenciju koja je ušla u literaturu početkom veka. „Modernost“ u savremenoj prozi ne počinje i ne svršava se samo sa nekoliko priznatih imena, već su funkciju novatora vršili isto tako i takvi pisci kao što je Zofja Nalkovska. Ona je razbila spiritalističku koncepciju modernističke ličnosti, koja je sadržavala mračne sile podsvesti i neuhvatljive odlike Apoluta. Njen intelektualizam osuđuje, mada istovremeno služi toj koncepciji poetike. (B. R.)

3BE3A

IDEJNA POZICIJA I UMETNIČKI STILOVI

IAKO BI SE prema naslovu očekivalo da je ogleđ „O raznovrsnosti umetničkih stilova“, koji donosi novembarski broj časopisa, posvećen teoretskoj problematiki, on je u stvari pokušaj, na svoj način interesantan, da se stanje savremene sovjetske literature i njenog daljeg razvoja sagleda iz jednog, barem u odnosu na oficijelnu liniju, novog kritičkog aspekta.

Formulišući umetnički stil kao „naskidivo jedinstvo objektivnog i subjektivnog, jedinstvo predmeta odražavanja i njegovog umetničkog tumačenja“ on istupa protiv stavova nekoliko kritičara i estetičara pa za O. Larmina, povodom njegove knjige „Stvaralački metod“, tvrdi da „samo zapliće našu i bez toga zapletenu i siromašnu estetičku terminologiju“. Za razliku od svojih oponenta on nepodudarnost između socijalističkog realizma i „modernizma“ vidi u gnoseološkim razlikama: socijalistički realizam ima za osnovu marksističko lenjinističku ideologiju dok se „sve, najrazličitije forme modernizma (...) ovako ili onako, oslanjaju na filozofiju objektivnog idealizma“. Ali priznaje on, „nepravilno je optuživati modernizam za

antihumanističku orijentaciju u svakoj prilici (...) Nasuprot realističkom humanizmu borbe, veli, njih (tj. moderniste) interesuje humanizam žalosni. Oni oplakuju nerazumno ustrojstvo sveta i čoveka kao žrtvu te nerazumnosti. Oni se ponekad uzdižu do apstraktnih prokletstava na račun sudbine a ipak izvor svih nevolja i nesreća čovekovih vide u nesavršenstvu čovečje prirode“. S druge strane, „realizam XX veka sve češće uzima grotesku, satiričko zaoštavanje, fantastiku, romantičarsko preuveličavanje“. U svim takvim slučajevima „životne forme“ se neminovno transformišu. Ta su stilistička sredstva, iako po svojoj prirodi nisu svojstvena realističkom pravcu, „unutar realističke metode“ „ako njihova upotreba proističe iz umetničke želje da dublje sagleda uzajamni odnos objekta i subjekta — istorije i čoveka, poretka i naroda“. Uostalom, „čak i pored neprekidnog estetičkog inovisanja“ Arh. Eljaševič po svoj prilici među prvima a možda i prvi u Sovjetskom Savezu, može „sa sigurnošću reći da socijalistički realizam nije bezgraničan“ da on „ima svoje umetničke granice“. Ali jedna idejna pozicija ne može po njegovom mišljenju, da unificira stilske raznovrsnost, da ograniči umetničku slobodu jer „umetničko delo nije logičko, nego umetničko posmatranje stvarnosti u sistemu umetničkih likova“. (S. B.)

MERKUR

SARTOVO „NE“

Sećanje na ranije razgovore vođene „nevoljnim „nosiocem nagrade“ dalo je povoda Jozefu Brajtbahu da u decembarskom broju ovog nemačkog časopisa zauzme lični stav pun temperamenta prema Sartrovom odbijanju da primi Nobelovu nagradu.

Sartrovo „ne“ je — veli Brajtbah — u štampi i u literarnim krugovima izazvalo izjave čuđenja, gneva i sažaljenja. Do koje mere su ova izjašnjenja bila iskrena? Iskreno su ožalošćeni bili mnogobrojni prijatelji i štice koji za koje je Sartrov novčanik uvek bio otvoren, jer bi na njih izvesno otišlo mnogo sa švedskoga čeka. Klod Gallmar je jednom odao da Sartr svoje zamašne honorare ostavlja da leže kod izdavača i da veći njihov deo isplaćuju. A kad poreske vlasti i poslednji santim s njegovog računa skinu, onda on one, kojima hoće da pomogne, šalje kod izdavača s cedulicom na kojoj je negde u nekoj kafanici napisao iznos koji treba isplatiti, donosiocu.

Sartro se u svojoj autobiografiji žali na loše izgled koji su pali u deo njegovog stazežu, govoreći: „Sad poznajem našu nesvest“. Ali tu — po Brajtbahu — kao da je izgubio iz vida da je nesvest samo njegova i još nekolicine drugih intelektualaca. Jer na čelu Francuske su njegovi stariji drugovi, oni sede na svim mestima sa kojih se vlada. Tu Brajtbah spominje Pompidua i Pejrefita, koji su izašli iz iste škole iz koje i Sartro. Gotovo svi De Golovi ministri su intelektualci a da se i ne govori o mnogobrojnim diplomatima.

„Ako hoće da dela, pisac treba da se služi samo svojim pravim sredstvima, dakle pisanim reči. Počast koja mu je dodeljena stavlja čitaoca pod pritisak, koji ja smatram nepoželjnim. Nije svedeđo da li se ja potpisujem samo Zan-Pol Sartro ili svome imenu dodajem: nosilac Nobelove nagrade.“ Citirajući ovu izjavu, koju je, pritisnut od novinara, Sartro dao da bi umanjio negativno dejstvo odbijanja, Brajtbah kaže da ona zbog manjka logičnosti ne može da zavara, jer je neposredno pre toga izjavio da bi 1960. godine nagradu sa zahvalnošću prihvatio, a zatim u nastavku čudnom logikom dao citiranu izjavu.

Brajtbah veli kako Sartro želi da bude čitan jedino zbog imena, a nikako po preporuci. Kao da je to još uopšte moguće, jer, nasuprot izrečenoga „ne“ on ipak pripada krugu miropomazanih u literaturi. A zar on zaboravlja da je gospodi u Stokholmu savetovao da odlikuju Nerudu, Aragona i Solohova. Oni bi zaslužili nagradu — koju je on upravo potpisao. Zar to nije bolno za njih?

Sartrova je tražila u tome — po Brajtbahu — što je on, koji u socijalnom i političkom pogledu teži za jednom razbledenom revolucionarnom silkom sveta, u svojim najboljim delima, u literarnima, dao svetu više nego u ideološkim traktatima. A zato su mu zapravo dali nagradu? Zar što cene njegovo delo isto toliko koliko i milione njegovih čitalaca — završava Brajtbah. (A. P.)

PIŠU: TVRTKO KULENOVIĆ, BISERKA RAJČIĆ STANOVIĆ, BOGDANOVIC I ALEKSANDAR POPOVIC

(Nastavak iz prošlog broja)

III. FORMALNI

KONTRAST je što se tiče Engleske iznenađujući u tom pogledu. U Engleskoj je, takođe, u toku sedamnaestog veka, zamišljena nacionalna akademija nauka; međutim, pomno razrađeni plan sastavljen od istoriografa, Edmunda Boltona, zavasio je od nepostojećeg zaštitništva Stuarda; njim se danas može prikladno poslužiti u biblioteci Društva za starine. Iako je ideja oživljavanja s vremena na vreme, čak ju je i dr Johnson odbacio: „Sadašnje ponašanje naše nacije ne bi cenilo autoritet“, objašnjavao je on. Sve one individualističke i eksperimentalne sklonosti engleskog uma našle su ispunjenje u jednoj karakterističnoj instituciji, pretežno naučnom Kraljevskom društvu; a neoklasicizam, kako ga mi obazrivo imenujemo, nije nikada bio ništa više od recesivne karakteristike u engleskoj književnosti. Posledica, kao što je to Matthew Arnold poentirao u svom eseju o „Književnom uticaju akademija“, može biti „nota provincijalizma“, centrifugalna — da ne kažemo ekscentrična — tendencija, suprotna visoko centraliziranoj kulturi Francuske. Klasicizam, kakvim ga je Francuska predstavljala, može se pokazati manje produktom Grčke i Rima nego burbonske otmenosti i kartezijanskog racionalizma. Pa ipak, asimilacija je bila tako potpuna da i krajnji modernisti, kao André Gide i Jean Cocteau, ne samo da su podržali manir otmenosti i jasnosti, već su se veoma često vraćali klasičkoj temi.

Klasička umetnost je, kao što je to Paul Valéry autoritativno tvrdio, „nerazlučiva od poima propisa, pravila i modela“. Kritički i zakonodavni procesi kritike dobijaju potporu iz ograničenog broja prihvaćenih remek-dela. Temelj za klasicizam bio je pripremljen onda kada je Aristotel protivio postojeće tragedije i epove s istim analitičkim ispitivanjem koje je primenjivao na dela o društvu i prirodi. Ono što je za njega bio deskriptivni metod postalo je za generacije koje su sledile preskriptivna dogma. Da je „Poetika“ kanonizirana u vreme kada je aristotelovska filozofija gubila uzlet predstavlja bi jednu od ironija u povesti ideja. Bez sumnje, nearistotelovci radili su to iz ličnog računa. Castelvetrova doktrina o dramskim jedinstvima nije mogla biti čvrsto zasnovana na stihom napsu, ali je bila prihvatljivo prihvaćena teatru koji se upravo tada počeo slati prednim delom pozornice i kulisama s datom perspektivom. Perifejno delo „Dafne“ nije bilo ono što su se njegovi pokrovitelji nadali da će predstavljati, vernu reprodukciju grčke tragedije: ono je bilo nešto novo, italijanska opera. Govoreći opečeno, usrkos uzleđa exemplaria Graeca, latinski uzori bili su dostupniji i lakši za uzletanje. Usrkos praznoj naklonosti odnosa Feltrinija, Scalfarone i Ferrinija, što je to neotkriveno dobro Seneka koje je izvršilo odlučujući uticaj na elizabetinsku dramu.

ROGER ASCHAM je u formalizmu išao dole da je uskratilo naziv tragedije jednom akademskom komadu jer je u njemu bio upotrebljen trohejski osmostopac u prečazi, umesto u epitazi. I kada ne mogu postojati nikakva odstupanja od ovakvih pravila, niti pokušaji da se ostvari ono što se još nije ostvarilo, kritičko pravilo je to koje regulira umetnički primer. Tako je akademičar Georges de Scudery, obavljajući svoju pesmu „Aleric ou Rome vaincue“, pokušao da predhiti kritiku kojom je on sam naneo zlo Corneilleu uvodnim priznanjem da njegov postupak odgovara teorijama Aristotela, Horacija, Macrobinusa, Scallera, Tassoa, Castelvetrova, Piccolomina, Vidua, Vossiusa, Pazzija, Riccobonija, Robertelloa, Paolo Benija, Pere Mambra i „nekolicini drugih“. Ime jednog pravog pesnika, Tassoa, deluje neumesno na ovom stihu kritičara, komentatora, vrednilaca, ukoliko ne uzmemo u obzir da Scudery nije aludirao na „Gerusalemme liberata“, već na Tassoovu apologetiku epske poezije. Nije čudo da je Renard u odnosu na pesničko, s nekoliko nerešenih izuzetaka, potvrdio niz neuspeha u svojoj upravo najambicioznijoj kategoriji, enskom Pitanje Horacea Walpolea poseduje izvesnu poentu: „Zašto je svako izneverio u ovome izuzev Izumitelja, Homera?“ No u njegovom zaključku ima ubedljivosti ista tako kao i ispraznosti: Homerove pesme predstavljale su kreaciju jednog primitivnog sveta: oblik „nije prilagođen jednom poboljšanom i uglavnom stanju stvari“.

Mi se možemo složiti do te mere da usvojimo da različitih zanova uspevanje pod različitim okolnostima. Takvi neploдни završeci, kao prenika između starih klasika i modernista, nastupaju onda kada se umetnosti razmatraju izvan istorijskog konteksta. Jedna relativistička solucija u ovoj polemici bila je dovitljivo predviđena Saint-Evremondom, data s povoljnog položaja jednog francuskog kritičara koji je živio u Engleskoj. Jedan od najranijih američkih kritičara, Timothy Dwight, išao je njemu svojstveno još dalje: „Aristotelove ideje o kritici uzete su iz nekoliko predstava; i da je Aristotel živio u sadašnjem vremenu, s istom nezavisnošću uma, on bi već zasigurno mnoge od njih popravio“. Svakako, način življenja koji se tada usavršavao u Monticellu bio je isto tako klasički kao bilo šta u Evropi. Ne ostalo je na engleskom piscu dvadesetog veka da sastavi, na temelju pisaca iz devetnaestog, „Pronačavanje klasičke američke književnosti“. Jer iako su političke revolucije bile praćene izvesnim plutarhijskim rasvetlom, književni smer bio je potpuno aklasički. Keats je imao pravo izjavljajući „Jednog Boljeana“ kao neoklasicizma par excellence i stazu krvnog neprijatelja romantičara. Blake je bio nepredvidljiv u svom nesustavanju „Grčki i rimski klasičar jeste lažni prorok“, pisao je Blake, dodajući gramatičku norugu kulturnoj ozleđi: „Kažem jeste a ne jesu kao najizraznije i najtačnije, takođe“.

MODERNIM singular je nepodesan: rast arheološke nauke poklapao se s opadanjem klasičke umetnosti; na celovitost Grčke i Rima nije se više moglo gledati kao na jedini jednodimenzionalni kontinuum. Winckelmann je dao svo-

KONTEKSTI

ju premisu da je sav dobar ukus nastao u Grčkoj a doživeo svoje izopačenje krećući se ka zapadu. Ponovo otkrivena Helada, oslobođena latinskih spona, postala je tako tretirana ciljem nemačkog romantičarstva tako da je jedan nesaočajan učenjak označio ovu vezu kao „Tiraniju Grčke nad Nemačkom“. Schiller, koji je oplakivao helenski Götterdämmerung u jednoj nostalgijnoj elegiji, izneo je svoju isključivu podulu između naivne i sentimentalne poezije u cilju da opravda svoj vlastiti subjektivni pristup. Tako je bar tvrdio objektivniji Goethe. Schillerova interpretacija Grka bila je suviše naivna za Nietzschea, koji se obučavao u duhu helenizma, premda su se njegova istraživanja pokazala prihvatljivijim Wagneru nego Wilamowitz-Moellendorfu. Razlikovanjem dionizijskog od apolonskog gledišta, otprilike kao što je Lessing razlikovao temporalne od prostornih umetnosti, Nietzsche je navodio da je grčka kultura posedovala svoje proto-romantičke dubine zajedno s njenim konvencionalnijim aspektima. Ova distinkcija bila je poremećena Oswaldom Spenglerom koji dionizijsko zamenjuje faustovskim, suprotstavlja dinamični modernizam statičkoj drevnosti i dolazi do jedne plitke jednakosti: budući da modernisti teže da budu romantički, stari narodi bili su klasički.

IV. ARHITIPSKI

Može li klasičko biti posebna tekovina bilo kog određenog perioda ili zemlje kao celine? Mišljenja koja smo zastupali dovoljno su raznolika i kontradiktorna da opravdavaju naše sumnje. Zar ono nije pre jedno retroaktivno određenje, jedna vrsta žiga utisnutog vrednostima kojima pomaže da se razviju? Kao takvo, ono je omogućilo pedagošku bazu za prevlast jedne kulture nad drugom i nad nizom drugih, započelo plodna obnavljanja i bilo okamenjeno u zatvoreni sistemima neoklasicizma i prozorkovalo romantizam kao suprotnost. Goetheova dvosmislena formulacija mogla bi se iskoristiti protiv romantičkog, kog on na kraju identifikuje s bolešću; pa ipak, identifikujući zdravlje s klasičkim, on je išao za tim da ponovo utvrdi njegov normativnu funkciju. Pokazalo se da su kasniji pisci bili zaokupljeni, ponekad i do nezdrave mere, abnormalnim fazama iskustva. Patologija je najsnažniji izvor unutarnjeg zapazanja, tvrdio je Thomas Mann, iako ga je njegov vlastiti razvojni interes odvodio od izuzetnog istorijskog primera natrag ka povratno tipičnom mitu. Na taj način prepriča staro-novo bila je ponovo obnovljena; i rasprava se nastavljala tako da je Swift personificirao pčelu, u svojoj paraboli o pčeli, kao klasičkog stvaraoca ljupkosti i svetlosti, a pauka kao onog čija je opora i iracionalna umetnost iskana iz njegove vlastite utrobe. (Levin upotrebljava reč „sweetness“ aludirajući verovatno na med koji one proizvode).

LEGISLATORI pesništva uvek su uzimali verovatnost kao svoj temeljni kriterijum i bili veoma brzi da stave van zakona manifestacije zaudečnosti ili stranosti i označe ih kao nen prirodnosti. Ozbiljni kritičari takođe su shvatili da se izvesni umetnički efekti, možda i oni najubudljiviji, ne mogu postići pukom preskripcijom ili sračunatošću. Ovo predviđanje poseduje svoje neodredivo ovanolocene u pojmu uzvišenog: to je — ne — sais — quoi, toj čari izvan dosega umetnosti, koja nadopunjuje svu-suviše-određenu poziciju lepog u neoklasičkoj estetici. Ali formalistički uzvišenost znači formalizirati je: u vreme kada je došla do romantičara, nije se gotovo razlikovala od lepog: njeno prijašnje značenje misterije moralo se zameniti gotičkim adlektivom, groteskom. Ideal o savršenoj lenof, le beau ideal, izostavio je mnogo toga: klasičko je bilo, po definiciji, isključivo; u samoj svojoj utornosti ono je ignorisalo nepoznato. Takvo je bilo rasuđivanje Ernesta Renana, upućeno božici razuma, u njegovoj visokoparnoj molitvi na Akropolisu. Taj ekscentričan postao je, kroz svoje studije o istočnjačkom, svestan postojanja neoznatih bogova od onih koji su bili uključeni u atinsku filozofiju. Njegov večno raskolniji um, priznavao je on sam, dosuđivao bi se trajnom perfekcijom; i u krajnjem apostaziju, on je više voleo ponor nedoktrinaoz znanja: „O abime, tu es le dieu unique“.

Nekoliko godina ranije, upravo jedan vek, jedan drugi hodočasnik — potpuno sumročan Renanu koliko je to moguće u svakom drugom poređaju — izneo je svoj priziv na istom oltaru. Herman Melville nije imao veoma mnogo formalnog obrazovanja što se tiče klasičkih jezika: nahtolje godine svoje mladosti proveo je tumarajući po morima, živeći među kani-balima. U toku sledećih deset godina, u deset knjiga imaginativne proze, Melville je prvo opčinio čitaoca svojim pustolovinama, a onda doveo u zabunu svojim razmišljanjima. Končno, njegova putovanja dovela su ga do Grčke i svoja otpor on je ispoljio okrećući se poeziji. Pod naslovom „Grčka arhitektura“ napisao je ove napisne stihove:

Ne veličina, niti štednost,
Već Oblik — Mesto;
Ne novotarska namernost
Već poštovanje Prauzoru.

Ovo klanjanje božici nije manje impresivno jer je prineseno od nekoga ko je istražio ponor, nekoga ko je posmatrao gigantskog Enceadusa kako se bori ispod Mount Greylocka, upravo kao što se univerzalije bore pod stalno rastućim teretom poledinosti. Da nema ovakvih opažanja, nagonilavajuća složenost egzistencije račinila bi ga bezobličnim. Oblik je posmatran u ovom odnosu ne kao niz tehnikalija, već kao određena simplifikacija: pri-

O KLASIČNOM

mordijalni i konačni sistem ponašanja, koji pruža svoje konture okolnosti pri ruci. Potonje može biti veoma lako umanjeno pojavom koja je prolazna; otuda i prolazni potreba, koja se osjećala, za povratkom Greima: kao što je Virginia Woolf tvrdila, „nepokolebljivo, postojano, stvaralačko ljudsko biće može se tako otkriti“.

O VO IZGLEDA da nas vodi na sam početak. Upravo tako; jer Grčka je neminovno polazna tačka zapadnjačke tradicije, osjećajući se veoma malo obaveznom onome što joj je prethodilo, a obavezujući veoma mnogo sve ono što je došlo iz nje; ona je bila prva civilizirana nacija, sledeći Jeffersonovu frazu, „koja je dala primere kakvim čovek treba da bude“. Naravno, da nije bilo nje, mi bismo je morali izumiti; stoga se naša zahvalnost pomeša sa ozlojeđenost, jer smo bili lišeni jedne tako veličanstvene prilike za inovacijom; i mi se pridružujemo Donatusovoj ambivalentnoj letvi protiv onih koji su unapred upotreblili naša najvažnija kazivanja: „Perceant qui ante nos nostra dixerunt“. Klasičko, ma šta drugo moglo ili ne moglo biti, ostaje prauzorno. Kao što je to slučaj s klasičkim primerima iz medicine, gde su najvažniji problemi bili ispitivani putem istaknutih primera, tako i književnost još uvek izvodi svoje dijagnoze pozivajući se na primer Edipa, Prometeja, Odiseja — Uliksa. Grčka mitologija posedovala je rizično tema na temelju kojih rimsko preobraćenje nije iscrpilo sve moguće varijacije. Dominantna uloga koju su bogovi Olimpa imali u predanju i slikovitom predstavljanju hrišćanske Evrope, predstavlja paraokso koji ne treba da previdimo, pogotovo kada je vođen kroz englesku poeziju Douglasom Bushom ili kroz plastične umetnosti Jeanom Seznecom.

S kristaliziranjem neoklasičizma, prauzori su nestali stereotipnosti koje su bile suviše ne-shvatljive da bi bile sušestivne. „Harfa? Lira?“, pitao je Coleridgeov učitelj. Misiš pero i tinta, dečade“. Ali iako romantički pisci nisu priznavali parteeon i sav njegov mehanizam, oni nisu mogli a da ne žale za snom koji je neselektivno širio nifnafa, isto tako kao što su želeli da vide starog Tritona kako se porovo diže iz valova. Walt Whitman je pozivao Muzu da prođe iz Jonije u Philadelphia. Njen dvosmisleni odgovor njegovom pozivu može se izvesti iz neke njegovog učerika iz dvadesetog veka. Harfa Cranea, u kojoj pesnik ponavlja epitet Paris angelicus od jednog nesrećnog učitelja da priziva boga Para. Veliki Par nesrećivo je mrtav kada se radi o ovoj dođirnoj tački i pavanska imena gube svoju prirodnu čarobnost. Pa ipak, pod drugim imenima, uzori ostaju: postojali su posle Aramemnona i drugi jaki ljudi i njihovo junaštvo nije ostalo bez veličanja. „Pomislite na velikog Di Maggo“, kaže protagonist u Hemingwayovoj priči „Starac i more“. Taj stari kubanski ribar nije nikada čuo o bronzanom Ahilu; on je jedino u stanju da s mukom pročita rezultate s baseballa; i to njegovo obožavanje heroja pobuđuje ga na heroizam; a sam Hemingway nas upozorava da i junački Joe Di Maggo ima, kao i sin Tetide, ranjivu petu.

V. KANONSKI

PRFMA rumunjskom folkloristi Mircea Eliadeu modernost nije uspeła u ignorisanju potrebe za mitom. „Čovekova težnja za uzorom, primerom kog će oponašati u svom životu, nije uvek zadovoljena religijom ili istorijom; jedan prilično veliki deo zahvaćen je literaturom koja može transformirati jedinke u prauzore i istorijske događaje u oblike ponašanja, uvrsto kao što je to orala književnost redovito činila“. Ovo je jedno od početnih zapažanja u novom tro-volumnom delu „Histoire des literatures“ — obratite pažnju na plural — koje se pojavljuje u nakladi Bibliotheque de la Pleiade. Korisno je, mada nam pri tom pomalo zastaje dah, primetiti da prva knjiga govori o više od pedeset književnosti, „staroj, orijentalnoj, oraloj“, i da deo o klasičkoj antici zauzima jedan od ukupno jedanaest sekcija — naizgled, ukoliko je to nekakav lek za našu taštinu. Prema tome, ovde su nam dati smutljivi, letimični uvidi u ono što bi se moglo nazivati iza naših orbihi grčko — rimske kulturne rasprostrlosti; mi smo ponukani da se pitamo da li se pod okolnostima jednog spontanog razvoja, ono što mi znamo kao klasičko moglo razviti negde drugde. U tu svrhu bismo jedan kratak pogled na Japan, tu visoko civiliziranu zemlju koja nije imala nikakvog kontakta sa zapadom sve do prošlog veka i koja je izgledala tako čužno egzotičnom sudeći po normama naše kulture.

Nazočni pogled zadržao bi se na idejama o poretku koje čine osnovu japanskog društva i prožimaju umetnosti. Za nas najznačajniji bio bi književni dramaturgije koji još uvek cveta u Nohu. Njegove opšte zamisli ne treba da izgledaju bezrazložno forsiranim studentima koji se bave klasičkom dramom: one se zanimaju temama kao što su odnosi bogova i ljudi, konflikti između zajednica i dinastija, odbačena ljubav, demonska opsednutost, osveta, ispaštanje. Povrh svega, možemo biti iznenađeni sličnostima između njegovih konvencija i onih koje pripadaju antičkom teatru: hor, maske, recitirane kadence, ples i pevanje, uzajamno delovanje s hite ili protagoniste i waki ili lica

koje igra ulogu drugu po važnosti. Stilizovano predstavljanje, ekonomija teatarskih sredstava, sposobnost da se iz malog stvori nešto veliko — ili, kako to Racine uzdržljivo naziva, „faire quelque chose de rien“ — nisu nigde više delotvornije upotrebljeni. Ništa ne bi moglo ubedljivije demonstrirati provincializam pretpostavke da je tragedija isključivo tvorevina zapada. I ako je klasičizam definisan kao škola ukusa i odmerenosti, prema Ruskinovim terminima, on može biti doslednije objašnjen kroz japansko slikarstvo nego putem baroknih slikara o kojima je Ruskin govorio. Barem možemo i Japance smatrati klasičarima koji su oblikovali svoju kulturu na znamenitostima Kine i Indije kao što su evropski klasičari oblikovali svoju na uzorima Grčke i Judeje. Ovo obuhvata daljne horizontne u pogledu klasičkog.

PROTEŽUCI se izvan granica grčkih i rimskih pisaca, klasičko ih ne uključuje automatski; jer ukoliko postoji bilo kakvo zajedničko obeležje koje se provlači kroz sve kontekste o klasičkom, ono počiva na principu selekcije. Prva zabilježena upotreba samog termina u engleskom jeziku, iz 1599. s jedinstvenom je sa kanoničkim. Ono što je bilo odabrano, prihvaćeno je kao najbolje u svojoj vrsti, ono što bi Arnold primio kao „stvarno savršeno“. Savršenost, iako može biti zavidna, predstavlja jednu nepremisljivu osobinu čija koža zaslužuju da se usvoje u kanon. Tako je George Chapman mogao u predgovoru svoje „Ilijade“ izneti da „od svih knjiga postojećih u svim vrstama Homer je prvi i najbolji“. Homerove pesme postale su zaista kanonske još od vremena kada je Solon naručivao njihovo javno recitiranje. Ipak je Dantoev prilog, u nestalici grčkih, morao biti površan; na istu razinu s Homerom — „altissimo canto“ — Dante nije postavio samo sebe i Virgilija, Ovida i Horacija, pisca satire, već i Lukina. Nesumnjivo, Dantoev kanon nije naš; i razmišljanje moglo nas je ponukati da nadalje ispitujemo merodavnost ovakvog kanonisanja: da razmislimo o tome da li su sedam tragedija koje imamo od Eshila i Sofokla one koje bismo mi sami izabrali. Ili, zašto se kvalitet Falarisevih pisama nije izgubio sve dok ona nisu izgubila svoje pravo na autentičnost.

Kada je Eliot pitao „Šta je klasičko?“ pre nekoliko godina, njegov odgovor bio je dik-tiran odgovarajućim povodom, sastankom Virgilijevog društva. Sainte — Beuve, pitajući „Qu'est-ce qu'un classique?“ 1850. odgovorio je stavivši naglasak na katoličanstvo. Hram ukusa treba da ima utocišta, iznosio je on, za klasičare i romantičare, stare i moderne, hrišćane i nevernike. Ali, kakvi treba da budu temelji za kanonisanje? Huntington Cairus sastavio je antologiju koja se sastojala isključivo od rasprava preporučanih u superlativima od ovog ili onog kritičara. Iako ishod upečatljivo demonstrira širinu Cairusove načitanosti, on ide za tim da od površnog veličanja načini kriterijum kritike, upravo kao što se to radi na omotima best-sellera. Kritičko procenljivanje je očit nepostojan proces. Ponavljanje reči velik zaveden s najvećim ili veličanja, više od dvadeset puta na dve strane „Encyclopaediae Britannicae“, govori nam manje o predmetu članka, Victoru Hugou, nego o autoru, A. C. Swinburne. Klasičko delo — pod kojim, ja smatram, mi podrazumevamo ni manje ni više nego jedno veliko delo — postaje takvo putem opšte saglasnosti a ne ličnog suda. Longinianski zahtev — da ono zadovoljava sve i uvek — verovatno je suviše preteran, budući da knjige postoje unutar delokruga vremena; ali, ako ne mogu biti vanvremenske, one mogu postati osveštane vremenom.

NIHOVO nadživljavanje predstavlja testament koji nam omogućuje da izvalimo neku korist iz iskustva onih čiji su životi prethodili našim. Ta nit komunikacije kroz vekove nije jednostrana kao što bi mogla izgledati; prošlost ne može posedovati svoju egzistenciju u sadašnjosti ukoliko nije konstantno obravljana zajedničkim naporima učenosti i imaginacije. Naše su mogućnosti sada, za širenje klasičkih jezika, dalekosežnije nego ikada ranije a isto tako i skretanja koja se bore za pažnju naših studenata. Sokrat je osuđivao zavedene pisane jer je predvideo mehanizaciju kulture; ali rukopis je sačuvala govornu reč i ljudske dimenzije kako u grčkoj filosofiji i istoriji, tako i u poeziji i dram. Izum iskarstva, koji je obećavao stabilizaciju književnog oblika, nabrao je brzinu promene. Jedna druga tehnološka revolucija stoji danas nasuprot nas, ne manje dalekosežnija u svom kulturnom uticaju. S audio — vizuelnim mi smo suočeni s izrazitom inverzijom klasičkog: neodržani medijum, kratkotrajna materija, procenljivanje ovisno o veličini auditorija. Naše ponorne umetnosti postavile su smotreno zajednički ton koji je pre nerazlučen nego što je jasan — proletarijus, non classieus. Mi se ne možemo žaliti kao što je to jednom učinio Ezra Pound:

Misao o tome kakvom bi Amerika izgledala Ako bi klasičko imalo široko opticanje
Uznemiruje moj san.

Jer ukoliko usavršavanje klasičkog nije više univerzalno idealno, ukoliko je ono suženo i svedeno na profesiju, tada je — ja tvrdim — naša obaveza prema onima koji ga iskazuju time još veća i snona koju oni održavaju za nas u lancu istorije time još više strategijska.

BELESKA o piscu: Harry Levin, redovni profesor engleskog jezika i komparativne književnosti na Harvardskom univerzitetu, održao je ovo predavanje u okviru sastanka na američkom Arheološkom Institutu u Philadelphia, koji je bio zakazan temu: Priroda klasičkog. Kasnije ovaj tekst objavljen je u njegovoj knjizi „Konteksti o kritici“. Levin je poznat i kao autor veoma uspešnih studija „The Overreacher. A Study of Christopher Marlowe“, „Perspectives of Criticism“, „The Question of Hamlet“. Danas važi kao jedan od najuglednijih američkih kritičara.

MEJER LEVIN

ZLOČIN STOLJEĆA

(„ZORA“, ZAGREB 1964; PREVEO ZLATKO CRNČEVIĆ)

NOVINAR, publicista, ratni izveštaj iz Španije, scenarista i književnik Mejer Levin rastao je u onom delu Čikaga koji zovu čikaškim getom. U tu gradsku četvrt punu dinamike, raznih običaja i jezika često je zalazio surova pravda gangsterskih revoltera nego pravda zakona. Možda su upravo ti prvi deličiji utisci pisca učinili radoznalim za kriminalnu i polukriminalnu dramatičnu američkog života.

Kao mlad novinski izveštaj Levin je učestvovao u čuvenom Leopold-Loeb procesu na kome se sudilo dvojici bogataških sinova za ubistvo jednog dečaka iz susedstva. Zločin je navodno izvršen u ghesnoj mladiciškoj igri, bez motiva i u želji da se napravi „savršen zločin“. Događaj je toliko uzdrmao duhove u Americi, a i u Evropi, da je nazvan „zločinom stoleća“.

Deset godina kasnije, isledujući brojna dokumenta sa Leopold-Loebovog procesa, Levin je napisao roman „Compulsion“ 1957. koji se u našem prevodu pojavljuje pod naslovom „Zločin stoleća“. U nizu Levinovih dela (Yehuda 1931, Franky and Johnny 1930, Novi most 1933, Steva družina 1937, Gradom 1940, Očeva kuća 1947, U potrazi 1951), roman „Zločin stoleća“ predstavlja najzreliji poduhvat. Pisac kaže da je ovaj roman strogo dokumentaran, da predstavlja varijantu istorijskog

romana u kome je sve autentično samo što su imena ličnosti izmenjena.

Džud Stajner i Arti Straus ubili su malog Pola Keslera, leš polili kiseelinom i sakrili u cev kanalizacije, a od dečakovih roditelja zatražili ucenu. Na sudskom procesu gde je optužene branio jedan od najpoznatiji američkih advokata i gde su obilato korišćena psihijatrijska posmatranja, pokazalo se da je zločin izvršen bez stvarnog motiva. I jedan i drugi dečak su iz dve najuglednije porodice, blistavi su studenti lako su pre vremena stupili na fakultet, dovoljno su bogati da u zločin ne bi sričali zbog novca. Ipak pažljivom analizom ličnosti pokazalo se da su dečaci vunderkinderi, da su navikli da budu iznad sredine, da su skloni homoseksualnim odnosima, da su mentalno abnormalni i da su ničansko učenje o natčoveku izabrali za svoju životnu filozofiju. Natčovek je jedinka bolja, pametnija i uzvišenija od sredine običnih ljudi, njegava ne obavezuju nikakva društvena merila, on dela po vlastitoj volji.

Na liniji tih uverenja i izvršen je zločin, jer su Arti i Džud poverovali da preko jednog nedozvoljenog dela izljudavaju svoje uverenje. Levinu je stalo da u romanu razjasni do detalja počinjeni zločin. U tu svrhu on obilato koristi analize i podatke sa sudjenja. Ali pisac ka-

že da želja za razjašnjenjem zločina nije uslovljena stavom „razumeti znači oprostiti“, već uverenjem da u čovečijem životu i tamna podsvest kao i svest čovekova igraju podjednaku ulogu.

Levin je, kao i svi pisci koji su literaturi prišli preko novinarstva, sklon brojnom iznošenju činjenica i podataka. Njegov tekst liči na novinarske izveštaje sa sudskih procesa. Ali ovaj medijum koji činjenice prevodi u nadahnutu stvaralačko tkivo — jeste poredak činjenica u kontekstu fraze. Činjenice su samo materijal iz koga će u razvijenoj slici nastati umetnički događaj. Možda je upravo zbog naklonosti ka činjenicama Levinov opis tako uverljiv i realan da uvek ostaje negde na granici između naturalnog i irealnog.

Tokom celog romana Levin bez posturalnosti vodi dvojni radnju: delanja Artija i Džuda i samo autorovo učešće u tom delanju. Dok Arti i Džud nose radnju bez objašnjenja i psiholoških objašnjenja, dotle je autor komentariše.

Veštim kombinovanjem slika jednog i drugog zbivanja u romanu pisac postiže efekat sličan rezonerskom delanju helenske tragedije: događaji se zbivaju skoro besvesno a posebna ličnost ih objašnjava i osmišljuje. (O. D.)

MJEČISLAV JASTRUN

LEPA BOLEST

(„PROSVETA“, BEOGRAD 1954; PREVEO MIROSLAV TOPIC)

NA JEDNOM MESTU Jastrun kaže da nikako ne bi želeo da naratora dela identifikuju sa samim sobom. I bez ove Jastrunove izjave bilo bi pogrešno da u životnim okolnostima naratora Edvarda Ostšena tražimo faktičku biografiju autora knjige. Mada delo ima autobiografski karakter, ono sa biografijom kao literarnom vrstom ima vrlo malo zajedničkog. Delo je pričanje u čisto filozofskom smislu, čija je suština duhovna biografija nekog čoveka. Mada Ostšeni filozof na Jastrunov račun, kao Zani Badiš Klemanso na račun Kamija, i ipak postoji razlika između Ostšena i Klemansoa. Klemansoovo pričanje je esej iz oblasti etike u obliku monologa, Ostšeni je pričanje je psihološki esej u obliku intelektualne poeme. Ali i u jednom i u drugom slučaju oblik eseja kao formulacija pisčevih sudova je formalne prirode.

Iz distance vremena, zahvaljujući uspomenu, autor „Lepe bolesti“ otkriva svoje detinjstvo i mladost, tražeći u njima izvore koji su ga formirali kao pisca. Junak knjige razmatra život sa svim njegovim promenama; on sledi tek vremena, koji menja svaku sadržajnost u duboku prošlost, realne događaje u sećanja, život u smrt. Ta osećajnost na vreme je istovremeno i fascinacija postojanja. Junak se trudi da zadrži u sećanju i mašti svaki trenutak, sva-

ki doživljaj, ljude koje je poznao, lepotu pejzaža. Umetnost za njega znači njihovo otklanje od zaboga, produženje njihovog trajanja u vremenu. Zato je Jastrun kao intimni pesnik istovremeno i pesnik distance. Svet koji postoji u našoj svesti, za njega nije svet stvarni, pre svega zato što je u kategorijama ljudske misli omalovažen. Njegova slika u nama neprestano uništava vreme. Tom uništavajućom silu vremena opsednut je pisac. Jastrunovo delo je bunt protiv ograničenosti ljudskog vremena, protiv ljudske vere u vreme, protiv toga da prošlost propuštenu kroz filter sećanja, za nas nikada nije ono što je nekada bila stvarnost, da je budućnost zagonetka a čitavo postojanje, jedino ostrvo naše svesti, provalja bez dna. Sve sa čime se srećemo samo je projekcija te svesti. Ali tu sliku svesti pisac ne tretira ravnodušno. Pobuniće se i poželeće da zadrži prošlost. Slike i pojmovi biće tu simboli izvesnih filozofskih situacija. Za Jastruna je zadatak pisca da obuhvati čitav život, sačuva prošlost od potopa. Jedan poljski kritičar je takav aspekt gledanja na duhovnu biografiju čoveka nazvao „aktuelnim stanjem ljudske duše“. Naravno, on pod tim podrazumeva šire stanje svesti i podsvesti, jave i sna. To aktuelno stanje ljudske duše Jastrun vidi kao jednu stvarnost, koja je uslovna i

podložna neminovnosti neprestane promene. Prošlost po njemu jedino može biti razmatrana u svojim tragovima i nastavljanjima u sadašnjosti. I upravo zbog toga „Lepa bolest“ ne može biti autobiografija. U duhovnoj sadašnjosti naratora postoje tragovi prošlosti kao slučajevi potencijalnih iskustava — svesnih i podsvesnih. Aktuelno stanje ljudske duše je neponovljivo. Svi pokušaji Edvarda Ostšena da objasni vlastitu duhovnu prošlost uzaludni su i be-sicilni. Nikada se više neće moći da ponove ona nerazumljiva i nedostupna stanja, kojima je podlegao u prošlosti. Edvard Ostšeni analizira svoje ograničenosti na vreme i prostor, ali njegova ambicija je upravljena temi opšteg života. Rezultate autanalize on prenosí na filozofiju. On ne prezentiraju isključivo duhovne sadržaje čoveka, već su pre komentar tih sadržaja. „Lepa bolest“ je u suštini delo iz oblasti filozofije primenjene u literaturi. Knjiga je napisana neobično, sadržajno duboko nadahnutu, plemenita u svom patosu. Dela kao „Lepa bolest“, što znači život, radaju se iz neoznatih razloga. Jastrun slično Felinju iz „Osam i po“ našao se pred dramom umetnika, koji strasno želi da izrazi neke istine života, tačne umetnosti. Normalno je da takva stanja dovode pisca do osećanja nemoći, osećanja bolesti. (B. R.)

neprevedene knjige

PIŠU: OSTOJA ĐURIĆ, BISERKA RAJČIĆ, MIRA NJERS

Lehmanns Erzählungen oder So schön war mein Markt

SIEGFRIED LENZ

Hoffmann und Campe Verlag — Hamburg 1964

SIEGFRIED LENZ je jedan od najmladih predstavnika poslijeratne literature Savezne Republike Njemačke. Za nešto više od deset godina svog književnog rada napisao je nekoliko romana, čitav niz kratkih priča, a 1964. proslavio se gotovo u čitavom svijetu svojim pozorljivim komadom „Epoha neudržnih“, kome je kasnije sa ne manje uspeha slijedila radio-igra pod naslovom „Epoha okrivljenih“.

Tematiku za svoja djela Lenz, kao i ostali pisci njegove generacije, traži neposredno u vremenu u kome živi, ali često poduzima izlete u prošlost. Ton njegove proze je kritičko-ironičan. Njegova kritika osuđuje i podstiče, njegov humor zabavlja a optimizam osvježava. U svom prvom romanu „Es waren Hahlechte in der Luft“ („Bilo je jastrebova u vazduhu“) on svojim sunarodnjacima u kazuje put riječima: „Kuda ćeš? Svako je proganjen: progoni ga ljubav, progoni ga mržnja, progone ga sve moguće potrebe čovječanstva. Ne možeš pobjeći. To nema ni smisla. Oni će te progoniti do na kraj svijeta... — Ali ravnodušnost ti neće pomoći nikada.“

U svom najnovijem djelu, koje nosi dva naslova: „Lehmanns Erzählungen oder So schön war mein Markt“ (Lemanove priče ili Tako je lijepo bilo moje tržište), Lenz prikazuje sliku poslijeratne Njemačke u godini 1945, u doba oskudice i ru-

ševina. Ovu temu obrađuju djela specijalne literarne struje, takozvana „Trümmerliteratur“ (literatura ruševina) koja je jedno vrijeme bila vrlo aktuelna i karakteristična za poslijeratnu književnost njemačkog Zapada. Njezin ton je bio dramatičan, a raspoloženje na granici pesimizma i krajuje ravnodušnosti.

Lenz odabire istu tematiku, iste prilike u isto vrijeme, ali njegov ton je kritičko-ironičan, a raspoloženje optimističko.

Njegov junak nije očajnik bez

krova nad glavom, koji ne može da se snađe u hrpi ruševina, već Lehmann, analitički kralj crne berze, virtuoz zabranjene trgovine, junak crnih dana oskudice. On je protiprič svih do sada stvorenih tužnih likova „literature ruševina“. Lehmann je zdravo normalno biće koje oskudica podstiče na akciju, kome nevolje daju snagu za borbu za novi život.

U doba izobilja njegove snage su paralizovane, na prepunom tržištu on stoji bez posla i nije više potreban nikome, pa ni samom sebi. U tim trenucima on se vraća u prošlost, živi u svojim memoarima — ili u budućnosti od koje već vjekovima svako očekuje najbolje. Memoari sadrže šest kratkih poglavlja. Svako od njih predstavlja po jednu pustolovinu, jednu nezavisnu kratku priču, a to su prava mala remek-djela ove literarne vrste.

Medutim, Lenz nije imao za cilj da zabavi čitalačku publiku, da je zadržati vragolastim pustolovnim materijalima crnobezličan Lehmann. Pisac želi da kritikuje ustajale vode postojećeg stanja izobilja u zemlji „privrednog čuda“. On želi da se naruga generaciji koja u toj zemlji živi, generaciji ravnodušnih tromlah slabica, čije želje počinju i završavaju na prepunim trpezama svojih domova i uglačanim karoserijama svojih novih ili, bar svježe obojenih kola. (M. Nj.)

